

T.C.

UFUK ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ VE GÖÇ KONUSU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BURAKCAN YILMAZ

TEZ DANIŞMANI

PROF. DR. MUSTAFA NAİL ALKAN

ANKARA

2022

T.C.
UFUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER PROGRAMI

TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ VE GÖÇ KONUSU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BURAKCAN YILMAZ

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. MUSTAFA NAİL ALKAN

ANKARA

2022

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda verdiğimi saklanmasına izin verdiğimi onayların

Tezim/Raporum tamamı her yerden erişime açılabilir.

...../...../2022

Burakcan YILMAZ

TEŞEKKÜR

Bu çalışma süresince desteğini esirgemeyen saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Nail ALKAN’a, değerli katkılarından dolayı eğitim hayatım boyunca beni her zaman destekleyen aileme teşekkür ediyorum.

ÖZET

YILMAZ, Burakcan. Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri ve Göç Konusu. Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 2022.

Bu çalışmada AB'nin tarihi boyunca üstlendiği roller ve almak zorunda olduğu sorumluluklar özellikle göç sorunları ve nüfus kontrolü konusundaki çalışmalardan yararlanılarak irdelenmiştir. Bu kapsamda değerlendirmeler yapılırken aynı zamanda göç konusunda Türkiye'nin tarihi boyunca oynadığı rol ve AB yolculuğunda tarafsız bir dil ile irdelenmiş, Türkiye'nin AB üyesi olmak için vermiş olduğu mücadele göz önüne serilmiştir. Özellikle göç konularındaki AB'nin sahip oldukları tutum ve mevcut politikaları incelenmiş, günümüzde de halen daha düzgün bir göç politikasına sahip olmaması ve insanların ülkeler arasındaki geçişi gibi konularda özellikle Suriye iç savaşının ardından oluşan uluslararası göç konusundaki eksiklikleri iyice ortaya çıkarmıştır. Türkiye, günümüz itibarıyla AB'ne üyelik için en fazla çaba sarf eden ve bu konuda en fazla mücadele eden ülke konumundadır. AB ise Türkiye'nin birliğe tam üyeliği konusundaki çalışmasına rağmen, bu tezin içerisinde pek çok yerde üzerinde durulduğu sebeplerden ötürü, yani Türkiye'nin nüfusunun fazla olması, yapılan dayatmaların bazılarının asla kabul edilebilecek veya sineye çekilecek gibi olmaması ve başta Yunanistan olmak üzere AB üyesi olan bazı ülkelerin Türkiye'nin birliğe tam üyeliğini istememesi ve Türkiye'nin birliğe tam üyeliğinin önüne taş koymaları gibi sebeplerden ötürü Türkiye'nin birliğe tam üyeliği henüz gerçekleşmemiş ve ne yazık ki yakın bir zamanda da gerçekleşecekmiş gibi de durmamaktadır. Bu çalışma, AB'nin göç politikalarını nasıl şekillendirdiğini, 2011'de yaşanan Suriye iç savaşı kaynaklı oldukça çok miktarda gerçekleşen göçün dünya ülkeleri üzerinde yarattığı endişe, AB'nin göç politikaları konusundaki hazırlıksızlığı ve yetersizliğinin ortaya çıkmasının günümüzdeki bu kaotik ortam nasıl yaratıldığını ve Türkiye-AB ilişkilerinin göç sorunlarından önce ve sonrasını karşılaştırarak yürütmüş olduğum bir çalışmadır.

Anahtar Sözcükler: Göç, Mülteci. Avrupa Birliği (AB)

ABSTRACT

YILMAZ, Burakcan. Turkey-European Union Relationships and Immigration Issue. Master's Thesis. Ankara, 2022.

In this study, the roles that the EU has assumed throughout its history and the responsibilities it has to take are examined by making use of studies on migration problems and population control. In this context, while making evaluations, the role of Turkey in migration throughout its history and its journey to the EU were examined objectively, and Turkey's struggle to become an EU member was revealed. In particular, the attitudes and current policies of the EU on migration issues have been examined, and the deficiencies in international migration, especially after the Syrian civil war, on issues such as the fact that it still does not have a smoother migration policy and the transition of people between countries have been revealed. As of today, Turkey is the country that makes the most effort and struggles most for EU membership. On the other hand, the EU, despite its work on Turkey's full membership to the union, for reasons that are emphasized in many places in this thesis, namely, Turkey's large population, the fact that some of the impositions can never be accepted or tolerated, and the EU member states, especially Greece. Turkey's full membership to the union has not been realized yet, and unfortunately, it does not seem like it will happen in the near future, due to reasons such as some countries not wanting Turkey's full membership to the union and putting stones in front of Turkey's full membership to the union. This study examines how the EU has shaped its migration policies, how the large amount of migration caused by the Syrian civil war in 2011 has caused concern over the countries of the world, how this chaotic environment has been created by the EU's unpreparedness and inadequacy regarding migration policies. It is a study I conducted by comparing the before and after migration problems of EU relations.

Keywords: EU, Migration, Refugee

İÇİNDEKİLER

Sayfa No:

BİLDİRİM	i
TEŞEKKÜR	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR DİZİNİ	viii
TABLolar DİZİNİ	ix
GİRİŞ	1
1. BÖLÜM.....	3
TÜRKİYE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ MÜLTECİ SORUNU	3
1.1. Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri ve Mülteciler	3
1.2. Türkiye'nin Mülteci Harcamaları.....	3
1.3. Sığınmacı ve Mülteci Arasındaki Farklar Nelerdir?	5
1.3.1. Mülteci Tanımı	6
1.3.2. Sığınmacı Tanımı	6
1.3.3. Göçmen Tanımı	6
1.3.4. Geçici Koruma Nedir?	7
1.3.5. Sığınma Hakkı Nedir?	7
1.3.6. Düzensiz Göçmen Tanımı	7
1.3.7. Suriye İç Savaşı	8
1.3.8. Suriye İç Savaşı'nın Nedenleri.....	10
1.3.8.1. Ekonomik Nedenler	10
1.3.8.1.1. Politik Baskılar	11
1.4. Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacı (Mülteci) Sorunu.....	12
1.4.1. Türkiye'nin Sığınmacı (Mülteci) Politikası	13

1.4.1.1. Açık Kapı Politikası.....	14
1.5. Suriye Göçünün Sebepleri ve 2011 Suriye Krizi	15
1.6. Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacı (Mülteci) İstatistikleri	19
1.7. Sığınmacı (Mülteci) Sorununun Analizi	21
2. BÖLÜM.....	23
AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ POLİTİKALARININ GELİŞİMİ	23
2.1. AB Nedir? / Birliğin Tarihçesi	23
2.1.1. Gümrük Birliği	23
2.1.2. Birinci Genişleme Dalgası	24
2.1.3. İkinci Genişleme Dalgası	24
2.1.4. Üçüncü Genişleme Dalgası	25
2.1.5. Dördüncü ve En Büyük Genişleme Dalgası.....	25
2.1.6. 2008 Küresel Finans Krizi ve Avrupa Birliği’nin Konumu.....	26
2.1.7. 2010 Sonrası Avrupa Birliği	26
2.1.8. Kovid-19 Döneminde Avrupa Birliği	27
3. BÖLÜM.....	29
AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ POLİTİKALARININ TARİHSEL GELİŞİMİ.....	29
3.1. Avrupa Birliği’nin Mülteci Politikasının Tarihsel Gelişimi.....	29
3.2. Avrupa Birliği’nin Mülteci/ Sığınmacı Politikası	33
3.3. AB, Türkiye ve Uluslararası Göç	35
3.3.1. Türkiye Göçünün Avrupa Birliğindeki Etkileri	37
3.3.2. Göç Konularında Türkiye, Avrupa Birliği İlişkilerine Genel Bir Bakış ...	41
3.3.3. Türkiye’nin İşgücü Potansiyeli	44
3.3.4. Türkiye’den Avrupa Ülkelerine Göç.....	46
3.3.5. Türkiye’nin Göçünün Avrupa Dışındaki Bölgeler Üstündeki Etkileri	49
3.3.6. Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinde Mülteci Sorununun Yeri	56
3.3.7. Avrupa Birliği’nin Göçmenlere Yönelik Uyguladığı Politikaları Etkileyen Faktörler.....	57

3.3.7.1. Ekonomik Endişeler.....	57
3.3.7.2. Güvenlik Endişeleri	60
3.3.7.3. Kültürel Çeşitlilik Endişeleri	63
4. BÖLÜM.....	68
TÜRKİYE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ MÜLTECİ SORUNU ÖNCESİ VE SONRASI	68
4.1. Türkiye ve Avrupa Birliği Sorunu.....	68
4.2. Gümrük Birliği Nedir?	74
4.2.1. Gümrük Birliği'nin Ekonomik Etkileri	74
4.2.2. Türkiye'nin Gümrük Birliğine Giden Yolu	78
4.2.3. Gümrük Birliği'nin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri.....	81
4.2.4. Türkiye'nin Gümrük Birliği Üyeliği Sonrası	83
4.2.5. Müzakereler ve Katılım Süreci	89
4.2.6. Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Süreci	94
SONUÇ.....	98
KAYNAKÇA	102
ÖZGEÇMİŞ.....	107

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	Avrupa Birliği
EU	European Union
AFAD	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
BM	Birleşmiş Milletler
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
AET	Avrupa Ekonomik Topluluğu
EBRD	Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası
EFSM	European Financial Stabilisation Mechanism
EFSE	European Financial Stability Facility
ESM	European Stability Mechanism
OGP	Ortak Göç Politikası
TÜSİAD	Türk Sanayicileri ve İş İnsanları Derneği
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development
BDT	Bağımsız Devletler Topluluğu
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
AT	Avrupa Topluluğu
ATAUM	Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi
KOB	Katılım Ortaklığı Belgesi
GKRY	Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
MGK	Milli Güvenlik Kurulu
DGM	Devlet Güvenlik Mahkemeleri
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa No:

Tablo 1. Suriyeli mültecilerin illere göre yerleşimleri. 20

Tablo 2. Suriyeli mültecilerin cinsiyet ve yaş aralıklarına göre yerleşimleri.....21

GİRİŞ

AB'nin göç konularındaki sahip oldukları göç politikası incelenerek, tarihi boyunca üstlendiği roller ve almak zorunda olduğu sorumluluklar özellikle göç sorunları ve nüfus kontrolü konusundaki çalışmalardan yararlanılarak irdelenmiştir. Bu kapsamda değerlendirmeler yapılırken aynı zamanda göç konusunda Türkiye'nin AB üyesi olmak için yapmış olduğu değişiklikler ve aldığı kararlar neticesinde günümüzdeki Türk-AB ilişkileri analiz edilmiştir.

Türkiye, Suriyeli mülteci sorununu adeta AB'nin sırtından alıp kendi sırtına yüklemiştir. Bu durum Türkiye'nin AB üyesi olması, AB üyesi ülkeler ve AB için her geçen gün önemini arttırmıştır.

AB, özellikle 2011 yılındaki Suriye İç Savaşı sonrasında yaşanan oldukça büyük miktarlarda olan göç dalgası ile asla baş edebilecek bir konuma sahip değildi. AB bu göç dalgasını Türkiye üzerinden durdurmayı ve kısa bir süreliğini de olsa kendi sorunu olmaktan çıkarmayı başardı. Türkiye'nin Suriye İç Savaşı'nın ardından üstlendiği rol yıllardır hiçbir ilerleme kaydetmeyen ve neredeyse durma noktası gelen Türk-AB ilişkilerinde adeta yeni bir sayfa açılmasına neden oldu.

AB'nin ilk kuruluşu ve amacı ekonomi ve güvenlik temellerine dayanan bir birlik iken günümüzde özellikle SSCB'nin yıkılışının ardından bu birlik veya topluluk algısını sürdürmek adına dünya üzerindeki bir uluslar üstü otorite merciine dönüşmesi ve özellikle insanların dolaşımı gibi basit bir konu da yıllardır düzgün bir politika ortaya çıkaramaması pek çok ülkenin AB'ye karşı olan tutumunu ve bakış açısını değiştirmesine neden olmuştur. Yani ülkeler arasındaki ilişkileri kontrol etmek gibi zor bir işi fazlasıyla iyi denebilecek bir şekilde yerine getirebilen AB, konu göç ve mülteci sorunları olduğu zaman başarılı olduğu söylenemez.

AB, 1960 yılı ile birlikte başlayan Türklerin Avrupa ülkelerine olan işgücü temelli göçlerini kontrol altına alamayan ve bu kontrolsüz göçler neticesinde ilerleyen yıllarda çok daha sert ve katı göç politikaları yönetmeye başlamıştır. Bu katı politikalar özellikle 2011 yılından yani Suriye İç Savaşı'nın yaşanmasının ardından gerçekleşen oldukça fazla miktarda olan Suriye kökenli vatandaşların göçlerini kontrol altına almak zorunda kaldıklarında yeniden ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkmıştır çıkmasına ancak aynı zamanda

AB'nin bunun gibi bir duruma karşı ne kadar hazırlıksız olduğu ve sahip oldukları göç politikalarının ne kadar zayıf kaldığı da ortaya çıkmıştır.

Türkiye, günümüz itibariyle AB üyelik için en fazla çaba sarf eden ve bu konuda en fazla mücadele eden ülke konumundadır. AB ise Türkiye'nin birliğe tam üyeliği konusundaki çalışmasına rağmen benim de bu tezin içerisinde pek çok kez bahsettiğim sebeplerden ötürü yani Türkiye'nin nüfusunun fazla olması, yapılan dayatmaların bazılarının asla kabul edilebilecek veya sineye çekilecek gibi olmaması ve başta Yunanistan olmak üzere AB üyesi olan bazı ülkelerin Türkiye'nin birliğe tam üyeliğini istememesi ve Türkiye'nin birliğe tam üyeliğinin önüne taş koymaları gibi sebeplerden ötürü Türkiye'nin birliğe tam üyeliği henüz gerçekleşmemiş ve ne yazık ki yakın bir zamanda da gerçekleşecekmiş gibi de durmamaktadır.

Öte yandan Türkiye'nin AB üyesi olmasının önemi AB üyesi ülkeler ve AB için her geçen gün artmaktadır. Yukarıda da bahsettiğim gibi günümüzde AB'nin hala daha hakkında iyi şeyler söyleyebileceğimiz veya dersler çıkartabileceğimiz bir göç politikasına sahip olduğundan asla bahsedemeyiz. AB özellikle 2011 yılındaki Suriye İç Savaşı sonrasında yaşanan oldukça büyük miktarlarda olan göç dalgası ile asla baş edebilecek bir konuma sahip değildi. AB bu göç dalgasını Türkiye üzerinden durdurmayı ve kısa bir süreliğini de olsa kendi sorunu olmaktan çıkarmayı başardı. Türkiye'nin bu Suriye İç Savaşı'nın ardından üstlendiği rol yıllardır neredeyse hiçbir ilerleme kaydetmeyen ve neredeyse durma noktası gelen Türk-AB ilişkilerinde adeta yeni bir sayfa açtı.

Bu tez çalışması, AB'nin tarih içerisindeki dönüşümü ve ideallerindeki değişimi, Türk-AB ilişkilerinin zaman içerisinde hangi safhalardan geçtiği ve ne gibi değişimlerden geçtiğini, Türkiye vatandaşlarının 1960'lı yıllarda Avrupa ülkelerine doğru gerçekleştirdikleri işgücü temelli kontrolsüz göçün AB'nin göç politikalarını nasıl şekillendirdiğini, 2011'de yaşanan Suriye İç Savaşı kaynaklı oldukça çok miktarda gerçekleşen göçün dünya ülkeleri üzerinde yarattığı endişe, AB'nin göç politikaları konusundaki hazırlıksızlığı ve yetersizliğinin ortaya çıkmasının günümüzdeki bu kaotik ortamın nasıl aşılabileceği, Türkiye-AB ilişkilerinin göç sorunlarından öncesi ve sonrasını karşılaştırarak analiz edilmiştir.

1. BÖLÜM

TÜRKİYE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ MÜLTECİ SORUNU

1.1. Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri ve Mülteciler

Türkiye’deki sığınmacı (mülteci) sorunu; siyasi, güvenlik ve insani açıdan Türkiye-AB ilişkilerinin geleceğinde önemli bir gündem oluşturmaya devam etmektedir. Mülteci sorunu bölgesel bir sorun olmaktan ziyade küresel bir sorundur. Dolayısıyla ülkelerin bu sorumluluğu paylaşma noktasında ortak çözüm önerileri geliştirmesi gerekmektedir.

2011 yılı itibariyle en başta Türkiye olmak üzere Suriye’ye komşu olan ülkelerde en büyük mülteci krizlerinden biri yaşanmıştır. Türkiye’nin AB’ye geçiş noktasında transit ülke konumunda olması, Suriye’deki iç savaştan kaçanların AB ülkelerine kaçak geçiş yolculuğunda yaşanan can kayıpları, sığınmacıların ulaştıkları yeni topluma entegrasyonlarının sağlanması, bu süreçte Türkiye’nin AB ile uyguladığı politikalar gibi birçok konu gündeme gelmektedir.

Türkiye, uyguladığı açık kapı politikası ile dünyada en çok mülteci barındıran ülke konumuna gelmiş ve bu küresel krizin baş aktörü olmuştur. 2015 yılına kadar Avrupa, krize karşı Türkiye’ye sadece fon desteği sağlamış, ancak diğer Avrupa ülkelerinin sığınmacıların entegrasyonu için ayırdığı rakamlar Türkiye’deki göçmen sayısına kıyaslandığında bu desteğin yetersiz kaldığı görülmektedir.

Suriyelilerin yönünü AB ülkelerine dönmesiyle Akdeniz ve Ege’de birçok can kaybı yaşanmış, AB aday ülke olan Türkiye ile yakın iş birliğine gereksinim duymuştur. Türkiye-AB ilişkilerinin Vize serbestisi ve Geri Kabul Anlaşmaları temelinde şekillendiği söylenebilir.

1.2. Türkiye’nin Mülteci Harcamaları

Komşu ülkelerinde yaşanan ekonomik, siyasi ve güvenlik sorunları neticesinde Türkiye, son yıllarda “göç alan” ve AB’ye yönelen göçe kaynaklık eden bölgeler arasında tampon alan oluşturması sebebiyle “göç geçiş” ülkesi konumundadır.

Türkiye’de 10.yılıni arkasında bırakan kayıt altına alınmış 3.670.342 Suriyelinin yaşadığı saptanmıştır. Bu veriler 2021 yılının 28 Nisan tarihine ait olmakla beraber en az

bu kadar da henüz kayıt altına dahi alınmamış Suriyeli olduğu düşünülüyor. Yaklaşık 7-8 milyon civarında göçmen barındıran Türkiye'nin dünyanın en fazla mülteciye ev sahipliğı yapan ülkesi konumundadır. (Mülteciler Derneğı, 2022)

Öte yandan dünyada en fazla mülteciye ev sahipliğı yapan ülke sıralamasında Avrupa'dan sadece Almanya'nın olması da Avrupa Birliğı'nin aslında bu konuda ne kadar geride olduğunu da göstermektedir. (Euronews, 2020)

Türkiye'ye içerisindeki sığınmacılara harcaması için Avrupa Birliğı bugüne kadar toplam 6 milyar Euro'luk bir destek paketini ulaştırmıştır. Ancak 6 milyar Euro kaynağın doğrudan Türk hükümetine ödeme şeklinde değıl, somut projelere aktarmak üzere serbest bırakılması kararlaştırılmıştır. (Deutsche Welle Türkçe, 2020)

Buna karşın Türkiye'nin Suriyeli Mülteciler için yaptığı harcama 2017 verilerine göre 85 Milyar Türk Lirasıdır. Bu harcamalar o dönem içerisinde şu şekilde paylaştırıldığı açıklanmıştır;

AFAD: 5,5 Milyar,

Güvenlik ve Kamu Düzeni Hizmetleri: 9,2 Milyar,

Belediyecilik Hizmetleri: 17,5 Milyar,

Belediyeler Tarafından Düzenlenen Kampanyalar: 312 Milyon,

Türk Kızılay'ı – TDV – Çeşitli Vakıflar: 2 Milyar,

Sağlık Hizmetleri: 16 Milyar,

Fırat Kalkanı Bölgesi: 1,6 Milyar,

Kamplardaki Amortisman Maliyeti: 1,5 Milyar,

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü: 780 Milyon,

Eğitim Hizmetleri: 15,4 Milyar,

Sıfır Noktası İnsan Yardımı: 2,2 Milyar,

Diğer Sivil Toplum Kuruluşları: 852 Milyon ve

Yardım Olarak Dağıtıldığı Düşünülen Miktar: 11,6 Milyar olduğu iddia edilmektedir. (Ergül, 2017)

Ne yazık ki 2017 yılından sonra bu kadar kapsamlı ve detaylı bir veri bulunmamaktadır. Öte yandan Türkiye'nin bugüne kadar Suriyeli göçmenler için yapmış olduğu harcamanın 80 Milyar Dolar gibi bir rakama ulaştığına dair iddialar ise baskın konumdadır. (Independent Türkçe, 2020)

Türkiye, yapılan harcamalar konusunda 40 Milyar Doları geçmediği iddia edilmektedir. Bu duruma yönelik olarak Prof. Dr. Ümit Özdağ “Genç işsizlik rakamlarının yüzde 5 seviyesine gelmişken ne sizlerin işsiz kalmasına seyirci kalabiliriz ne de sizlerin geleceği ipotek altına alınarak Suriyelilere sarf edilen 80 milyar dolara!” diyerek harcanan tutarın 80 milyar dolar olduğunu vurgulamıştır. (Independent Türkçe, 2020)

“Zaten hatalı politikalarla sizlerden geleceğinizi çalanların en büyük isteği olayın önemini yitirmesi. Bizleri bu sürece alıştırmaya çalışıyorlar.” Şeklinde yapmış olduğu açıklama ile konuya değinmiştir. (Independent Türkçe, 2020)

Suriyeli sığınmacılar için harcanan bunca miktardaki para Türkiye'yi ekonomik açıdan ekstradan bir sorun ile uğraştırmak zorunda bırakmaktadır. Bu konu kapsamında AB'den düzgün bir yardım paketi veya buna dair bir vaatler yerine getirilmemiştir.

1.3. Sığınmacı ve Mülteci Arasındaki Farklar Nelerdir?

Özünde Sığınmacı ve Mülteci aynı anlama gelir. Yani bir kişinin ülkesinden çeşitli sebeplerden ötürü ayrılan ve başka ülkeye sığınmak istemelerine kadar bu iki kavram hemen oluşmaz. Ancak sığınma talebinde bulunan kişiye, kişinin sığınma talebinde bulunduğu ülkenin verdiği tepki veya yanıt bu iki kavramın oluşmasına neden olur.

Mülteci, sığınma başvurusu onaylandığında kullanılabilir. Öte yandan bir kişinin Sığınmacı olarak hitap edilmesini sağlayan şey sığınılmak istenen ülkenin kişiye ait olan sığınma başvurusunu soruşturma altına aldığı durum da ancak kullanılabilir.

1.3.1. Mülteci Tanımı

Uluslararası hukukta “mülteci” kavramı, vatandaşı olduğu ülke dışında olan ve "ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncesi nedeniyle zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu" için vatandaşı olduğu ülkeye dönemeyen veya dönmek istemeyen kişileri ifade etmektedir. (Vardar, 2015)

Bireyin ırkı, dini, siyasi görüşü veya herhangi bir sosyal gruba mensup olması konularında ülkesinde zulüm gördüğü gerekçesiyle başka bir ülkeye sığınma talebinin o ülke tarafından onaylanmasıdır.

1.3.2. Sığınmacı Tanımı

Sığınmacı, mülteci olarak uluslararası koruma arayan ancak statüleri henüz resmi olarak tanınmamış kişilere denir. Bu terim genellikle, mülteci statüsü almaya yönelik başvurularının hükümet ya da Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) tarafından karara bağlanmasını bekleyen kişiler için kullanılır. Statüleri resmi olarak tanınmamış da olsa, sığınmacılar menşei ülkelerine zorla geri gönderilemezler ve haklarının korunması gerekir. (Vardar, 2015)

Mülteci durumundaki ile aynı nedenlerden dolayı başka bir ülkeye sığınma talebinde bulunan kişinin, başvurduğu ülke tarafından henüz soruşturma aşamasında olmasıdır.

1.3.3. Göçmen Tanımı

Hem maddi ve sosyal durumlarını iyileştirmek hem de kendileri veya ailelerinin gelecekte beklentilerini arttırmak için başka bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişi ve aile fertlerini kapsamaktadır. (Vardar, 2015)

Esas olarak, ülkesinden zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için değil, eğitim ve çalışma gibi nedenlerle ayrılan kişiler olarak tanımlanabilir. (Vardar, 2015)

Göçmenler, vatandaşı oldukları ülkelerin korumasından yararlanmaya devam ederlerken, daha iyi bir yaşam standardına kavuşabilmek için, kendi istekleri ile bu yolculuğa çıkarlar. Bu yolculukların bir kısmı pasaport, vize gibi yasal belgelerle düzenli

bir halde yapılırken, bazıları ülkelerin yasal sistemlerine aykırı bir şekilde düzensiz olarak yapılabilir. (Vardar, 2015)

1.3.4. Geçici Koruma Nedir?

Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış ve dönemeyen kişilerin başka bir ülkenin sınırlarına ulaşması veya geçmesi sonucunda kişiye tanınan haktır.

1.3.5. Sığınma Hakkı Nedir?

Temel bir hak olup ülkeler nezdinde uluslararası bir yükümlülüktür.

İltica hakkı olarak da bilinen bu hak ülkelerin önceden belirlemiş oldukları koşullara uygun gereksinimlere sahip olan veya bulunduran kişilere tanımlanmış olduğu politik ve hukuki bir haktır.

Kişiler yaşamış oldukları ülkelerde hükümetlerinden veya bireylerden baskı gördüklerini kanıtlamaları halinde başvurular gerekli kurumlar tarafından değerlendirilir ve yapılan incelemeler sonucunda kişinin sığınma hakkı alması konusunda kesin bir karara varılır.

Kişilerin hükümetleri veya bireyler tarafından tutulmuş oldukları genel baskı türlerine verebileceğimiz en doğru örnekler cinsel istismar, ırksal dışlanma, dinsel dışlanma, politik ayrımcılık, kültürel ayrımcılık, vb. baskılardır.

Yapılan incelemelerin neticesinde sığınma hakkı verilen kişi başka bir devletin koruması altına girer. Ancak kişi o sığınma hakkı kazandığı devlet içerisinde o devletin bir vatandaşı olmaz ve mülteci pozisyonunda olur.

Bunun yanı sıra kendi ülkelerinde yaşam koşullarının elverişli olmaması ya da can güvenliğinin tehlikede olması durumunda da iltica talebinde bulunulabilir. Bir ülkede yaşanan iç savaş, savaş, çatışma, katliam ya da soykırım gibi durumlarda kitlesel sığınma istemleri yapılabilir.

1.3.6. Düzensiz Göçmen Tanımı

Düzensiz göçmen terimi, göç ettiği ülkeye o ülkenin yasalarını ihlal ederek giriş yapan, ülkede kalmak için yasal hakkı bulunmayan, ülkenin yasalarını ihlal ederek çıkış

yapan kişiler için kullanılır. Bir göçmenin statüsü birkaç şekilde düzensiz hale gelebilir. (Vardar, 2015)

Bu bazen dikkatsizlik nedeniyle yaşanabilirken; bazen keyfi ve adil olmayan nedenlerle de bir kişi düzensiz göçmen durumuna düşebilir. Tek bir yolculuk sırasında dahi, bir göçmen, hükümetlerin yürüttüğü politikalara veya vize düzenlemelerine göre düzensiz göçmen statüsüne girip çıkabilmektedir. (Vardar, 2015)

1.3.7. Suriye İç Savaşı

15 Mart 2011 yılında Suriye’de başlayan ve günümüzde hala aktif bir şekilde devam eden ülke içerisindeki çatışmalar artık iyice karmakarışık bir hal almıştır.

Suriye’nin yaşamış olduğu bu durumun nedenleri yakın dönemin politik konjonktürlerinden kaynaklanmamakta ve farklı pek çok değişkeni bünyesinde barındırmaktadır. Bu sürecin inşasında küresel ve bölgesel pek çok değişken yer almaktadır.

15 Mart 2011 yılında başlayan ve kısa sürede bütün Suriye’ye yayılan Suriye İç Savaşı’nın etkileri Suriye’nin sınırlarını aşan ve bir anda tüm dünyanın gündemine oturan bir olay olmuştur.

Özellikle günümüzde (2022 yılı) hala daha kesin ve net bir çözüm üretilmemiş mülteci krizi hem devletleri hem de AB gibi çok uluslu özellikle güvenlik ve yaşam koşullarını iyileştirme amacıyla oluşturulmuş kuruluşları ve organizasyonları farklı açılardan zor durumda bırakmıştır. Yani savaş her ne kadar Suriye’nin İç Savaşı olsa da bu savaşın faturası Suriyeli mülteciler başta olmak üzere dünyadaki pek çok devlete ve ulus aşırı kuruluş veya organizasyona kesilmiştir.

Başlangıçta kabaca Arap Baharı’nın Suriye ayağı olarak görülen bu krizin zamanla çok daha büyük bir ölçekte olduğu ve nedenlerinin daha derin köklere sahip olduğu anlaşılmıştır. Gerek muhalif gerekse rejim yanlısı olarak savaşan grupların nitelikleri ve amaçları incelendiğinde bu durum daha net bir biçimde görülebilmektedir. (Özdemir, 2016)

Özellikle Suriye’nin Fransız Mandası dönemiyle birlikte başlayan ve sonrasında da art arda devam eden Otokratik yönetimler dizisinin ve bu yönetimlerin halk üzerindeki

etkisinin günümüzde yaşanan problemlerde en büyük paya sahip olduğu dikkat çekicidir. (Özdemir, 2016)

Bu problemlerden en ön çıkanı ise Alevi-Sünni çatışmasıdır. Halkın büyük çoğunluğunu oluşturan Sünniler için ülkenin batısında yaşayan ve ağırlıklı olarak çiftçilikle uğraşan bir azınlık grubu olan Alevilerin özerklik kazanması, bunun da ötesinde, çeşitli bölgelerde güvenlik güçleri olarak silahlandırılmaları büyük bir rahatsızlık oluşturmuştur. (Özdemir, 2016)

Bağımsızlık sonrasında ülke yönetimini ele geçiren Sünniler uzun bir süre orduda da söz sahibi olan kanadı oluşturmuştur. Ancak ardı arkası kesilmeyen darbelerle birlikte Sünnilerin kendi aralarında çıkan anlaşmazlıkları bu kanadı zayıflatmış, Aleviler ise giderek güçlenmeye başlamıştır. (Özdemir, 2016)

1947 yılında kurulan Baas Partisi'nin değişim ve gelişimi de askeri kökenli olması nedeniyle orduyla paralellik göstermiştir. Başta Sünnilerin ve Alevilerin ülkedeki diğer gruplarla bir arada kurduğu parti giderek Alevi ağırlıklı bir hal almıştır. (Özdemir, 2016)

Hali hazırda var olan Sünniler ve Aleviler arasındaki gerginlik, 1970 yılında Alevi kökenli bir asker olan Hafız Esed'in başa geçmesiyle beraber daha da artmış, neticede Müslüman Kardeşler gibi Sünni muhalif grupların kurulmasına sebebiyet vermiştir. (Özdemir, 2016)

Başlarda halkın çoğunluğuyla aralarında bulunan bu gerginlikten rahatsız olan Alevi rejim, halkla arasında bir fark olmadığını göstermek amacıyla çeşitli adımlar atmıştır. Bunların içinden en önemli olanı, anayasaya devlet başkanının Müslüman olması zorunluluğunun getirilmesidir. (Özdemir, 2016)

Ancak, bu durum çok sürmemiş, Fransız Mandası ile başlayan ve darbelerle devam eden Otokratik yönetim geleneği kendini çok geçmeden göstermiştir. Muhalif gruplar şiddetle bastırılmış, ülke genelinde süresiz olağanüstü hâl ilan edilmiş, tutuklamaların ve işkencelerin sonu gelmemiştir. (Özdemir, 2016)

10 Haziran 2000 yılında vefat eden Hafız Esed'in vefat etmesinin ardından ülkenin başına oğlu Beşar Esed geçmiştir. Özellikle babasına kıyasla oldukça pozitif bir

portre çizen Beşar Esed, resmen Suriye halkını yeniden geleceğe dair umutla doldurmuştu.

Başa geçtiği ilk dönemlerinde söz vermiş olduğu başarılı pek çok reforma imza atmıştır. Ancak ne yazık ki bir süre sonra Beşar Esed de babasının izinden gitmeye ve halkı üzerinde baskı kurmaya yönelik girişimlerde bulunmuştur.

Özellikle hali hazırda kötü bir durumda olan ekonomik gidişat ile Beşar Esed'in baskıcı rejimi birleşince halkın içerisinde yer yer ufak çapta ve geneli etkilemeyen başkaldırıları ve eylemler yaşanmıştır. Ancak bu eylemler ve başkaldırıları gelecekte yaklaşmakta olan ve bütün dünyayı etkileyecek olan Suriye İç Savaşı'nın ilk sesleri olarak görülmektedir. Mart 2011 tarihine gelindiğinde Arap Baharı temelli olan diğer Arap ülkelerindeki hareketliliklerden etkilenen ve cesaretlenen lise öğrencilerinin Dera'da duvara yapmış oldukları bir çizim bütün bir İç Savaşın ana başlangıç noktası olarak görülebilir. Bu duvar çizimini yapan öğrenciler gözaltına alındı ve ailelerine, akrabalarına ve yakın çevrelerine şiddet uygulandı. Bu durum karşısında zaten Beşar Esed rejiminden ve ekonomik durumun kötü gidişatından yeteri kadar bunalmış olan Suriye halkı artık patlama noktasına gelmiş oldu.

Takvimler 15 Mart 2011 tarihini gösterdiğinde Suriye İç Savaşı'nın fitilini ateşleyen olay yaşanmış oldu. 15 Mart 2011'de Cuma namazı çıkışı, Şam ve Dera bölgelerinde daha sonrasında bütün Suriye'ye yayılacak protestolar başlamış oldu. Beşar Esed, protestoları kuvvetle bastırmaya kalkınca çok sayıda sivil kayıp yaşandı. Yaşanan her sivil kayıpla beraber bu protestolar artık basit eylemler olmaktan çıkıp bir İç Savaş halini almaya başladı. Ancak Suriye İç Savaşı'nın görünen kutuplarının dışında rejimi destekleyen ve besleyen ülkeler de yer alır. Rejimi desteklediği en net olarak bilinen ülkeler, Rusya ve İran olarak öne çıkmaktadır.

1.3.8. Suriye İç Savaşı'nın Nedenleri

1.3.8.1. Ekonomik Nedenler

Beşar Esed'in başa geçtiğinde vermiş olduğu en önemli sözlerin başında ekonomik reformlar gelmekteydi. Beşar Esed'in özellikle bu söz etmiş olduğu reformların başında ekonomik liberalleşme yani daha özgürleşmiş ve serbestleşmiş bir Suriye ekonomisi hedefi yer almaktaydı.

Bu liberalleştirme hedefini gerçekleştirmek için Beşar Esed'in yapmayı planladığı eylemler, piyasaları yabancı yatırımcılara açıp yapacakları yatırımlar konusunda destekleyici bir tutum izleyeceği ve dışarıdan gelecek yabancı bankalara Suriye'de iş yapmaları ve çalışmalarını yürütmeleri konusunda destekleyici bir tutum izleyeceği yer almaktaydı.

Hafız Esed döneminden itibaren Suriye'nin ekonomik yaşamı derinlemesine politize hale gelmiştir. Bu, devlet projelerinin kullanımı, kamu sektörü işleri ve patronajları dağıtmak amacıyla kurulmuş profesyonel birlikler aracılığı ile yapılmıştır. Bu durumun etkisi ise şişirilmiş, düşük gelirli ve yozlaşmış bir bürokrasinin oluşmasına neden olmuştur. (Alan, 2003)

Beşar Esed döneminde, Suriye halkı özellikle ülke kaynakları azalma eğilimi gösterirken, gerçekleştirilmeye çalışılan ekonomik olarak yeniden yapılandırılma amacı olan stratejilerden dolayı ciddi zorluklarla karşılaşmıştır. Suriye halkının yaşamış olduğu bu zorlukların temelinde Beşar Esed'in uzun vadeli ekonomi politikaları özellikle bu politikaların uygulanmaya başlandıkları ilk dönemlerinde zorlukları beraberinde getirmesi sorunu yatmaktadır.

Uygulanmak istenen bu uzun vadeli ekonomik politikalar ve reformlar halkın sabredebileceği veya tahammül gösterebileceğinin ötesine çıkmıştır. Bu durum da halkın Beşar Esed yönetiminin ekonomiyi yönetmek konusunda başarısız olduğunu düşünmesine ve yönetime karşı tepkilerin başlamasına neden olmuştur.

1.3.8.1.1. Politik Baskılar

Beşar Esed ve babasının yıllarca uyguladıkları baskıcı ve tutucu politikalar halkın tepkisinin İç Savaş yaşanana kadar ki döneme gelene kadar birikmesine neden olmuştur. Halkın güvenlik güçlerine karşı güveninin azalması, güvenlik güçlerinin rastgele işlemiş oldukları cinayetler ve bu cinayetlerin hesabının sorulmaması. Mahkumlara karşı uygulanan etik ve insanlık dışı tutumlar gibi sebeplerde halk ile yerel güvenlik güçleri arasında devasa bir uçurum oluşmuştur. Güvenlik güçleri kanıt, sebep veya herhangi bir şüpheye dahi sahip olmadığı insanları alıp hukuki bir süreç izlemeden tutukluyorlardı. Halk, neredeyse sokağa bile çıkmaya korkar hale gelmişti.

Suriye'de yargının bağımsızlığı ve üstünlüğünden bahsetmek mümkün değildi. Hükümet her şeyden üstün ana ve tek karar mekanizmasıydı. Mahkemeler bile

düzenlenmeden insanlar hükümetin kararları doğrultusunda kimi zaman işledikleri suçlardan kimi zamansa işlenen herhangi bir suç olmasa da hükümet karşıtı eylemlerden ötürü mahkûm ediliyordu.

Halkın sivil özgürlüğünü savunan temel mekanizmaları sınırlandırılmıştı. Bu kısıtlamalardan özellikle göze çarpanlar; Özgür konuşma hakkı, basın özgürlüğü, bir araya gelme yani toplanma hakkı ve dini özgürlüğe karşı olan kısıtlamalardır

Özellikle Beşar Esed döneminde özgürlüklerine yeniden kavuşacağına inanan ve bundan umutlanan halk Beşar Esed'in de bir süre sonra babası gibi baskıcı rejimlerinden sonra büyük bir hayal kırıklığına uğradı. Belki de sivil halkın özgürlüklerini geri kazanmaya yönelik besledikleri son umutları da böylece yerle bir olmuş oldu.

Yine de özellikle 80'li dönemlere kıyasla Beşar Esed dönemi insani hakların kötüye kullanımının azaldığı, fail-i meçhul cinayetlerin sayısında azalma gözlemlendiği ve ortadan kaybolmaların oldukça azaldığı bir dönem olmuştur.

Ancak 1962 yılında başlayan Olağanüstü Hal durumu halen geçerliliğini korumaktadır. Bu da güvenlik güçlerinin herhangi bir tutuklama emri olmadan insanları hapse atabilmesine ve işkence edebilmesine zemin hazırlamıştır. (Black, 2010)

Özellikle sosyal medyanın dünyanın genelinde insanların gündelik yaşamlarının bir parçası haline gelmesi ve Suriye halkının da sosyal medya kullanımındaki artışı Beşar Esed yönetimini tedirgin etmekteydi. Bu tedirginliğin temel sebebi Suriye halkına uygulanan ve insanlık dışı olarak kabul edilebilecek muamelenin dünya çapında duyulması ve ses getirmesi konusunda yaşanıyordu.

Neticede, insan haklarının sistematik ve başarılı bir biçimde bastırılmasının yanı sıra, Suriye halkı bir de tolerans sahibi olmayan yozlaşmış ve işlemeyen bir diktatörlükle karşı karşıya kalmıştır. Bu da zamanla halkın ayaklanmaya gitmesine sebebiyet vermiştir. (Ramadan, 2014)

1.4. Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacı (Mülteci) Sorunu

2011 yılında Tunus'ta başlayan halk hareketleriyle birlikte Arap ülkelerindeki baskıcı rejimlere karşı değişimi öngören toplumsal hareketler ortaya çıkmıştı. Bu nedenle bazı ülkelerde yönetimler düşüşe geçerken bazılarında ise protesto ve gösteriler ile beraber uzun süre devam etmiştir.

Suriye’de ise olaylar geç başlamakla birlikte şiddetli etkilerini halen sürdürmektedir. Bu kapsamda Suriye’deki olaylar siyasi, ekonomik, toplumsal etkilerinin yanı sıra insani etkilerinin daha çok ön plana çıktığı bir iç savaş haline gelmiştir.

Çok kısa bir süre içerisinde toplumsal çatışmaya dönüşen Suriye’deki halk hareketleri ile birlikte toplumsal kutuplaşma yoluyla da ordu muhalefet çatışmalarına da yol açmıştır. Suriye’de giderek çıkmaza giren halk hareketleri yüzünden nüfusun yarısı çareyi komşu ülkelere sığınmakta ülkelerini terk etmekte bulmuşlardır. Bu nedenle 2011 Mart ayından itibaren sayıları sürekli artan Suriyeli mülteciler ülkelerini terk ederek ülkemize akın etmeye başlamıştır.

Türkiye, gelenlerin geri gönderilmemesi konusundaki ilkeyi vurgulayarak Suriyeli vatandaşlara Açık Kapı Politikası uygulamıştır. Bu kapsamda Suriye’den gelen vatandaşlara uluslararası hukuk kapsamında uygun bir şekilde geçici koruma sağlanmıştır. Türkiye’nin Açık Kapı Politikası zaman, zaman bazı sıkıntılar ile karşılaşılrsa da genel itibariyle prensip olarak sürekli olarak sürdürülmek amaçlanmıştır. Ancak bu gelişmelerin ışığında Türkiye’ye göç eden Suriyeli vatandaşlar bazı bürokrat ve siyasetçilerin tahminlerini ve beklentilerini karşılamamıştır.

Bu nedenle Türkiye tarihinin en önemli sorunlarından biri olan sığınmacı sorunuyla herhangi bir yardım veya destek almadan hatta buna dair bir vaat dahi almadan tek başına uğraşmak zorunda kaldı.

1.4.1. Türkiye’nin Sığınmacı (Mülteci) Politikası

Türkiye’ye ilk mülteci akını Nisan 2011’de 300 civarında Suriyelinin sığınma talebiyle başladı. 2009 yılında Suriye ile karşılıklı olarak alınmış olan vizeleri kaldırma kararı çerçevesinde mülteci krizi karşısında “açık kapı” politikasını benimseyerek sığınmacıların barınması için Hatay ilinde kamplar kurdu.

Türkiye’nin Esad rejimine uluslararası müdahale çağrısı, Başar Esad’ın reformlar yapması ile ilgili girişimleri netice vermeyince Suriye ile diplomatik ilişkiler kesildi. Türkiye-Suriye sınırının, Suriye tarafında, uçuşa yasaklı bir tampon bölge oluşturulması yönünde BM’deki çözüm önerisi de taraf bulamadı.

Türkiye’nin Suriyeli sığınmacılara yönelik politikası, Esad rejiminin er ya da geç sona ereceği mültecilerin ülkelerine geri döneceği varsayımına dayanmaktaydı. Ancak

geldiğimiz bu noktada Suriyelilerin geri dönmeme ihtimalinin oldukça yüksek olduğu ve sığınmacıların topluma entegrasyonu noktasında çözüm önerilerinin gündeme geldiği görülmektedir.

1.4.1.1. Açık Kapı Politikası

Ülkenizin sınırdaş olduğu ülkede insanlar hayatlarını kurtarmak için ülke rejiminden ya da savaştan kaçışıyorsa, kapılarınızı açmalısınız. Türkiye'nin rejimin varil bombalarından kaçan Suriyeliler için 2011'den bu yana yaptığı uygulama da budur. (Erdoğan, 2020) Ancak bununla beraber Türkiye'nin içine almış olduğu başta Suriyeliler olmak üzere hiçbir mülteci için kontrol altında tutabilmek adına bir politika hazırlanmadı ve uygulanmadı.

Türkiye şu an bu politikanın eksikliğini yaşamakta ve başta Suriyeliler olmak üzere içerisindeki bütün mültecilerin nüfus artışları, istihdam oranları ve temel hakları gibi konularda geçerli olabilecek bir politikaya sahip olmadığı için bu alanlardaki oranlar her geçen gün daha kontrolsüz bir hale gelmektedir.

Kasım 2015 yılına ait verilere göre ülkesi dışına kaçan Suriyeli mültecilerin dağılımının %50'si Türkiye (ki bu oran ilerleyen tarihlerde artış göstermiştir), %25 Lübnan, %12 Ürdün, %5 Kuzey Irak, %3 Mısır ve %5 Diğer ülkeler şeklindedir. (Erdoğan & Ünver, 2015)

UNHCR'nin 2020 yıl ortası istatistik raporuna göre Türkiye'de Uluslararası koruma ihtiyacı içindeki kişiler (geçici koruma altındaki kişiler) ve Uluslararası koruma başvuru sahipleri olmak üzere 2 tane mülteci grubu olduğu vurgulanmaktadır. Bu kapsamda Uluslararası koruma ihtiyacı içindeki kişiler (geçici koruma altındaki kişiler) 3.65 Milyon kişiyi kapsamaktadır. Öte yandan Uluslararası koruma başvurusuna sahip kişilerin sayısı ise 330.000 olarak saptanmıştır.

Geçici Koruma kapsamında 3.574.800 Suriyeli, 1.000 Iraklı ve 980 İranlı olduğu saptanmıştır.

Uluslararası Koruma kapsamında ise 173.250 Iraklı, 116.400 Afganistanlı ve 27.000 İranlı olduğu tespit edilmiştir. (Koç, 2001) Türkiye, Suriye'den gelen mültecilere çok büyük miktarlarda paralar harcamıştır. Ayrıca uluslararası kuruluşlarda bu trajik durumun etkilerini azaltmak amaçlı katkılarda bulunmuştur.

Ancak bu katkılar Türkiye'nin yapmış olduğu katkılar ile kıyaslanamayacak kadar düşük miktarlardadır. Bu sorunlar sadece Türkiye Devletinin harcamalarıyla sınırlı olmayıp aynı zamanda çok yoğun göç talebi ile beraber şehirlerin ekonomisini tek yönlü değil çift yönlü etkilemektedir.

Ayrıca zanaatkârlar aynı işi daha düşük ücretlere yapmaları nedeniyle Suriyeli mültecileri tercih ettiklerini ve bu sebeple Türkiye'deki toplumun iş kaybı yaşadıkları sorunu artış göstermektedir.

Suriye'deki olaylar sonrası Suriyeli mültecilerin yol açtığı ekonomik ilişkiler ele alındığında Türkiye'nin ticari ilişkilerinde düşüş yaşandığı açıktır. Suriye üzerinden Ortadoğu ve körfez ülkelere yapılan ticaret nakliye problemleri yüzünden aksamıştır. (Canyurt, 2015)

Bu nedenle 2010 yılında Suriye ile ticaret hacmi 2 milyar 297 milyon dolar hacminde iken, 2011 yılında ise 1 milyar 946 milyon dolar olurken 2012 yılının 8 aylık dönemi itibariyle 400 milyon dolara gerilemiştir. Bütün bu olumsuz gelişmeler bölgenin sosyo-ekonomik yapısının alt üst olmasına sebep olmuştur. (Canyurt, 2015)

1.5. Suriye Göçünün Sebepleri ve 2011 Suriye Krizi

“Suriye, kuzeyde Türkiye, doğuda Irak, güneyde Ürdün ve güneybatıda Lübnan ve İsrail ile sınırları olan bir Ortadoğu ülkesidir.” (Sönmezoğlu, 2017:527) Başkenti Şam olan Suriye'nin Ortadoğu ülkesi olması nedeniyle bölgedeki rolü etkin ve önemlidir.

18 Aralık 2010 yılında ekonomik sıkıntılardan dolayı seyyar satıcılık yapan üniversite mezunu Muhammed Bouazizi'nin şehrin ortasında kendisini yakmasıyla Tunus'ta başlayan isyan dalgası, bölge ülkelerinin çoğunu etkisi altına almıştır. İşsizlik ve siyasi yozlaşmanın ortadan kaldırılması için yapılan eylemlerde bir ülkeden diğerine dalga dalga yayılan isyanlar sonucunda, Tunus, Mısır, Libya ve Yemen'de yönetimler değişmiş, halkların demokrasi talepleri kısa zamanda Arap coğrafyasında geniş bir alana yayılmıştır.

“Orta Doğu'da yaşanan bu dönüşüm süreci genellikle “Arap Baharı” adıyla anılmaktadır, ayrıca “Arap Devrimleri”, “Arap İsyanları” ve “Arap uyanışı” olarak da ifade edilmektedir. (Karabulut, 2016:15)

Mart 2011’ de Suriye’ye yansıyan olaylar, Suriye’nin iç meselesi olmaktan çok uluslararası bir krize dönüşmüştür. Suriye’de Devlet Başkanı Beşar Esad’ın ve hükümetin devrilmesi için yapılan protestolar, rejimin sert bir şekilde müdahale etmesiyle olayları daha da büyötmüş, kısa süre içerisinde Suriye Silahlı Kuvvetleri ve rejime karşı ayaklanan gruplar arasında silahlı çatışmalar baş göstermiştir.

“Mezhepçiliğin ve etnik-dinsel fay hatlarının tetiklendiği bu savaşta, rejim yanlıları ve muhalifler birbirine rakip küresel ve bölgesel güçler tarafından desteklenmiş; Suriye uzun yıllar istikrarsızlık üretecek bir uluslararası sorun haline gelmiştir.” (Sönmezoğlu, Güneş, Keleşoğlu, 2020:177)

Suriye’de bulunan farklı mezhepler göz önüne alındığında Beşar Esad’ın halka karşı çıkmasının pek de sürpriz olmadığı söylenebilirdi. Beşar Esad’ın babası olan Hafız Esad, 1970 yılında Suriye’de yönetimi ele geçirmiş, ülkedeki çoğunluğun Sünni Müslümanlardan oluşmasına rağmen ayrı bir diğer İslami mezhep olan Aleviler ile kendi yönetimini oluşturmuştu. Esad iktidarlığının devamlılığı için Sünni Müslümanlara kötü davranmak gerekiyordu. Başer Esad’ın protestoculara olan şiddetli baskısı, ABD, AB, BM tarafından kınanmasına, çatışmalarda insan hakları ihlalleri olduğunu belirtmesine rağmen Esad yönetiminde kalmıştır. Esad’ın yönetimden çekilmesi gerektiği önerisi BM’de gündeme gelmiş ancak öneri Rusya ve Çin tarafından veto edilmiştir.

Birçok aktörün müdahil olduğu Suriye’deki savaşta; Türkiye, ABD, AB, Körfez Arap Devletleri Başer Esad diktatörlüğünün devrilmesi gerektiği yönünde kanaat getirirken; diğer tarafta Rusya, Çin, İran ve Esad’ın yanında savaşan Hizbullah, Esad’ın devrilmesinin uluslararası hukuka aykırı olduğu yönünde görüş birliği içerisinde.

Uzunca bir süredir devam eden savaş, binlerce insanın ölümüne milyonlarcasının dünyanın çeşitli ülkelerine göç etmesiyle insani açıdan tam bir trajedi yaşanmasına neden olmuştur. Suriye’deki ayaklanmaların ilk günlerinden itibaren Türkiye, Esad’a insan hakları, hukukun üstünlüğü ve demokrasi konularında reformlar yapmasını söylemiştir. Ancak Esad yönetimi Türkiye’nin talebine yanıt vermeyince Ankara aleni olarak Esad rejimi aleyhine tavır almıştır.

Suriye’deki çatışmalar devam ettikçe çok sayıda Suriyeli aralarında Türkiye’nin de bulunduğu birçok ülkeye göç etmeye başlamış, Suriye-Türkiye sınırında güvenlik zafiyeti baş göstermeye başlamıştır. 2013’te Cilvegözü sınır kapısında bomba yüklü

aracın patlatılmasıyla 4'ü Türk vatandaşı 14 kişi ve Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde iki bomba yüklü aracın patlatılmasıyla 52 kişi hayatını kaybetmiştir.

2011 yılından önce Esad rejimiyle yakın ilişkilerde bulunan Türkiye, Suriye İç Savaşının başlamasıyla rejime karşı olan muhaliflerin yanında olmuş, bu savaşın insani konularda Türkiye'ye önemli maliyetleri olmuştur. Özellikle Türkiye'ye sığınan mülteciler bu sorunun önemli bir halkasını oluşturmaktadır.

Avrupa ülkeleri sığınmacıları ekonomik yük ve düzensizliğe neden olacağını düşündüğünden bu durumu istememektedir. Avrupa'nın bu konuda isteksiz olması mültecilerin daha çok kaçak yolları denemesine binlerce ölüm ve dramla karşılaşılmasına sebep olmuştur.

2015 yılında Akdeniz'de yaşanan Aylan Kurdi olayı insanlığın ortak vicdanını harekete geçirmiştir. 3 yaşındaki Aylan Kurdi'nin ailesiyle kaçak yollardan Yunanistan'a geçmek üzere bindiği bot alabora olmuş, Aylan bebeğin cansız bedeni Bodrum'da deniz kıyısında yüzükoyun bulunmuştur. Bu olaydan sonra birçok insan mültecilere kapılarını açmış, mülteci yardım kuruluşlarına rekor düzeyde bağışlar yapılmıştır. 1 Haziran 2016 tarihinde yürürlüğe giren "Geri Kabul Antlaşması" ile mülteci krizi konusunda bir dönüm noktası ifade edilmiştir.

Bu anlaşmaya göre Türkiye'den Yunanistan'a gerçekleşen düzensiz göç akışını ortadan kaldırmak, Türkiye'den AB ülkelerine yasal yöntemlerle göçmen gönderimini sağlamak amaç edinmiştir. 2016 Nisan itibarıyla Türkiye'den Yunanistan'a kaçak yollarla geçtiği tespit edilen Suriyeli vatandaşlar Türkiye'ye iade edilmekte, karşılığında ise iade edilen her bir sığınmacıya karşılık kamplardaki Suriyelilere yasal yollardan AB'ye geçmelerinin kabul etmesi istenmiştir. AB Konseyi Türkiye'den 72 bin sığınmacıyı bu anlaşma çerçevesinde kabul etmiş, Ege ve Akdeniz'deki kaçak geçişler gözle görülür şekilde azalmıştır.

Suriye Krizinden dolayı en çok göç alan ülke konumunda olan Türkiye'de ilk göç Nisan 2011 yılında baş göstermiştir. "29 Nisan 2011 Cuma günü akşam saatlerinde 252 kişilik Suriyeli bir grup Hatay'ın Yayladağı Cilvegözü sınır kapısının yanındaki tel örgüyü aşarak Türkiye topraklarına girdi ve ardından sığınma talebinde bulundu." (Dilek, 2018:62)

Türkiye için uzun yıllar devam edecek olan mülteci sorunu o tarihte baş göstermiş olup, sığınmacıların ihtiyaçlarının karşılanması noktasında gerekli malzemeler bölgeye gönderildi. Suriye'deki olayların giderek şiddetlenmesiyle birlikte Türkiye sınırında yığılmalar baş göstermeye başladı.

Türkiye meseleye insani açıdan yaklaşarak açık kapı politikası uygulamıştır. “Göçmenlerin ve sığınmacıların hakları, eğitimleri, gittikleri ülkelere uyumları ve mültecilerin ülkelerine geri dönüşleri gibi konular hala üzerinde çalışılması gereken ve tüm uluslararası ilişkileri ilgilendiren konulardır.” (Erol, 2019:133)

Türkiye'nin ani göç dalgasıyla karşı karşıya gelmesiyle birlikte göç alanına ilişkin politikaları uygulamak, ilgili kuruluşlar arasındaki koordinasyonu sağlamak, yabancıların Türkiye'ye giriş-çıkış ve sınır dışı edilmeleriyle ilgilenmek üzere İçişleri Bakanlığı'na bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur. Ülkemize gelen sığınmacılar, geçici koruma statüsünde olmakta ancak gün geçtikçe ülkemizde kalma eğilimleri artmakta ve ekonomik, sosyal, kültürel, güvenlik gibi önemli konularda çok boyutlu sonuçlar doğurabilecek göç krizine neden olmaktadır. Farklı dil, kültür ve yaşam tarzına sahip oldukları gerçeğinden yola çıkarsak topluma entegre olmaları noktasında bazı hukuki düzenlemelerin zorunlu hale gelmesi kaçınılmaz olmuştur.

Suriyeli sığınmacılara ev sahipliğinde lider konumda olan Türkiye, sığınmacılar için kadın merkezleri, toplum merkezleri, psiko-sosyal destek, dil ve meslek eğitimi, hukuki danışmanlık, sağlık hizmetleri gibi sığınmacı toplumun ihtiyaçlarını karşılamak adına bazı hizmetler sunmaktadır.

Bugün Suriyeli sığınmacılar toplumun bir parçası haline gelmiş, giderek çoğalan yeni doğanların da katılımıyla sadece devlet müdahalesiyle çözümlenecek bir mesele olmaktan çıkmıştır. Suriyeli azınlıkların toplumda kabul görmesi ve dışlanmaması, Suriyelilere yönelik algının olumlu-olumsuz çıkarımları da önemli noktalardan biridir.

Türkiye mültecilerin ekonomik maliyetinin büyük bir kısmını kendisi karşılamakta, barınma Merkezlerinde ihtiyaç duyulan malzemelerin büyük kısmı yerel firmalardan temin edilerek mülteci maliyetleri telafi edilmeye çalışılmaktadır. Mültecilerin yanlarındaki değerli eşyaları ve nakit parayı piyasaya sürmeleri, konut kiralardaki ivmenin yükselmesi, niteliksiz iş gücü piyasasında çalışmalarıyla imalat ve perakende sektöründe canlanmanın olması, küçük işletmelerle bölge ekonomisine katkı

sağlamış olsa da uzun vadede çözülecek olan göçmen sorununa uluslararası toplum tarafından etkin desteğin sağlanması gerekmektedir.

1.6. Türkiye’deki Suriyeli Sığınmacı (Mülteci) İstatistikleri

Çoğunluğunu (%70,5) kadın ve çocuklardan oluşan ülkemize göç eden Suriyelilerin, İçişleri Bakanlığı, Göç İdaresinin 31 Mart 2021 tarihli bazı verilerine göre güncel raporları şu şekildedir;

Geçici koruma altındaki kayıtlı Suriyeli sayısı: 3 milyon 665 bin 946 kişi

Kamplarda (geçici barınma merkezleri) yaşayan kayıtlı Suriyeli sayısı: 57 bin 502 kişi

Türk vatandaşlığı verilen Suriyeli sayısı: 110 bin kişi (İçişleri Bakanlığı 30 Aralık 2019 verileri)

Geçici koruma altındaki Suriyelilerin Türk nüfusuna oranı: %4,38

(TÜİK 31 Aralık 2020” Türkiye nüfusu: 83 milyon 614 bin 362 kişi

Edirne üzerinden Türkiye’den ayrılan göçmen sayısı: 130 bin 469 kişi

Ülkesine dönen Suriyeli sayısı: 419 bin 40 kişi (İçişleri Bakanlığı 6 Aralık 2020 verileri)

Çalışma İzni verilen Suriyeli sayısı: 31 bin 185 kişi (Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 31 Mart 2019 verileri)

Türkiye’de doğan Suriyeli sayısı: 450 bin kişi (19 Eylül 2019 İçişleri Bakanlığı verileri)

En Az Bir Ortağı Suriyeli Olan Şirket Sayısı: 15 bin kişi (Ticaret Bakanlığı 26 Şubat 2019 tarihli verileri)

Mülteciler Derneği’nin 2022 yılında yapmış olduğu çalışmaya göre ülkemizde kayıtlı olarak bulunan 3.754.591 Suriyeli mültecilerin illere göre yerleşimleri aşağıdaki tablodaki gibidir.

Tablo 1.
Suriyeli mültecilerin illere göre yerleşimleri.

NO	ŞEHİR	SURİYELİ SAYISI
1.	İstanbul	542.045
2.	Gaziantep	462.697
3.	Hatay	433.875
4.	Şanlıurfa	430.124
5.	Adana	256.435
6.	Mersin	242.753
7.	Bursa	184.298
8.	İzmir	149.807
9.	Konya	123.601
10.	Kilis	107.468
11.	Ankara	100.577
12.	Kahramanmaraş	95.938
13.	Mardin	91.793
14.	Kayseri	83.474
15.	Kocaeli	56.604
16.	Osmaniye	42.768
17.	Malatya	32.024
18.	Diyarbakır	24.552
19.	Adıyaman	23.204
20.	Batman	16.029
21.	Sakarya	15.744
22.	Şırnak	14.907
23.	Manisa	14.238
24.	Denizli	14.066
25.	Nevşehir	13.763
26.	Elâzığ	13.244
27.	Tekirdağ	12.607
28.	Afyonkarahisar	12.531
29.	Muğla	11.688
30.	Burdur	9.078
31.	Bolu	4.512
32.	Bayburt	131
33.	Ardahan	124
34.	Iğdır	79
35.	Tunceli	73
36.	Artvin	72

Mülteciler Derneği, 21 Nisan 2022, (Mülteciler Derneği, 2022)

Ayrıca Mülteciler Derneği'nin 21 Nisan 2022 tarihinde yürütmüş oldukları bu araştırmalar sonucun kayıt altına alınmış olan 3.754.591 Suriyeli mültecinin yaş ve cinsiyetlerini de kapsamaktadır. Bu bilgilere Göç İdaresi aracılığıyla ulaşmışlardır. Ülkemizde bulunan Suriyeli mültecilerin cinsiyet ve yaş aralıkları aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 2.
Suriyeli mültecilerin cinsiyet ve yaş aralıklarına göre yerleşimleri.

YAŞ ARALIĞI	ERKEK	KADIN	TOPLAM
0-4	259.953	242.653	502.606
5-9	296.171	278.491	574.662
10-14	229.424	215.783	445.207
15-18	141.340	121.875	263.215
19-24	274.124	206.822	480.946
25-29	233.233	166.574	399.807
30-34	166.992	122.801	289.793
35-39	130.159	100.167	230.326
40-44	88.275	74.694	162.969
45-49	61.050	59.486	120.536
50-54	46.105	45.127	91.232
55-59	36.343	36.579	72.922
60-64	23.520	24.518	48.038
65-69	15.412	16.635	32.047
70-74	9.378	10.350	19.728
75+	8.910	11.647	20.557
TOPLAM	2.020.389	1.734.202	3.754.591

Mülteciler Derneği, 21 Nisan 2022, (Mülteciler Derneği, 2022)

1.7. Sığınmacı (Mülteci) Sorununun Analizi

Türkiye'deki eğitim, sağlık, istihdam sorunlarının sonucunda gelen sığınmacıların topluma entegrasyonu veya geri dönüşleri konusundaki belirsizlikler, etnik köken ve kültür farklılıkları, ucuz iş gücü, istihdamın daralması, kadınların fuhuşa zorlanması, çok eşli evlilikler, çocuk işçilerin artması, hızla artan Suriyeli yeni doğan sayısı, bazı şehirlerimizde halkın %74 ine kadar varan Suriyeli yoğunluğu ile birlikte

yerel halkta oluşan terör korkusunun güvenlik kaygılarını arttırması, dil-kültür ve yaşam tarzı farklılıklarıyla birlikte ilerde mezhepsel kutuplaşmanın tetikleneceği bir zemin oluşması, sınır illerinde enflasyon artış gösterirken küçük işletmelerde kaçak işçi çalıştırılmasının haksız rekabeti ortaya çıkarması, sınır illerinde devlet hastanelerin yarısına yakınının Suriyelilere hizmet vermesi sebebiyle hastanelerde kapasite sorunu yaşanması gibi oldukça önem arz eden konular gündemimizi meşgul etmekte ve hepimizi gelecek için endişeye sürüklemektedir. Yerel halk tarafından mültecilerin asayiş bozduğu yönündeki genel düşüncesi, İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi'nin istatistiklere bakıldığında Suriyelilerin suça karışma oranlarının 2017 yılında %1,32 olduğu, 2018 yılında 1,53'ten 1,46'ya düştüğü gözlenmektedir. Bazı resmi olmayan kaynaklara göre bu oranların çok daha fazla olduğu iddia edilmektedir.

Görünüşe göre ülkemizde uzun süre kalacak olan ya da ülkemize temelli yerleşme düşüncesi olan Suriyelilerle ilgili olumlu gelişmelerin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Tamamının kayıt altında olması, eğitim, sağlık, iş hayatı noktasında geçici de olsa entegrasyonun sağlanması, ek kapasite inşaatlarının yapılarak özellikle sınır illerinde ek imarların açılması, belediyelere ek bütçe verilmesi, sınır illerinde yükün dağıtılması, dilenciliğin önlenmesi, Suriyelilerin nitelikli iş gücünün teşviki ile olası sorunların önüne geçilmeye çalışılmalıdır. En önemlisi Uluslararası toplumun iş birliği ile asıl sorunların kaynağı net olarak belirlenmeli, kalıcı tedavi edici çözümlerin üretilmesi sağlanmalıdır.

2. BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ POLİTİKALARININ GELİŞİMİ

2.1. AB Nedir? / Birliğin Tarihçesi

Avrupa Birliği düşüncesinin temel olarak şekillenmesinin sebebi II. Dünya Savaşı'nın ardından toplumlararasıdaki kasvet ve güvensizlik ortamını dağıtıp yeni bir birlikteliği ekonomik temellere dayandırarak kurmak olmuştur.

Dönemin sanayi bakımından oldukça değerli olan iki temel hammaddesini yani kömür ve çelik sektörünü güçlendirmek ve bu sektörü ulusları aşan bir otoriteyi kullanarak kontrol etmek amacıyla 18 Nisan 1951 yılında Belçika, Almanya, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg arasında imzalanan Paris Antlaşması ile Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu kurulmuştur. Bu topluluk düşünce yapısı olarak Avrupa Birliği ile ilk kez resmi olarak karşılaşmamız olmuştur.

25 Mart 1957 tarihine gelindiğinde Paris Antlaşmasına taraf olan ülkeler arasında Roma Antlaşması imzalanıyor, bu antlaşmayla beraber Avrupa Atom Enerjisi Topluluğu kuruluyor. Bu anlaşma ile beraber çok daha önemli bir topluluk olan Avrupa Ekonomik Topluluğu da kurulmuştur. Avrupa Ekonomik Topluluğu, Avrupa Birliği'nin nihai amacı olan ekonomik temellere dayandırılarak oluşturulmayı amaçladıkları barış ortamının en önemli parçalarından birisini oluşturmaktadır.

2.1.1. Gümrük Birliği

1958 yılından yürürlüğe giren Roma Antlaşması ile birlikte AET'ye üye olan ülkeler arasında Gümrük Birliği kuruldu. Gümrük Birliği en basit tanımı ile ticari malların gümrük vergilendirmelerinden muaf tutularak üye ülkelerin arasında serbestçe dolaşımına imkân sağlamayı amaçlamaktadır. Bu durum üye ülkelerin karlarını arttırırken diğer ülkelere ekonomik olarak zor bir durum yaşatmaktadır. Üye olan ülkeler daha uygun ve rahat koşullarda birbirleriyle ticaret yapmaya başladıkları için topluluğun dışında kalan ülkelerle daha az ticaret yapmaya başlamaları üye ülkelerin her geçen gün daha da zenginleşirken üye olmayan ülkelerin her geçen gün daha da fakirleşmelerine ön ayak olmuştur. Bu koşullar altında topluluğa üye olmayan ülkeler için AET, her geçen gün ekonomik olarak bir kurtuluş gibi görünmeye başlamıştır.

Roma Antlaşması ve beraberinde gelen Gümrük Birliği her ne kadar öyle gözükse de aslında sadece ekonomik değil ulaşım, tarım ve adil bir rekabet ortamı yaratabilme gibi pek çok farklı açıdan AET üyelerinin gelişimine katkı sağlamaktadır. Birliğe taraf olan ülkelerin mallarının tek bir gümrük planı içerisinde ve eşdeğer vergilendirmelerden muaf tutulacak bir biçimde, serbestçe dolaşabilmeleri ve tarafların, üçüncü ülkelere gelen ithalata yönelik olarak da aynı tarife oranlarını ve aynı ticaret politikalarını uygulamayı hedefleyerek taraf olan ülkelerin mevcut kârlarını arttırmayı hedefleyen bir sistemdir.

2.1.2. Birinci Genişleme Dalgası

1969 yılında Lahey Zirvesi'nde gelişmelerin ve altı üye ülkenin başarısından etkilenen Birleşmiş Krallık, Danimarka ve İrlanda'nın üyelik için topluluğa başvurmaları ile birlikte ilk genişleme dalgası başlamış oldu. Pazarlık süreci 1973 yılına kadar sürmüştü ancak sonunda üç ülke de topluluğa başarılı bir şekilde katılım sağlayarak ilk genişleme dalgası resmi olarak sonlanmıştır. Böylece üye sayısı 9 olmuştur.

2.1.3. İkinci Genişleme Dalgası

1980'lerde topluluk Güney'e doğru bir şekilde genişlemesine devam etmiştir. 1981 yılında Yunanistan, 1986'da İspanya ve Portekiz'in topluluğa katılımı ile birlikte üye sayısı 12'ye yükselmiştir. Bununla birlikte ikinci genişleme dalgası sonlanmıştır.

1980'li yıllarda topluluğa katılan diğer ülkelerle beraber topluluk yetki dağılımı, mali yükün artması ve karamsar bir Avrupa tutumunun yükselişe geçmesiyle 1984 yılına gelindiğinde topluluğun yeniden umutlanması ve mali yükün azaltılması asıl amaç olarak belirlenmiştir. Bu hedefin gerçekleştirilmesi amacıyla 17 Şubat 1986 yılında Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İngiltere, İrlanda, İspanya, Lüksemburg ve Portekiz tarafından, 28 Şubat 1986'da ise Danimarka, İtalya ve Yunanistan tarafından Avrupa Tek Senedi imzalandı. Topluluk Avrupa Tek Senedi ile birlikte 1 Ocak 1993'e kadar üye ülkelerin tek bir pazarda birleşmesini hedeflemiştir. 1 Ocak 1993 yılına kadar hizmetler, mallar ve sermayenin üye ülkeler arasında serbest dolaşımına karar verilmiştir.

Birlik, 1989 yılında özellikle Orta ve Doğu Avrupa ülkelerine mali açıdan pazar ekonomisine geçiş süreçleri içerisinde yardımcı olabilmek amacıyla kredi sağlanması gerektiği konusunda karar kıldı. Bu kapsamda kredilerin kontrolü ve dağılımı kolaylaştırmak amacıyla Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası kuruldu.

2.1.4. Üçüncü Genişleme Dalgası

1995 yılında Avusturya, Finlandiya ve İsveç'in de birliğe katılımı ile beraber AB üye sayısı 15'e yükselmiştir.

1997 yılında Lüksemburg Zirvesi'nde aday ülkeler müzakerelere hazır olup olmadıkları noktasından hareketle birinci ve ikinci dalga ülkeler olmak üzere sınıflandırılmıştı. Müzakerelere hazır olan ülkeler ilk dalgayı, diğerleri ise ikinci dalgayı oluşturmaktaydı. Komisyon, ilk dalga ülkelerle tam üyelik müzakerelerine 1998 yılında başlanmasını önerdi. Ancak zirvede 10 Orta ve Doğu Avrupa ülkesinin yanı sıra Kıbrıs'ın AB üyeliği de teyit edilmiş oldu.

1999 yılında Berlin'de bir araya gelen Avrupa Birliği Zirvesi, Orta Avrupa ülkelerine verilen üyelik öncesi yardımların 2000'li yıllara gelindiğinden itibaren iki katına çıkartılması konusunda birlik sağlandı.

10-11 Aralık 1999 yılında Helsinki Zirvesi düzenlenmiş ve bu zirvede Bulgaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Romanya ve Slovakya ile üyelik görüşmelerine geçilmesi kararlaştırılmıştı. Türkiye-AB ilişkileri açısından da bir dönüm noktası yaşanmış ve Türkiye'nin adaylığı resmi olarak bu zirve içerisinde onaylanmıştı. Bu 6 aday ülke ile 2000 yılına gelindiğinde üyelik görüşmeleri resmi olarak başladı. 2001 Aralık tarihine gelindiğinde Laeken'de düzenlenen zirvede 2004 yılı da dahil olmak üzere 2004 yılına kadar birlik için üyeliğe hazır olacak 10 ülkenin adı açıklandı. Bu ülkeler Kıbrıs, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Malta, Polonya, Slovakya, Çek Cumhuriyeti ve Slovenya olarak açıklanmıştı.

1 Ocak 2002 tarihinden itibaren AB üyesi ülkeler içerisinde ekonomik ve parasal birliğin sağlanması amacıyla tek para birimi olan Euro tedavüle girdi. 12 üye ülkede kullanımına başlandı.

2.1.5. Dördüncü ve En Büyük Genişleme Dalgası

1 Mayıs 2004 tarihine gelindiğinde Laeken'de düzenlenen zirvede hazır olması planlanan 10 aday ülke resmi üyeliklerini gerçekleştirdiler. Bu 10 yeni üye ülke ile beraber AB toplam üye sayısı 25'e kadar yükselmiştir.

1 Ocak 2007 yılında Bulgaristan ve Romanya'nın da AB'ye katılımıyla beraber toplam üye sayısı 27'ye yükseldi.

18-19 Ekim 2007 tarihinde Lizbon’da düzenlenen zirvede imzalanan ve 250 sayfadan oluşan Lizbon Antlaşması, AB’nin derinleşmesinde oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Bu antlaşma ile birlikte birliğin içerisindeki mekanizmalar daha işlevsel ve hızlı olması amaçlanmıştır. Birliğin daha demokratik ve üyelere karşı daha eşit bir tutuma sahip olmasını öngören bir antlaşma konumundadır. 2009 yılında resmi olarak yürürlüğe girmiştir.

2.1.6. 2008 Küresel Finans Krizi ve Avrupa Birliği’nin Konumu

2007 yılının ortalarında ABD’nin konut piyasalarında başlayıp kontrol mekanizmalarının hem varlığındaki hem de etkinliğindeki yetersizliği, menkullerin aşırı derecede kıymetlendirilmesi, sonu düşünülmeden ve hesaplamaadan dağıtılan krediler, halka karşı saydamlığın azalması ve düzenleyici kuruluşların bu gidişata müdahale etme konusundaki gecikmesi gibi sebeplerden ötürü kontrolden çıkan ve özellikle AB üyesi olup Euro Alanına dahil edilen ülkelerin ciddi zararlar aldıkları bir dönemdir.

ABD merkezli olarak hayatına başlasa da kısa bir süre içerisinde tüm dünyaya yayılarak küresel bir krize dönüşmüş bu kriz AB içerisinde ciddi boyutlarda hissedildi. Özellikle 2010 yılında Yunanistan’da patlak veren borç krizi sonrasında AB’nin hem Euro Alanı içerisindeki üye ülkeleri hem de diğer üye ülkeler için istikrarı sağlama amacıyla özel programlar ve ekonomik olarak üyeleri kurtarmayı amaçlayan paketler ile küresel krizin etkilerinin üstesinden gelinmesi için çaba sarf edilmiştir. Bu amaçla AB’nin kurmuş olduğu mekanizmalar şunlardır; Avrupa 2020 Stratejisi, Avrupa Finansal İstikrar Mekanizması (EFSM), Avrupa Finansal İstikrar Fonu (EFSF), Avrupa Sömestri, Avro Paketi, Altılı Paket, Avrupa İstikrar Mekanizması (ESM), Bankacılık Birliği.

2.1.7. 2010 Sonrası Avrupa Birliği

2008 yılında patlak veren ekonomi temelli krizin ardından, ekonomik olarak toparlanma mücadelesine devam eden AB henüz daha ekonomik toparlanmayı sağlayamamışken daha pek çok yeni sorun tarafından etrafı sarılmak üzereydi. Bu sorunlardan hiç şüphesiz en önemlisi 15 Mart 2011’de başlayan ve günümüzde (2022 yılında) hala daha varlığını koruyan Suriye iç savaşı kaynaklı düzensiz göç dalgası yer almaktadır.

Suriye iç savaşı kaynaklı olan bu düzensiz göçler AB-Türkiye ilişkileri için çok önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle AB üyesi ülkelerin 2015 yılına gelindiğinde

Schengen Bölgesini sorgulamaları üzerine 2015 yılında 18 Mart Türkiye-AB Mutabakatı imzalandı. Bu Mutabakat sayesinde hem düzensiz göçün önüne bir nebze olsun geçilebildi hem de göçmenlerin hayatını kaybetmesinin önüne geçilmiş oldu.

Sorunları sadece düzensiz göç ile sınırlı kalmayan AB ayrıca Birleşik Krallığın, AB'den ayrılma isteği ile de karşı karşıya kalmıştır. Bu durum önemlidir, çünkü AB ilk kez bir üyesinin ayrılma isteği ile karşılaşmıştır. Birleşik Krallık, nihayetinde 23 Haziran 2016 tarihinde düzenlenen referandum da %52 oy ile AB'den ayrılmaya karar vermiştir. Yani Brexit ilan etmiştir. Theresa May, Birleşik Krallık'ın AB'den çıkmasına ilişkin resmi bildiriye barındıran mektubu AB Konseyine 29 Mart 2017 tarihinde sunmuştur. 25 Kasım 2018 tarihinde AB üyesi devletler Brexit'e ilişkin siyasi deklarasyonu onaylamıştır. Birleşik Krallık'ın AB'den ayrılması süreci uzun süren bir belirsizlik döneminin ardından 31 Ocak 2020 tarihinde Birleşik Krallık'ın AB üyeliğinden resmen çekilmesi sonucunda üyelikten ayrılığı gerçekleşmiş oldu.

Bütün bu kriz ortamı içerisinde yükselişe geçen aşırı sağ akımların ve bakış açısının yabancı düşmanlığı, AB karşıtlığı üzerinden yapılan siyasi söylemlerin artması ve merkez partilerin de bu söylemlere karşı alternatif söylemler geliştirememesi veya geliştirmek de geç kalması da eklenince Avrupa'nın sorunları daha da büyümüş oldu.

2.1.8. Kovid-19 Döneminde Avrupa Birliği

17 Kasım 2019 tarihinde Çin'in Hubei bölgesinin başkenti olan Vuhan'da ortaya çıkması, Kovid-19 virüs salgınının kısa bir süre içerisinde Dünya'ya yayılıp küresel bir kriz haline gelmesi ve AB'nin kendisinden beklenen yardım ve birlik arayışlarına cevap verme konusundaki yetersiz kalışı sebebiyle AB'nin varlığı bir kez daha ciddi bir mana da sorgulanmıştır. Özellikle salgının ilk dönemlerinde ortak bir politika belirleme konusunda ki birliğin kararsızlığı, gecikmesi ve hazırlıksız olması dikkat çekmiştir. Yardım amaçlı çağırılara en azından salgının ilk patlak verdiği dönemlerde yeterli ve gerekli yanıt veremeyen AB, dayanışma ilkesine uymayarak veya uyamayarak zaten sorgulanan yapısı hakkında daha güçlü ve dayanaklı eleştirilerin başlamasına neden olmuştur. AB'nin ortak bir sağlık politikası olmaması ve sağlık alanının üyelerin kendi yetkisinde olması sebebiyle AB, salgınla mücadelede sınıfta kalırken; AB kurumlarının ciddi krizlerin çözümünde etkin olamadıkları bir kez daha görüldü. (Gül, 2021)

Salgına hazırlıksız yakalanan üye ülkeler ulusal çıkarlarını, Birliğin çıkarları önüne koyarak tek taraflı hareket etme yolunu seçerken, salgından en çok etkilenen ülkelerin başında gelen İtalya'nın yardım çağrılarının karşılıksız kalması, Birliğin dayanışma ruhunun çökmesi olarak değerlendirildi. (Lipsmeyer & Zhu, 2011) Üye ülkelerin salgının ortaya çıkardığı krizde hızlı ve etkin bir mekanizma oluşturamaması, AB'nin geleceğine dair olumsuz senaryolar yazılmasına yol açarken; devletlerin sorunun büyüklüğünü çok geç algılaması da kaosa neden oldu. (Gül, 2021)

Ülkelerin panik halinde sınırlarını kapatmaları, Schengen bölgesi içinde sınır kontrollerine başlamaları ve farklı tecrit politikaları uygulamaları, "Birlik içinde ortak hareket etme" ilkesinin ortadan kalktığını gösterdi. (Lipsmeyer & Zhu, 2011) Dünya ekonomisinin en önemli merkezlerinden biri olan AB de salgın dolayısıyla önemli bir sınavla karşı karşıya kalırken, uzmanlar artık hiçbir şeyin eskisi gibi olmayacağını ve küresel düzenin radikal biçimde değişeceğini ifade ediyor. (Gül, 2021)

3. BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ GÖÇ POLİTİKALARININ TARİHSEL GELİŞİMİ

3.1. Avrupa Birliği'nin Mülteci Politikasının Tarihsel Gelişimi

İkinci Dünya Savaşı'na kadar göç almaktan ziyade dışarıya göç veren bir konumda olan Avrupa ülkeleri, 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren göç alan topraklar haline gelmiştir. Bununla beraber kendi göç politikalarını oluşturmak için çalışmalara başlamışlardır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa ülkeleri, savaşın sebep olduğu işgücü açığını ortadan kaldırma, yeniden yapılanma ve ekonomik kalkınma süreçlerini gerçekleştirmek amacıyla üçüncü ülkelerden istihdam amaçlı göçleri teşvik etmiştir. (Samur, 2008)

Kuruluş yıllarında göçmenlere ilişkin herhangi bir olumsuz veya ortak politika belirleme ihtiyacı duyulmadığından dolayı, Topluluk açısından da sorun teşkil edecek bir durum bulunmamaktaydı. (Samur, 2008) Ayrıca bu dönemde, gelen göçmenlerin geçici oldukları ve istenildiği zaman gelişlerin durdurulmasında herhangi bir zorluk yaşanmayacağı düşünülmüştür. AB Ortak Göç Politikası (OGP), ilk olarak AET Kurucu Anlaşması olan 1957 Roma Antlaşması'nın kişilerin, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımına ilişkin hükümlerinin bulunduğu III. Başlıkta ele alınmıştır. (Gençler, 2005)

Buradaki temel amacın altında, yerleşme ve çalışma özgürlüğünün sağlanarak Birlik ülkelerinin sahip oldukları içsel emek potansiyelinden maksimum düzeyde yararlanabilmek yatmaktadır. Ancak, AB ülkelerinin hedeflediği içsel emek hareketliliği toplam göç yoğunluğu içinde oldukça düşük bir oranda kalmaktadır. (Gençler, 2005)

1960'lı yıllarda Avrupa Topluluğu içinde politika yapma alanında önemli bir artış gözlemlenmiştir. Ancak göç, sağlık ve sosyal refah gibi diğer sosyal politika alanları ile birlikte Topluluğun iç pazar işleyişini etkilemesine rağmen geri planda kalmıştır. (Apap, 2002)

1970'li yıllarda bir yandan ekonomik krizlerin etkisiyle girilen durgunluk dönemlerinin artırdığı işsizlik oranları, diğer yandan yeni gelişen üretim teknolojilerinin ihtiyaç duyduğu işçi profiline göre değişmesi ile dışarıdan geniş ölçeklerle işçi kabul edilmesi sürdürülebilir olmaktan çıkmıştır. (Black, 2010) Bu nedenle, ülkeler bazında çeşitli

tedbirler alınmaya başlanmıştır. Diğer yandan, bu süreçte aile birleşmeleri yoluyla ya da siyasi sığınma talepleri ile gelişler devam etmiş, göçün istenildiği zaman kolayca durdurulabilecek bir olgu olmadığı anlaşılmaya başlanmıştır. (Samur, 2008)

Bununla birlikte, 1970’li yıllarda petrol krizi ile başlayan bir algı değişikliği çok daha belirgin hale gelmiştir. Serbest piyasanın, özellikle Ortak Pazarın gerektirdiği mal, hizmet, sermaye ve emek dolaşımının serbest kalmasıyla birlikte, göçmen ve sığınmacılar artık insani yardım ve koruma gerektiren veya işçi göçmenleri gibi ekonomik bir amaca hizmet eden kişiler olarak değil, devletin sosyal hizmetlerinden yararlanmaya çalışan veya sosyal düzeni tehlikeye sokan, sınırlarda tehdit oluşturan kişiler olarak görülmeye başlanmıştır. (ORSAM, 2012)

Göç konusunda hükümetler arası iş birliğinin ilk sonucu ise 1985 yılında Avrupa Toplulukları üyesi 5 ülke (Belçika, Fransa, Almanya, Lüksemburg ve Hollanda) tarafından imzalanan “Schengen Anlaşması” olarak kabul edilmiştir. (Gaddes, 2001)

Söz konusu anlaşma, bir yandan imzacı devletlerin ortak sınırlarındaki kontrolleri yavaş, yavaş kaldırırken, diğer yandan dış sınırları üzerinde denetimleri güçlendirmiştir. Bu bağlamda Schengen Grubu’nun kurulması, sınırları ve göçe karşı kısıtlamaları güçlendirmek amacıyla gerçekleştirilen bir girişim olarak görülmektedir. 1986 yılında “Tek Avrupa Senedi’nin imzalanması, Topluluk içi serbest dolaşım konusunda önemli bir adım olduğu gibi, Topluluk dışından gelen göç hareketleri konusunda da hükümetler arası iş birliğinin yoğunlaşmasını da beraberinde getirmiştir. (Gaddes, 2001)

Kişilerin serbest dolaşımı fikri, iç sınır kontrollerinin kaldırılması ya da azaltılması gereğinin yanı sıra yeni ihtiyaçlar ve sonuçlar da doğurmaya başlamıştır. Zira iç sınır kontrollerinin kalkmasıyla ortaya çıkabilecek güvenlik problemi, dış sınırların kontrollerini arttırmayı, bu alanda yeni düzenlemeler getirmeyi ve aynı zamanda bu konuyla ilişkili olan iltica ve göç politikalarını yeniden belirlemeyi ve ortak hareket etmeyi gerektirmiştir. (Gaddes, 2001)

Hükümetler arası iş birliğinin yarattığı diğer önemli belge, Dublin Sözleşmesi’dir. Bu sözleşme Avrupa ülkeleri arasında iltica konusundaki siyasi diyalogların başlangıcını ve topluluk düzeyinde iltica ile ilgili sonraki yasal çerçevenin temelini oluşturmuştur. Sözleşme, tüm iltica başvurularının topluluk çapında sadece bir

kez Sözleşme ile belirlenen üye ülke tarafından değerlendirileceğini öngörmüştür. (Gaddes, 2001)

1990'larla beraber yoğunlaşan hükümetler arası iş birliği, topluluğun bütünleşme süreci ve göç hareketlerinin daha da yoğunlaşmasına, göç ve iltica konularındaki hükümetler arası iş birliğinin Topluluk düzeyine taşınmasına neden olmuştur. 1992 senesinde imzalanan ve 1993'te yürürlüğe giren Maastricht Antlaşması çerçevesinde Avrupa Topluluğu "Avrupa Birliği" adını almış ve AB'nin "üç temel sütunu" oluşturulmuştur.

Antlaşmanın AB'nin göç politikası açısından en önemli noktası ise, Antlaşmadan önce devletler arası koordine edilen Trevi ve Göç Grubu gibi oluşumları kurumsal olarak birleştirmesi ve Trevi Grubunu AB'nin üçüncü temeli olan "Adalet ve İçişleri" alanına entegre etmesidir. (ORSAM, 2012)

Bu çerçeveden bakıldığında Maastricht Antlaşması'nın en önemli özelliği, bu konularda hükümetler arası iş birliğini ön görmesinin yanı sıra, bu alanda AB organlarına da yetki vermesidir. Böylece, göç ve iltica politikalarında Topluluk çapında ve düzeyinde çalışmalar yoğunlaşmaya başlamıştır. (Somuncu, 2006)

Avrupa Birliği göç yönetiminin müktesebata entegre edilmesinin en önemli dönüm noktalarından biri 1997'de imzalanan ve 1999'da yürürlüğe giren Amsterdam Antlaşması olarak görülmektedir. Amsterdam Antlaşması'yla birlikte Birliğin "bir özgürlük, güvenlik ve adalet" alanı olduğu belirtilmiş; Antlaşmaya serbest hareket, göç ve iltica konularını kapsayan bir bölüm eklenmiş, ırk ve etnik kimlik temelinde ayrımcılığa karşı yasamanın önünü açmıştır. (Gaddes, 2001)

Amsterdam Antlaşması ile üye ülkeler arasında sınır kontrollerinin kaldırılması amacı ile Schengen Anlaşması, Topluluk hukukunun bir parçası haline getirilmiştir. AB'yi kuran Antlaşmaları değiştiren Amsterdam Antlaşması'nda, serbest dolaşımın önündeki son engellerin kaldırılmasının yanında, güvenli bir ortamda yaşamayı sağlayacak tedbirlerin alınacağı öngörülmektedir. IV. Başlık altındaki 61. Madde ile eskiden üye ülkelerin milli yetkileri içinde olan, ülkeler arasında göç, iltica ve dış sınırların kontrolleri gibi konuların, Topluluk yetki alanına giren konuları içeren birinci ayağa geçirilmesi kararlaştırılmıştır. (Genç, 2009)

Amsterdam Antlaşması'ndan sonra 15-16 Ekim 1999 tarihinde düzenlenen Tampere Zirvesi'nde, Birlik topraklarında özgürlük, güvenlik ve adalet alanı oluşturulabilmesi konusunda bir strateji belirlenmesini hedeflenmiştir. Bu bağlamda göç sorununa kaynak, transit ülke ve bölgelerdeki siyasi, ekonomik ve sosyal koşulları da dikkate alacak şekilde kapsamlı yaklaşılması ve konu çerçevesinde üye ülkelerin daha fazla ortak hareket etme gerekleri belirtilmiştir. (Carrera, 2009)

Kasım 2004 Brüksel Avrupa Konseyi'nde, "Avrupa Birliği'nde Özgürlük, Güvenlik ve Adaletin Güçlendirilmesi" başlıklı Hague Programı kabul edilmiştir. Tampere Zirvesi'nden sonraki beş yıllık dönem içinde göç ve sığınma konularında kaydedilen ilerlemelerin bir özetini yapan program, göçün bütün aşamalarına ilişkin kapsamlı bir yaklaşımın oluşturulmasının gereğine değinmiştir. Bu yaklaşımın bir parçası olarak, göçün kaynak ve transit geçiş noktalarındaki ülke ve bölgelerle iş birliğine gidilmesinin öneminden bahsedilmiştir. (Samur, 2008)

Aralık 2005'teki Avrupa Konseyinde, "Birliğin Göçe Yönelik Global Yaklaşımı" kabul edilmiştir. Söz konusu yeni Global Yaklaşım göç konusunu üçüncü ülkelerle girilecek birbiriyle entegre olmuş, kapsamlı ve dengeli bir ortaklık yolu ile çözümleyebilmek için göç, dış ilişkiler ve kalkınma politikalarını bir araya getirmektedir. Böylelikle, göç ve ekonomik siyasi kalkınma arasında bir bağ kurularak; göçün temel sebeplerinin (örneğin kaynak ülkelerdeki yoksulluğun ortadan kaldırılması, ekonomik büyümenin sağlanması ve bu ülkelerde iyi yönetimlerin ve insan haklarının desteklenmesi) ele alınması yolu izlenmektedir. (Samur, 2008)

Fransa'nın dönem başkanlığı sırasında öne sürülen "2008 Avrupa Birliği İltica ve Göç Paketi" ise beş prensip etrafında oluşturulmuştur. Bunlar; her bir üye ülkenin kendi öncelikleri, ihtiyaçları ve kabul kapasitelerinin kendi belirlediği şekliyle yasal göçün düzenlenmesi, yasa dışı göçmenlerin kaynak ülkelere veya geçiş (transit) ülkesine geri gönderilmelerinden emin olmak suretiyle yasadışı göçün kontrol altından tutulması, sınır kontrollerinin daha etkili bir hale getirilmesi, tek bir sığınma prosedürü ve mülteciler için tek bir statü uygulanması, kaynak ve geçiş ülkeleriyle göç ve kalkınma arasında etkileşimi desteklemek için kapsayıcı ortaklıkların kurulmasıdır. Bununla beraber, Avrupa Birliği göç düzenlemelerinin yapısı içindeki en çarpıcı değişikliklerin üye devletler tarafından imzalanan ve 1 Aralık 2009'da yürürlüğe giren Lizbon Antlaşması'yla getirildiği belirtilmektedir. (Arslan, 2012)

Lizbon Anlaşmasında göç ve sığınma ile ilgili düzenlemeler Avrupa Birliği'nin İşleyişine İlişkin Anlaşma sütununda V. Başlık olan “Özgürlük, Güvenlik ve Adalet” alanı içerisine yerleştirilmiştir. Söz konusu antlaşma ile iç güvenlik ve dış sınırların entegre yönetimi konuları ilk defa anlaşma çatısı altında düzenlenmiştir. Yine yasa dışı göçle mücadele edileceği ve izinsiz ikamet durumunda sınır dışı etme ve geri gönderme gibi yollara başvurulacağı belirtilmiştir. (Arslan, 2012)

Aralık 2009'daki Zirve'de kabul edilen “Stockholm Programı”, Tampere ve Lahey Zirvelerinde alınan kararların devamı niteliğinde olup 2010- 2014 döneminde göç konusunda yapılacak çalışmalara yön vermeyi amaçlamıştır. (Arslan, 2012)

“Vatandaşlarına Hizmet Eden ve Koruyan Daha Açık ve Güvenli Avrupa” ismiyle program, Lizbon Antlaşması'ndaki ilgili hükümlerle uyumlu şekilde Birliğin göç konusundaki önceliklerini diğer ülkelerle işbirliği içinde evrensel bir göç yaklaşımı geliştirmek, iş piyasasının ihtiyaçlarını göz önünde tutarak üye ülkeler nezdinde ortak bir politika oluşturmak, daha sıkı bir entegrasyon politikası sağlamak, yasa dışı göçle mücadeleyi hızlandırmak, kimsesiz küçükleri koruyucu önlemler benimsemek olarak belirlemiştir. (Arslan, 2012)

3.2. Avrupa Birliği'nin Mülteci/ Sığınmacı Politikası

Avrupa Birliği mülteciler konusunda ortak bir politika oluşturmaya çalışsa da göç politikaları ve ne kadar mülteci kabul edileceği üye ülkelerin egemenlik alanına giriyor. Bu sebeple ülkeler bu konuda daha çok kendi çıkarlarını ön planda tutarak hareket etmeyi tercih ettikleri için tam anlamıyla kapsayıcı, ortak bir politika belirlenememektedir.

Ancak yine de mülteci sorunları kapsamında Avrupa Birliği'nin hiçbir şey yapmadığını da söyleyemeyiz. Bu konuda verilebilecek en iyi örneklerden birisi olarak AB'nin mülteciler konusunda çıkardığı Dublin II yönetmeliğinin 10. maddesine göre, sığınmak isteyen bir kişinin üçüncü bir ülkeden gelerek bir üye devletin sınırlarından kara, deniz veya hava yoluyla kural dışı olarak geçtiğinin saptanması halinde, sığınma başvurusunun incelenmesinden bu şekilde sınırlarından geçilmiş olan üye devlet sorumlu olacaktır.

Diğer bir deyişle sizin evinize sizin izniniz olmadan bir başkası girerse o başkasının statüsünü siz belirleyeceksiniz. Yani bu sizin evinize sizin izniniz olmadan

giren kişinin misafir olarak mı yoksa hoş karşılanmayan davetsiz bir misafir olmasına ilişkin en yetkili isim siz oluyorsunuz. Ancak bu madde kapsamında Avrupa Birliği mülteci sorunları konusunda çözüm üretmekten çok üye ülkelerin sınırlarında daha etkili sınır kontrolleri uygulamasına vesile olmuştur.

Ayrıca bu Dublin yönetmeliği insan hakları alanında çalışmalar yapan sivil toplum örgütlerince çokça eleştirilmiş ve AB'yi daha ulaşılmaz kıldığı öne sürülmüştür. Bu sınır duvarlarının kalınlaştırılmasına ise AB'den düzgün veya güçlü bir ses ile uyarı veya eleştiri gelmemiştir.

Ancak bununla beraber AB, ilerleyen dönem içerisinde buradaki sessizliği ile çelişecek ve ikiyüzlü olarak değerlendirilmesine sebebiyet verebilecek bir başka konu hakkında eleştirel bir tutum sergilemiştir. (Elbir, 2017)

Bu durum eski ABD Başkanı Donald Trump'ın 2 çok önemli seçim vaadidir. İlk vaadi 7 Müslüman ülkenin (Irak, İran, Libya Sudan, Somali, Suriye ve Yemen) vatandaşlarına getirdiği vize yasağıdır. İkinci vaadi ise ABD ve Meksika sınırına çekmeyi planladığı duvar olmaktadır. Bu iki vaatte Dünya'nın kamuoyunda gündeme taşında ve çok tepki çekmiştir. AB de bu konu hakkında sert bir tepki göstermiştir. (Elbir, 2017)

Bu tepkisi AB'nin mültecilere ilişkin politikalarına bakıldığında Mogherini'nin ifadeleri çelişkili olmaktadır. Türkiye'nin Bulgaristan ve Yunanistan sınırlarına çekilen tel duvarlar, AB fonlarıyla karşılanmıştır. (Elbir, 2017)

Ayrıca AB, Almanya, Avusturya, Danimarka, İsveç ve Norveç'in, sığınmacıların topraklarına girişlerini önlemek için Schengen vizesini üç ay daha askıya alarak sınır kontrollerinin yapılmaya devam edilmesine ilişkin taleplerini onaylamıştır. (Elbir, 2017)

Ayrıca ortak bir mülteci politikası göstermesi açısından Avrupa Komisyonu tarafından düzenlenen Avrupa Ortak Sığınma Sistemi'nin varlığı ve ilkeleri atılmış önemli bir adım niteliğindedir. Bu sisteme göre, üye ülkelerin sığınmacılara onurlarını sarsmayacak şekilde ev sahipliği yapması ve eşit muamele etmesi gerekmektedir. Tabi bu ilkelere üye devletlerin pek de uyduğunu söylemek ne yazık ki mümkün değildir.

Üye devletlerin bu ilkelere uyum sağlayamamasının nedenlerinin başında ise mültecilerin ülkelerin içerisinde pek çok sosyal ve ekonomik sorunu meydana getirmesi

yatmaktadır. Yine bu sebeplerden ötürü devletler de içerisinde yer alan mültecilere karşı kötü muamelelerde bulunabilmektedir.

Örnek olarak Malta'nın Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından Somalili bir mülteci nedeniyle para cezasına çarptırılması verilebilir. Bu noktada ise Türkiye'nin içerisindeki sığınmacılar yani Suriyeliler konusunda her ne kadar sosyal ve ekonomik açıdan sorunlar yaşasa da Türkiye içerisindeki bu sığınmacı topluma karşı hiçbir zaman için onurlarını sarsacak veya kötü olarak tanımlanabilecek bir tutum izlememiştir.

3.3. AB, Türkiye ve Uluslararası Göç

Uluslararası göç sorunları, Türkiye'nin AB yolculuğunun resmi olarak başladığı 1963 yılındaki Ankara Anlaşması'ndan bugüne dek, bu yolculuk derin şekilde içselleşen konuların başını çekmektedir. Ankara Anlaşması'nın 12. maddesinde taraf olanlar “arasında serbest işçi akımının kademeli olarak gerçekleştirilmesinin” ekonomik yararları açıkça dile getirilip vurgulanmıştır.

Ardından 1973 yılında Katma Protokol'ün 36.maddesinde ise “Türkiye ile topluluğa üye olan devletler arasında işçilerin serbest dolaşımının, Ortaklık Anlaşması'nın 12. maddesinde yer alan ilkelere uygun şekilde, Anlaşma'nın yürürlüğe girmesinden sonraki 12. yılın sonu ile 22. yılın sonu arasında kademeli olarak gerçekleştirileceği” vurgulanmıştır.

Ancak, bu çerçevede öngörülmekte olan 1976 ve 1986 yılları arasında işçilerin serbest dolaşımını kapsayan kararın çıkmasına ilişkin somut koşulların oluşmaması Türkiye'nin 1987 tarihindeki üyelik başvurusuna, Avrupa Komisyonu'ndan gelen 1989 tarihli olumsuz yanıt ile sonuçlanmıştır.

Bu noktada şu hususun üzerinde durulması oldukça önemlidir: Ankara Anlaşması'nın imzalandığı dönem, 2. Dünya Savaşı'nın ardından Avrupa'nın yeniden inşa edilmesi ve ekonomik gelişmesinin sürmekte olduğu dolayısıyla Avrupa'da işgücü piyasasında yabancı işçilere yoğun bir talep olmuştur. Bu yıllarda ikili anlaşmalar çerçevesinde Türkiye'den de yüz binlerce kişi en başta Almanya olmak üzere birçok Avrupa ülkesine işçi olarak gitmiştir.

Yani 1960'lı ve 1970'li yılların özellikle ilk yarısı Avrupa ülkelerinin ekonomik işgücüne ihtiyaç duyduğu yıllardır ve Türkiye'den de giden misafir göçmen işçiler,

Avrupa'ya ekonomik bağlamda talep edilen işgücü ihtiyacını büyük bir oranda karşılamaktaydı. Özellikle 1970'li yılların ilk yarısında ortaya çıkan ve pek çok Avrupa ülkesini etkileyen petrol kriziyle beraber Avrupa ülkeleri işgücü pazarında yabancı göçmen işçilere karşı daha çok kısıtlayıcı, sınırlayıcı ve seçici bir tutum sergilemeye başlamıştır.

Bu dönem içerisinde Avrupa ülkeleri yeni göçmen işçi alımlarını hızla azaltmıştır. Bu dönemlerde mülteci pozisyonu için önceliği aile birleşimi amacı olan, korku veya endişelerden ötürü sığınmak isteyen ve mülteci hareketleri ile gelmiş olan göçmenlere tanımışlardır.

Diğer bir bakış açısı ile değerlendirmek istersek, Avrupa'da bu yıllar içerisinde göçün işgücü piyasasına olan katkısı ekonomik ve siyasal olarak daha az değerli olmaya başladığı bir döneme girmiştir. Doğu Avrupa ve Sovyetler Birliği'ndeki komünist rejimlerin çöküşü sonrasındaki süreç içerisinde Avrupa ülkelerine doğru oldukça yoğun göç ve sığınma dalgaları ile karşı karşıya kalmıştır.

Daha önceki dönemlerde "kale duvarları ile sarılan Avrupa" (Fortress Europe) sloganı ile resmedilmeye başlanan Avrupa'nın SSCB'nin dağılması ile beraber yaşadığı bu göç ve sığınma istekleri ile beraber daha da tutucu olan siyasal bir atmosfer içine girmiştir.

Bu dönem içinde, Türkiye'den Avrupa'ya 1960'larda misafir işçi göçü olarak başlayan göç hareketinin, aile birleşimi ve evlilik göçleri ile daha kalıcı hal aldığına tanık olunmuştur. (Kaya ve Kentel, 2005)

Özellikle Ortadoğu ülkelerinden ve birçok Afrika ve Asya ülkesinden gelen kişiler Türkiye'yi bir "geçiş ülkesi" (Transit Country) olarak kullanıp Avrupa'ya ulaşmaları Türkiye'nin birçok Avrupa ülkesinin gözündeki itibarını ve iyi niyetli olan düşüncelerini zedeleyerek Türkiye'nin "istenmeyen göçe katkıda bulunan bir ülke olma" imajının pekişmesine neden olmuştur.

Yine bu dönem içerisinde pek çok Avrupa ülkesi içerisinde sayıları artış gösteren ve dikkat çekmeye başlayan Türkiye kökenli göçmenlerin uyum sorunları bu yıllarda daha belirgin bir hale gelmiştir. Özellikle bu gibi sebepler Türkiye'nin göç bağlamında olumsuz bir imaja sahip olmasına neden olmuştur.

Avrupa'ya doğru yönelen Türkiye merkezli olan bu göç dalgası içerisinde bu gelişmeler gerçekleşirken 1990'lı yılların sonu ve 2000'li yılların başlarında Avrupa içerisinde birbiriyle ilintili ancak aynı zamanda birbiriyle çatışma halinde olan iki görüş ortaya çıkmıştır.

Bunlardan ilki, özellikle AB bütünleşmesi perspektifi içerisinde değerlendirilerek oluşturulan politikalar doğrultusunda kısıtlayıcı, sınırlayıcı ve seçici özelliklerle göçmenlerin ve sığınmacıların Avrupa'ya gelişlerini belirli düzeylerde tutmayı savunmaktaydı.

İkincisi ise, özellikle Avrupa'nın yeni demografik yapısı içerisinde göçe ve göçmene olan ve ileriki yıllarda ciddi olarak artacağı öngörülen ve bundan ekonomik ve toplumsal gereksinimleri gözetenek rahatsız olunup birçok düzeyde açık olarak dillendirilir hale gelmesidir. Özünde bu iki görüşte de tartışmaların temelinde kaçak göçün ve sığınma hareketlerinin tüm Avrupa üzerindeki yoğunluğunun artması ve bu sebeple oluşabilecek ciddi problemlere karşı endişe yatmaktadır.

Daha çok Avrupa'nın güney ülkelerinde yoğun şekilde rastlanan ancak, AB-25 ülkelerinin hemen hemen hepsini de etkilemekte olan bu kaçak göç olgusunun bu ülkeler içerisinde siyasal ve toplumsal sebepli bir sorun olarak algılandığı düşünülse de bu ülkelerin, ekonomileri milyonlarca kaçak göçmenin çalıştırılıyor olması da en azından ekonomik düzeyde Avrupa'nın uluslararası göç konusunda bir müdahale gereksinimi duyduğunu açıkça göstermektedir.

3.3.1. Türkiye Göçünün Avrupa Birliğindeki Etkileri

Türkiye'nin AB üyeliği hakkındaki tartışmalar içerisinde uluslararası göç konularını da kapsayan geniş bir arka planının genel çerçevesini en açık haliyle demografik bir alan olarak tanımlayabiliriz. Bu demografi merkezli tartışmaların ekseni uluslararası göç konularından çok daha geniştir. Örneğin, Türkiye'nin Almanya'dan sonra en büyük nüfusa sahip olan ikinci ülke konumunda olması nedeniyle, çeşitli AB kurumları (Avrupa Parlamentosu gibi) içerisinde elde edeceği temsil oranının fazlalığı konusundan ötürü siyasal bir tartışma alanı olarak belirlenmiştir.

Türkiye'nin nüfusunun pek çok açıdan AB üyesi ülkelere kıyasla nüfuslarından birçok farklı özellikler taşımakta olmasıdır. Örneğin, Türkiye'nin tarımda çalışan nüfusun çok daha yoğun olması, ağırlıklı olarak genç nüfusa sahip olması, nüfus artış hızının

yüksekliği, doğum oranlarının fazlalığı, bebek ve çocuk ölüm hızlarının yüksekliği, kentleşen nüfusun azlığı, bölgeler arası ve kent arası farklılıkların çok keskin bir şekilde belirtilmiş olması gibi.

Uluslararası göç bağlamında ortaya çıkabilecek ve sonuçları itibariyle de birbirleriyle sürekli bir çatışma halinde olan şu iki farklı görüşü beslemektedir.

Demografik farklılığa dayalı uyumsuzluk: Bu görüş belirli demografik göstergeler açısından ortaya çıkan derin farklılıklardan hareket ederek, Türkiye ile AB üyesi ülkeler arasında toplumsal, kültürel, ekonomik ve siyasal alanlarda da ciddi farklılıklar olduğu savını ortaya atmakta; bu noktayı vurgulayarak, Türkiye'nin AB'ye uyum sürecinin zorluğunu ileri sürüp Türkiye'nin AB üyeliğine karşı sıklıkla olumsuz bir konum alınmasına neden olmaktadır. (Coleman, 2004)

Demografik farklılığa dayalı tamamlayıcılık: Özellikle AB üyesi ülkelerde gözlemlenen nüfusun yaşlanması ve doğurganlığın düşüşü gibi olgular nedeniyle bu ülkelerin toplumsal ve ekonomik açılarından genç nüfusa ciddi şekilde gereksinim duyacağı savından yola çıkarak AB üyesi olacak bir Türkiye'nin Birliğe önemli bir katkısının olacağını ortaya atan bu görüş, Türkiye demografisinin AB demografisini tamamlayıcı olduğunu ileri sürmekte ve sonuç olarak Türkiye'nin AB üyeliği ile ilgili olarak olumlu bir bakış açısı sunmaktadır. (Behar, 2006 ve Fargues, 2005)

Bu noktada, bu iki görüşün arasında bulunan, her iki görüşün çeşitli varsayımlarından ve öngörülerinden beslenen ve demografik farklılıklar bağlamında Türkiye'nin AB'ye üyelik sorunsalına daha geniş bakış açıları geliştirmeye çalışan görüşlerin ve fikirlerin varlığını da unutmamak gerekir. (Türk Sanayicileri ve İş adamları Derneği, 1999)

Bu tartışmaların içinde üzerinde durulması gereken iki temel noktadan birisi, AB nüfusu içinde doğurganlığın düşüşü ve yaşlanma ile karşılaşılan ve bir ölçüde “demografik çöküş” diye adlandırılabilir koşullardır; diğer nokta ise, Türkiye’de işgücü yaşına giren nüfusun oransal olarak toplam nüfus içinde ciddi bir yoğunluğa ulaşma sürecidir. (Türk Sanayicileri ve İş adamları Derneği, 1999)

Türkiye’deki bu süreç eğer istihdamın ve işgücü kalitesinin sürekli arttığı, dolayısıyla, ekonominin performansının yükseldiği bir ortamda gelişirse, “demografik bir fırsat penceresi” olacaktır. Hiç şüphesiz, bu her iki sürecin, AB-Türkiye ilişkileri içinde

uluslararası göç sorunsalına belirgin yansımaları görülecektir. (Türk Sanayicileri ve İş adamları Derneği, 1999)

Hem kuramsal olarak hem de göç araştırmaları baz alındığında uluslararası göç sorunsalına beş farklı açıdan bakılabileceği düşünülmektedir:

1. Göç hareketlerinin ilk başlama nedenleri.
2. Göç hareketlerinin zaman içinde sürekliliği.
3. Göçmenlerin vardıkları ülkedeki uyum sorunları.
4. Göçmenlerin vardıkları ülkedeki işgücü pazarındaki konumları.
5. Bu göçün kaynaklandığı ülkedeki, özellikle, ekonomik sonuçları.

Bu beş farklı açıdan ilk iki tanesinin genelde göçün gerekçeleri bağlamında incelenmesi, son üç açının ise göçün sonuçlarını anlamak ve tartışmak için ele alınmaktadır.

Bu bağlamda, bir ülke içerisindeki potansiyel göçlerin nedenleri ve süreklilikleri üzerinden belirlenmesi iki farklı soruya yanıt aranmasıyla mümkün olabilir.

1. Bunlardan ilki, o ülkede daha öncesinde göç olgusu ile karşılaşmamış ya da çok az tanıma fırsatı bulunan kişilerin veya ailelerinin ilk kez göç etme konusunda istek geliştirmeleridir.

2. İkincisi ise daha önce göç etmeyi deneyim edinmiş kişilerle gelişen iletişim ağları ve ulaşım araçları vasıtasıyla oluşan ilişkiler sayesinde aile üyelerinin, arkadaş veya komşuların göç hareketlerine katılmak konusundaki isteklerinin oluşmasıdır.

Gerek göç eylemlerinin başlangıç noktaları gerekse zaman içerisindeki sürekliliklerini kapsayan süreçlerin içerisinde bireysel olarak insanları göç etmeye teşvik eden nedenlerin farklılıklar içerdiği açıktır.

Temelinde ekonomik anlamda daha iyi yaşam koşullarına (refah seviyesini yükseltme) sahip olmak amacıyla göç eden insanlar olduğu kadar, daha özgür ve liberal toplumsal koşullar içinde yaşamlarını sürdürmeyi istemeleri gibi farklı nedenlerle de

başka ülkelere gitmek isteyen kişiler vardır. Siyasal temelli karmaşıklıkların insanları hareketlendirebilmesi kadar, kültürel nedenler de göç hareketliliklerini başlatabilmektedir. Mesela aynı dilin konuşulmasının veya konuşulmamasının bir etken olarak ortaya çıkabildiği göç hareketlerine de tanık olunmaktadır.

Ancak, bireysel sebepler ne olursa olsun, özellikle söz konusu uluslararası göç dalgalarında hem göç gönderen hem de göç alan ülkelerdeki bu göç dalgalarının oluşmasını etkileyen en önemli etkenlerin başında geldiği unutulmamalıdır. Uluslararası göç dinamiklerini açıklamak konusunda en çok ön plana çıkan görüş; ulusların ekonomileri arasındaki gelişmeden kaynaklanan farklılıkların yani toplumların refah seviyeleri arasındaki farkların neden olduğu doğrultusunda toplumlar az gelişmiş ülkelerden çok gelişmiş ülkelere doğru göç eylemini gerçekleştirmektedir.

İnsanların başka ülkelerde daha yüksek gelir ve daha kaliteli bir yaşam elde etmek maksadıyla hareketlenmeleri göç sebeplerinin en sık görülenlerindendir. Öte yandan, siyasal karmaşalar ve iç-dış savaşlar da bu hareketlenmeye başka bir ivme kazandırmaktadır. Bunlarla birlikte ülkelerin demografik yapıları ve işgücü pazarları ile ilintili olarak, uluslararası göçün ortaya çıkması ve sürekliliğini koruması durumunda ülkelerin içlerinde önemli değişiklikler yaşanmaktadır.

Dünya çapını baz alarak değerlendirdiğimizde ekonomik, toplumsal ve demografik eşitsizliklerin coğrafi anlamda uluslararası göç hareketliliklerinin yönünün genelde daha az gelişmiş olan Güney ve Doğu bölgelerinden daha çok gelişmiş olan Kuzey ve Batı bölgelerine doğru gerçekleşmekte olduğu açıktır.

İşte bu açıdan değerlendirdiğimizde ülkelerin ekonomik, toplumsal, demografik, siyasal ve kültürel bağlamlarda birbirleriyle karşılaştırılması ile elde edilebilecek genel bir değerlendirme, bize bu ülkelerin aralarındaki gerçekleşebilecek olası göç hareketleri konusunda ipucu verebilecek bir başlangıç noktası olabilmektedir.

Yapılabilecek böyle bir karşılaştırma aynı zamanda gerçekleşebilecek olası göç dalgalarının potansiyelini ortaya çıkarılması bağlamında göç verecek ülkelerdeki “itici” ve göç alacak ülkelerdeki “çekici” unsurların öngörülmesine ve saptanmasına katkıda bulunacaktır.

3.3.2. Göç Konularında Türkiye, Avrupa Birliği İlişkilerine Genel Bir Bakış

Türkiye'nin ve AB'nin farklı uluslararası göç politikaları ve düşüncelere sahip olmaları potansiyelini göz önünde bulundurarak karşılaştırmalı bir şekilde değerlendirmemiz çok daha faydalı olacaktır.

Bu bağlamda bir karşılaştırma yapılmak istendiğinde AB üyesi ülkeler ile ilişkileri bakımından çeşitlilik gösteren Türkiye'nin karşılaştırılmasının bizi daha doğru ve anlamlı sonuçlara ulaştırması mümkündür.

Bunlar, ilk iki AB üyesi olan ülkelere (Almanya ve İtalya) ve birliğe son genişleme dalgası ile dahil olan iki ülke (Polonya ve Kıbrıs) ve birliğe 2007 başında üye olan iki ülke (Bulgaristan ve Romanya) ve aday ülkelere Hırvatistan ile bazı seçilmiş sosyo-ekonomik göstergeler çerçevesinde yapılacak bir karşılaştırma Türkiye'nin uluslararası göç politikaları açısından potansiyelini anlamamızda ve eleştirmemizde daha faydalı bir şekilde doğru bilgilere ulaşmamıza olanak tanıyacaktır.

Türkiye ile AB ve birliğe aday olan diğer ülkeler arasında sosyo-ekonomik göstergeler ışığında bir karşılaştırma yapılmak istendiğinde mesela Türkiye'nin, kişi başına düşen GSYİH bakımından diğer AB üyesi ülkelere kıyasla en yoksul pozisyonda olduğu açıkça gözlemlenebilmektedir.

GSYİH temelli yapılan satın alımların standardı açısından AB'nin ortalama değeri 100, İtalya'nın 105,5, Polonya'nın 48,7, ve Bulgaristan'ın 30,5 iken, bu değer Türkiye'de ancak 28,5'dir.

Ancak, GSYİH artış hızı göz önünde bulundurulduğunda Türkiye ekonomisinin şaşırtıcı bir şekilde AB, Romanya ve Bulgaristan ve birliğe aday olan diğer ülkeler arasında en hızlı büyüme eğilimine sahip ülke konumunda olduğu görülmektedir.

AB'de GSYİH artış hızı 2,3 iken, bu sayı Türkiye'de neredeyse 9,0 dolaylarında seyretmektedir. Bu hızın yüksekliği ve bu hızın sürdürülebilirliği, hiç şüphesizdir ki AB üyeliği süreci içerisinde, özellikle göç hareketlerinin de azalabileceği sinyalini vermesi maksadıyla göz önünde tutulması gereken önemli bir gösterge olarak değerlendirilmektedir.

İşgücünün üretkenliği bakımından değerlendirmek istediğimizde ise Türkiye, AB üyesi olan ülkelerin çok gerisinde olsa da aday ülkeler baz alındığında aralarında Hırvatistan'dan sonra iyi bir konumda yer almaktadır.

Öte yandan enflasyon oranları baz alınarak karşılaştırmalar yapılmak istendiğinde Türkiye'nin (%10,1), Romanya'nın (%11,9) ile birlikte belirgin bir seviyede yüksek enflasyon değerlerine sahip olduğu gözlemlenebilmektedir.

Türkiye içerisinde enflasyon özellikle son yıllarda (2006) önemli bir düşüş sergilese de AB ortalaması ile karşılaştırıldığında neredeyse beş katı kadardır. Türkiye'deki işsizlik oranı da AB ortalamasının oldukça üzerinde yer almaktadır. Ancak oransal olarak Türkiye, Polonya ve Hırvatistan'dan ile karşılaştırma yapıldığında çok daha düşük işsizlik oranlarına sahiptir.

Göç söz konusu olduğunda önemli etkilerinden biri olarak öngörebileceğimiz gelir dağılımındaki adaletsizlik ve eşitsizlik göstergeleri baz alınacak olursa Türkiye bu konularda ne yazık ki oldukça kötü bir tablo çizmektedir.

Türkiye'deki gelir dağılımı konusundaki adaletsizlik ve eşitsizlik AB'nin yeni üyelerinden olan iki ülkede yani Romanya ve Bulgaristan'da ve diğer aday olan ülkelerle Türkiye arasındaki fark neredeyse iki katıdır.

Ülkeler arasındaki bu farklılıklar zaman içerisinde hangi doğrultuda ve hangi hızla değişeceği ileriki safhalarda öngörülen olası göç dalgalanmalarının yoğunluğunu açıklayacak en önemli değişkenler arasında yer almaktadır.

Özellikle, son 20 yılı kapsayan süreç içerisinde sosyo-ekonomik göstergelerdeki değişim oranlarına dikkat edildiğinde Türkiye'nin modernleşme konusundaki adımlarının hızı burada karşılaştırıldığı diğer ülkeler baz alındığında aralarında gözlemlenen farkın oldukça büyük bir hızla kapanmaya başladığını görebilmekteyiz.

Bu gerçekleşen dönüşümün yönünün uzun vadede Türkiye'deki göç etme baskısının azalması anlamına gelebileceğini söylemek mümkündür. Ancak ilerleyen dönemde Türkiye'nin sorunu dışarıya göç eden Türkler değil, Türkiye'ye göç eden başta Suriyeliler olmak üzere Doğu'dan göç eden mülteciler olacaktır. Bu kapsamda değerlendirdiğimiz şekliyle farklı ülkelerin farklı ekonomik, toplumsal ve demografik

değerlere sahip olmaları, bu ülkeler arasında mutlaka yeni göç dalgalarının ortaya çıkacağı anlamına gelmemektedir.

Sonuçta insanlar toplumlarındaki devletlerinin onlara sunduğu refah düzeyinden tatmin olmazsa başka ülkelere göç etmek her zaman için oldukça cazip bir fırsat olarak onları beklemektedir. Bir başka deyişle bu değerler baz alındığında başta Türkiye ile AB üyesi ülkeler arasındaki farklı gelişmişlik düzeyleri olmak üzere diğer ülkelerle AB üyesi ülkeler arasındaki farklardan ötürü ortaya çıkabilecek göç dalgaları için yalnızca bir arka plan oluşturmaktadır.

Bu farklılıkların Türkiye ile AB üyesi ülkeler arasında şu anda sürdürülmekte olan ya da gelecekte gerçekleşmesi olası göç dalgalarına neden olabilmesi çok daha karmaşık ekonomik, siyasal, toplumsal ve demografik değişkenlerin katkılarıyla gerçekleşecektir.

Bu değişkenlerden yola çıkarak gelecekteki potansiyel büyük göç varsayımlarını ileri sürmek oldukça olasıdır. Bu değişkenleri ortaya koyduktan sonra, özellikle ileriye yönelik olarak gerçekleşebilecek olası büyük göç dalgalarına dair yapılan öngörüler için iki temel noktanın vurgulanması önem arz etmektedir.

1. Bunlardan ilki, ülkeler arasındaki bu değişkenlerin zaman içerisinde hangi doğrultuda ve hangi hızla değişeceğinin saptanması gerektiğidir.
2. İkincil olarak ise bu olası göç dalgalarının başlaması ve devamlılığı sürecinde “itici ve çekici” göç nedenlerinin dışında özellikle iki farklı kaynaktan göçün dinamiklerinin nasıl değişim gösterebileceğinin saptanmasıdır.
 - a) Göç dinamiklerini etkileyen bu iki kaynaktan ilki göçü gönderen ve göçü alan ülkelerdeki siyasi karar alıcılarının ve uygulamacılarının göç konusu ile ilgili olarak yürüttükleri politikaları uygulamalarıdır.
 - b) İkincisi ise göç edenlerin ve edeceklerin kendi bulundukları mekanlarla göç etmeyi planladıkları diğer mekanlar arasında yaygınlaşma eğilimi olan iletişim ve ulaşım ağları ile kurmuş oldukları ulus aşırı alanın dinamikleridir.

3.3.3. Türkiye'nin İşgücü Potansiyeli

2005 yılında Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılan Hane Halkı İşgücü Anketi sonuçları kapsamında bir değerlendirme yaptığımızda Türkiye’de yaşayan 50,8 milyon kişi çalışma yaşındadır. Ancak bu 50,8 milyonun sadece 22 milyonluk kısmı aktif bir şekilde çalışmaktadır, 2,5 milyon kişi de işsizdir. İşgücüne katılma oranı ise %48,3’tür.

Bu oran kırsal alanlarda %53,1, kentsel alanlardan %45,5 daha yüksektir. Erkekler %72,2 oranı ile kadınlar %24,8 oranı karşılaştırıldığında ise ciddi düzeyde arada bir fark olduğu gözlemlenmektedir. Bu oranlar diğer AB üyesi olan ülkelerin oranlarıyla karşılaştırıldığında çok düşük bir düzeyde kaldıkları gözlemlenmektedir.

AB üyesi olan ülkeler ile karşılaştırıldığında Türkiye’deki işgücü pazarının iki önemli farkı bulunmaktadır.

1. Bunlardan ilki kadınların kendi içlerinde işgücüne karşı yaptıkları katılımın çok düşük bir seviyede olması.
2. İkincil olarak ise görece daha genç yaşlardan olanların işgücünden ayrılma ve dahil olmaya karşı tutumlarıdır.

Türkiye’de ekonominin sektörleri baz alındığında işgücünün dağılımına dikkat edilince ağırlığın %43,4 gibi bir oranla servis sektörü içerisinde yer aldığı ancak tarımın hala ağırlığını %33,9’luk bir oranla koruduğunu gözlemleyebiliriz. Onların peşindense sanayi sektörü %18,2’lik ve inşaat sektörü %4,6’lık bir oranla gelmektedir.

Bu oranlara bakılarak bir değerlendirme yapıldığında tarımın diğer AB üyesi ülkelere kıyasla daha büyük bir yer tutması ilerleyen dönemlerde modernleşmenin kırsal alanları ve tarımı hem iç hem de dış göç hareketlerinin nasıl etkileyebileceği ve nasıl bir tetikleyici olacağı önemli bir konu olarak görülmekte ve bu kapsamda çalışmalar hala yapılmaktadır.

Göçün önemli sonuçları olması sebebiyle işsizliğin boyutlarını incelemek ve gerekli değerlendirmeleri yapmak elbette ki çok büyük önem teşkil etmektedir. Yine 2005 yılı Hane Halkı işgücü Anketi sonuçları baz alınarak bir değerlendirme yapıldığında Türkiye’de bulunan 2,5 milyon işsiz kişi, işsizliğin %10,3 oranında olduğunu

yansıtmaktadır. İşsizliğin özellikle eğitimlerini almış genç insanların arasında %28’lik ve kentlerde ise %30’luk bir oranla oldukça yüksek olduğu gözlemlenebilmektedir.

Türkiye’nin AB’ye üyelik maksadıyla 2010 yılı için hedeflenen “Lizbon Hedefi” seviyesine ulaşmak için ise bu tarihe kadar 14 milyon tane yeni iş yaratması gerekmektedir. Dünya Bankasına göre 2010 yılına kadar, Türkiye’nin kendi potansiyeli ile yeni işler yaratma kapasitesi ancak 1,5 milyonla sınırlıdır.

AB-Türkiye göç rejimi içinde dönemin bu yüksek işsizlik oranları ve istihdam konusunda yaşanan sorunların öncelikle önemli bir göç potansiyeline kapı açması üzerine durulması gereken alanlardan birisi olarak değerlendirilmektedir. Bu durumda şu ana kadar hazırlanmış olan bu çalışmaları değerlendirerek ve Suriyeli mültecileri hesaba katmadan incelersek 2025 yılında Türkiye’deki işgücünün durumu ile ilgili bazı çıkarımlarda bulunabilmemiz mümkündür.

2010 yılında Türkiye’nin nüfusu yaklaşık olarak 72 milyondur. Bu rakamın Suriyeli mültecilerden bağımsız olarak 2025 yılına gelindiğinde ise 88 milyona çıkacağı düşünülmektedir. Bu yıllar karşılaştırıldığında Türkiye’nin işgücü arzının 2010 yılı için 28 milyon, 2025 yılı için ise 34 milyon seviyelerinde olabileceği düşünülmektedir.

Eğer ki 2025 yılına kadar Türkiye’deki işgücüne katılım oranları Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ülkelerinin seviyesine çıkacağını varsayarsak elde edilen sonuçlar kapsamında Türkiye’de kadın işgücünün 2010 yılındaki 9,2 milyon seviyesinden 2025 yılında 18,3 milyon seviyesine yükselebileceği düşünülmektedir.

Aynı kapsamda erkek işgücünün de 2025 yılında 25,3 milyona ulaşacağı düşünülmektedir. Bu dönem içerisinde kadınlar açısından işsizlik rakamları 2010 yılında 835 bin seviyesinden 2025 yılındaki 1,3 milyona yükselecektir. Erkekler için işsizlik oranının 2025 yılında 1,7 milyon düzeylerinde olacağı hesaplanmıştır.

Bu rakamların yansıtmakta olduğu değerler bir yandan işsizlik ve istihdam sorunlarının önümüzdeki yıllarda önemini koruyacağını diğer bir yandan ise işgücüne katılımın artması ile beraber özellikle kadınlar başta olmak üzere işsizlik sorununun erkeklere görece giderek büyüyeceğidir.

Bu, göç potansiyeli göz önünde bulundurulduğunda kadınların göçe katılımının önümüzdeki yıllarda oransal olarak artış gösterebileceği ihtimalini arttırmaktadır. Diğer

bir taraftan değerlendirdiğimizde ise sektörler temellerindeki değişim 2010 yılında kadın işgücünün yaklaşık %44,8'si tarımda ve %38,7'si servis sektöründe çalışırken, bu oranların tarım 2025 yılında %24,5 servis sektörü için ise %55,5 olacağı öngörülmektedir.

Erkekler için de oldukça benzer bir dönüşüm sürecine girileceği ancak tarım sektöründen ayrılan erkeklerin bir kısmının da sanayi sektörüne geçiş yapabileceği tahmin edilmektedir.

2010 yılında erkek işgücünün yaklaşık %19,2'si tarımda ve %54,9'u servis sektöründe çalışırken, bu oranların tarım için 2025 yılında %10 servis sektörü için ise %58 olacağı öngörülmektedir.

Sanayi sektörü içerisinde çalışan erkeklerin oranı 2010'da yaklaşık olarak %22 civarlarında iken 2025 yılına gelindiğinde %25 olacağı düşünölmektedir. Yaşanan bu sektörel değişimin bir yansıması olarak kıyın ve tarımın çözölməsi süreci esnasında 2010-2025 yılları arasındaki dönemde Türkiye özellikle kırkent ve dış göç gibi sorunlarla boğuşmakta olacağı düşünölmektedir.

3.3.4. Türkiye'den Avrupa Ölkelerine Göç

Türkiye ile AB arasındaki göç sorunlarının bu gününü ve yarınını anlayabilmemiz için öncelikle bu sorunların tarihsel gelişimini incelemeli ve değerlendirmeliyiz.

İlk olarak Türkiye'nin "göç veren" bir ölkə olması kapsamında Avrupa'ya doğru gerçekteşen göçün kısa bir tarihçesinin günümüzdeki sorunları anlamamızda oldukça önemli bir etmen olacaktır.

Bu kapsamda AB üyesi olan ölkelerin refah seviyelerindeki yükseklik merkezli olarak gerçekteşen göç hareketlerini dolaylı yollardan etkilemeleri nedeniyle, Türkiye'den Avrupa ölkelerine doğru geçmiş yıllarda ve halen daha günümüzde oldukça aktif ve gerçekteş bir göç dalgası yaşanmaktadır.

Avrupa'nın çevresindeki göç rejimleri temel alındığında Türkiye'nin günümüzdeki konumu göç alan ve göçe geçiş alanı (Transit Ölkə) durumundadır. Özellikle Suriye iç savaşı ile birlikte Türkiye'ye doğru bir göç dalgasının yaşanmadığı dönemlerde Türkiye Avrupa ölkelerine göç veren bir konumdaydı.

Türkiye'nin Avrupa coğrafyası ile birlikte gerçekleştirdiği göç rejimleri başlarda iş gücü anlamında dışarıya doğru vermiş olduğu bir göç iken günümüzde ülkelerindeki savaştan kaçmış Suriyeli mültecilere ev sahipliği yapmak ve onların Avrupa ülkelerine ulaşması konusunda bir engel olarak varlığını devam ettirmesi olarak açıklanabilir.

Günümüzdeki Türkiye'nin yaşadığı mülteci ve göç sorununu daha iyi anlayabilmemiz için zamanında Türkiye'den dışarıya doğru gerçekleşmiş olan göçü incelemeli ve değerlendirerek mevcut durumumuzu yorumlamalıyız. Türkiye'nin Avrupa ülkelerine doğru olan göçü 1961 tarihinde sınırlı sayıda işçinin göç etmesi ile başlayıp, giderek daha farklı coğrafyaları da kapsayacak bir biçimde nicelik açısından da genişleme eğilimi gösteren bu Türkiye kökenli uluslararası göç hareketleri, 2000'li yıllara gelindiğinde yurt dışındaki Türk kökenli göçmen vatandaşların dağılımı şu şekle sahip olmuştur:

Avrupa'da 2.700.000'ün üzerinde Türk kökenli vatandaşı vardır. Bu insanların yaklaşık olarak 800.000'i bulundukları ülkelerin vatandaşlıklarını almıştır. Arap ülkelerindeki Türk kökenli vatandaşlarımızın sayıları ise 100.000'i bulmuştur.

Arap ülkelerinde Türk vatandaşları çoğunlukla işçi olarak kendilerine yer bulmuşlardır. Avustralya'da ise yaklaşık 60.000 yerleşik Türk göçmen bulunmaktaydı. Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerinde de 75.000'den çok daha fazla Türk kendilerine yine işçi sınıfı içerisinde yer bulmakla beraber yaşamlarını sürdürmekteydi. Hatta aralarında o ülkelerin vatandaşlığını da alan pek çok Türk göçmeni ilk başlarda işçi eksikliğinden ötürü sevgi ve sempati ile karşılanırken zaman içerisinde bu işçi gücüne duyulan ihtiyacın azalması ile birlikte Türklere karşı olan bakış açısı da bu ülkeler içerisinde değişmeye başladı.

Yurt dışına daha erken dönemlerde göç eden Türk göçmenlerin yaklaşık %30-%40'ının Türkiye'ye kalıcı olarak dönüş yaptığını da varsayacak olursak bu demektir ki Türkiye toplumunun son 45 yıl içerisinde uluslararası göçle beraber oluşan oldukça yoğun bir dönüşüm sürecini yaşadığı oldukça açıktır.

31 Ekim 1961 tarihinde, Türkiye ve Batı Almanya arasında imzalanan ve Türkiye'den Batı Almanya'ya doğru işçi göçünü planlayan ve düzenleyen göç anlaşmasını takip eden ilk 10 yıl içerisinde Türkiye, birçok Avrupa ülkesine işgücü kapsamında göçlerin gerçekleşmesini sağlayan başlıca ülke konumundadır. 1960'lı

yılların başlarında AB'nin göç politikalarını belirleyen temel unsurlar, oldukça kanlı geçen ve çok fazla kayıp verilmiş olan savaş sonrası dönemde Avrupa'nın yeniden inşası için işgücüne duyulan yoğun ihtiyaç ve bu kapsamda devletlerarası mutabakata dayanan ikili anlaşmalar olmuştur.

Türkiye'de 1961 Anayasası'nın yürürlüğe girmesinin hemen peşine hazırlanan 1.Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda (1962-1967) “fazla işgücünün ihraç edilmesi” yatmaktaydı. Hem göçmenlerin ülkeye kazandırabileceği dövizleri hem de ülkedeki işsizlik oranının azalması hedeflenerek dönemi içerisinde oldukça önemli bir kalkınma stratejisidir.

Bu stratejinin hayata geçirilmesi kapsamında Türkiye gerçekleştirmiş olduğu ilk eylem 1961 yılında Batı Almanya ile ikili işgücü anlaşmasını imzalamıştır. Göçmen işçilerin seçilmesi, işe alma ve işçilere ödenecek ücretlerin neler olacağını kapsayan bu tarz genel şartları düzenleyen benzer ikili anlaşmalar ilerleyen tarihlerde başka ülkelerin hükümetleriyle de imzalanmıştır.

Geçici işçi göçü olarak başlayan bu göçün ilerleyen dönemlerde bu geçici işçilerin bulundukları yerlere iyice yerleşerek bir düzen kurmaları ve Türkiye'ye geri dönmemeleri olarak ele alınabilir. Birçok Avrupa ülkesinde Türkiye kökenli yerleşik göçmen toplulukları oluşmuştur.

1961-75 yılları arasını kapsayan dönemde Türkiye'den başta Avrupa ülkelerine doğru gerçekleşen bu işçi göçü özellikle Avrupa'nın içindeki ekonomilerin arz-talep dengesine paralel olacak bir şekilde dalgalanmalar gerçekleşmesine neden olmuştur.

1961 yılı sonrasında başta Avrupa'ya göç eden işçi sayısında büyük miktarlarda artışlar gözlemlenmiştir. 1964 yılına gelindiğinde göçmen işçi sayısı yıllık ortalama 66.000 civarına ulaşarak en yüksek değere ulaşmıştır.

Ekonomik daralma döneminin ertesinde yani 1968 yılından başlayarak göçmen işçi sayısında gözle görülür bir artış saptanmıştır. Diğer bir şekilde ifade etmemiz gerekirse bu dönem toplu göçün yoğun bir miktarlarda gerçekleştiği bir dönem olmuştur.

Ancak, 1974 yılında yaşanan ekonomik durgunluk sebebiyle başta Avrupa ülkeleri göçmen işçi alımını neredeyse durdurmuştur. Bu da göçmen işçilerin sayısının yıllık ortalama 17.000 civarına kadar düşmesi ile sonuçlanmıştır.

1975 yılı Türkiye’den Avrupa’ya doğru gerçekleşen toplu işgücü göçünün son bulunduğu yıl olarak görülmekte ve kabul edilmektedir. Türkiye’deki resmi rakamlara göre 1961- 1974 arasını kapsayan dönemde yaklaşık 800.000 civarı işçi, İş ve İşçi Bulma Kurumu aracılığıyla Avrupa’ya göç etmiştir.

Bu göçmen işçilerin 648.000’i yani %81’i Almanya’ya, 56.000’i yani %7’si Fransa’ya, 40.000’i yani %5’i Avusturya’ya, 24.000’i yani %3’ü Hollanda’ya, geriye kalan diğerleri yani %4’lük bir kısmına tekabül eden yaklaşık 32.000 kişi ise çeşitli Avrupa ülkelerine göç etmiştir.

3.3.5. Türkiye’nin Göçünün Avrupa Dışındaki Bölgeler Üstündeki Etkileri

ABD ve Kanada’da yaşamlarını sürdüren 250.000’den fazla Türkiye kökenli göçmen bulunmaktadır. Diğer bir şekilde ifade etmemiz gerekirse son 40 yıllık dönemde (1960-2000) Türkiye nüfusunun yaklaşık olarak %6’sı yurt dışında yaşamakta ve çalışmaktaydı.

1960’lı yılların sonlarında AB’nin göç politikalarında değişen dinamikleri ve işgücüne duyulan talebin azalması, dönemin Türk hükümetini de yeni arayışlara yönlendirmiştir. İşsizlik probleminin beraberinde getirdiği kaygılar da bu arayışın şekillenmesi konusunda etkin bir rol oynamıştır.

Bu kapsamda değerlendirdiğimizde Avustralya ve Arap ülkeleri Türk kökenli göçmen işçiler için yeni bir varış noktası haline dönmüştür. 1967 yılında Avustralya hükümeti ile dönemin Türk hükümeti arasında imzalanan işgücü anlaşması Türk hükümetinin bu yeni stratejisi kapsamındaki somut adımlarından biri olmuştur.

1980’lerde başta Suudi Arabistan, Libya ve Irak gibi ülkeler olmak üzere neredeyse bütün Arap ülkeleri Türkiye’den oldukça önemli miktarlarda işçi göçü alan ülkeler konumuna yerleşmişlerdir. Türkiye’nin Türkiye’den göç etmek isteyen vatandaşlarına karşı açık yeni kapılar bulmak konusundaki arayışları Arap ülkelerinin işgücüne karşı beslediği yoğun talep ile kesişmiş ve adeta dönemin Türk hükümeti açısından bulunmaz bir fırsat olmuştur.

1975-1980 arasındaki dönem içerisinde 74.000’den fazla olduğu düşünülen Türk kökenli işçi çeşitli Arap ülkelerine doğru göç etmiştir. 1990 yılına kadar Türkiye’den

Arap ülkelerine doğru giden geçici göçmen işçi sayısının 500.000'e ulaştığı hatta bundan çok daha fazla olduğu düşünülmektedir.

Bu Türkiye'den giden göçmen işçilerin çalıştıkları ülkelerde sadece birkaç yılı kapsayan bir süreç içerisinde çalışma izinleri vasıtasıyla geçici olarak bulundukları ne yazık ki pek çok işçi göçmen tarafından zamanla unutulmuştur.

Bazı Türkiye'den giden göçmenler ise iş sözleşmeleri sona erdiğinde Türkiye'ye kısa süreliğine geri dönüp kısa bir sürenin ardından ilk başta yaptıklarına benzer sözleşmeler aracılığıyla bu ülkelere tekrar gitmişlerdir.

Ancak, 1990'ların ortalarına gelindiğinde hem petrol ihraç eden ülkelerin içerisindeki oldukça büyük ölçekli olan altyapı projelerinin tamamlanması, hem de Körfez Krizi'nin neticesinde yaşanan olumsuz koşullar Türkiye'den bölgeye yönelen işçi göçüne olumsuz etki ederek azalmasına neden olmuştur.

1980'li yıllarda yaklaşık 250.000 civarında olan göçmen işçi sayısı, 1990'ların başlarına gelindiğinde yaklaşık 140.000'e, 1990'ların sonlarına gelindiğinde ise 120.000'e civarına kadar gerçekleşen bir düşüş yaşamıştır.

Türkiye'den yurt dışına doğru gerçekleşen bu göçün son safhasını, daha az sayıda göçmen işçinin Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) ülkelerine doğru gerçekleşmekte olan göç hareketi yaratmıştır.

Sovyetler Birliği'nin çöküşünün beraberinde yaşanan dönemde bölgede ortaya çıkan yeni ülkelerin yeniden yapılanmaları gerekmektedir. Ancak savaştan yeni çıkan bu yeni diyebileceğimiz ülkeler ciddi bir iş gücü eksiğine sahipti. Pek çok Türk firmasının aktif olarak bu yeniden yapılanma konusunda bu bölgenin yeniden inşasında yer alması oldukça önemli bir büyüklükte proje bazlı ve iş temelli göç hareketlerine neden olmuştur.

Hali hazırda Körfez Krizi'nin beraberinde getirdiği olumsuz etkiler ve oluşan olumsuz koşullarla mücadele içerisinde olan Arap ülkelerine doğru gerçekleşen göçün giderek azaldığı bu dönemde, (BDT) ülkelerine doğru yönelen yeni göç dalgası, Türkiye'den yurt dışına doğru gerçekleşen göçün sürdürülebilirliği açısından çok büyük bir önem teşkil etmiştir.

Türkiye'den bu ülkelere doğru gerçekleşen bu işgücü temelli göç giderek artış göstermiştir. 1991- 1995 yıllarını kapsayan dönem arasında yalnızca 115 kişi Türkiye'den

(BDT) ülkelerine doğru gitmişken, bu sayı 1996-2000 yılları arasındaki dönemde 65.000'in çok daha üzerine çıkmıştır.

2001-2005 yılları arasındaki dönem ise 90.000'e yaklaşarak zirveyi görmüştür. Sadece 2005 yılında 70.000'den fazla Türk işçisinin (BDT) ülkeleri içerisindeki bölgede işgücü pazarında çalışmış olduğu bilinmektedir.

Türkiye'den gidecek işçi göçmenlere açık ve ihtiyacı olan yeni ülkelerin yani Avustralya veya Arap ülkeleri gibi ülkelerin keşfedilmesinin yanı sıra Avrupa halen daha Türkiye'den artan sayıda göç eden göçmen işçiler ve aileleri için hedef veya varış noktası olma özelliğini korumaktadır.

1972 yılında Avrupa'daki Türk göçmenlerinin sayısı neredeyse 600.000 iken, bu rakam 1980'lere gelindiğinde yaklaşık olarak 2 milyona çıkmıştır. 1990'ların ortalarında ise bu rakam yaklaşık olarak 2.9 milyona kadar yükselmiştir. 2000'lerin ortalarına gelindiğinde ise bu rakam yaklaşık olarak 2.7 milyon civarında seyretmekteydi.

Hiç şüphesiz ki Türkiye'den Avrupa'ya yönelik gerçekleşen bu iş temelli göçün oldukça önemli bir bölümünü sadece aile temelinde gerçekleşmiş göç hareketleri oluşturmaktadır.

Yurtdışında yaşayan Türk kökenli göçmenler, ailelerini daimî oturma izni veya aile birleşmesi gibi yollarla yanlarına aldırılmışlardır. Eşlerin birleşmesi ya da evlilik temelli göçler sıklıkla yaşanan göç durumlarından.

Başka bir bakış açısı ile değerlendirdiğimizde ise son 20 yıl içerisinde Türkiye'den Avrupa'ya doğru göç edenlerin 2/5'sinden fazlasını yani yaklaşık olarak 700.000 civarı sığınmacı oluşturmuştur.

Ancak sığınma konusunda talepte bulunanların hepsinin 1951 Cenevre Sözleşmesi koşullarına uygun bir şekilde mülteci olmadıkları da açıktır. Avrupa'nın kısıtlayıcı göç politikaları sığınma talebinde bulunmayı ekonomik amaçlı olarak göç edenler için de bir göç edebilme fırsatına veya stratejisine dönüştürmüştür.

1980-1995 yılları arasındaki dönemde Türkiye'den diğer Avrupa ülkelerine yaklaşık 350.000 civarında sığınmacı gitmiştir. 1980'li yılların sonu ve 1990'ların başlarını kapsayan dönemde sığınmacı sayılarında oldukça net bir şekilde gözlemlenebilecek kadar büyük artışlar yaşanmıştır.

Avrupa ülkelerinin resmi kayıtlarında sığınmacı statüsüne sahip olarak nitelendirilen Türk vatandaşlarının ortalama yıllık sayısı 1980'lerin başındaki dönemlerde 10.000 civarında seyrederken, bu rakam 1980'lerin sonunu kapsayan dönem içerisinde 40.000'e kadar yükselmiştir.

Türkiye'den Avrupa ülkelerine doğru göç eden sığınmacı sayılarında son yıllarda düşüş kaydedilse de yakın zamandaki BM'nin yayınladığı verileri baz alırsak sığınmacı sayısının hala yüksek oranlarda seyrettiğini gözlemleyebiliriz.

1990'lı yılların sonunu kapsayan dönemde yıllık sığınmacı miktarı 30.000 civarlarında seyrettiği saptanmıştır. Bu rakam 2000'li yılların başını kapsayan dönemde ise 20.000 civarına kadar bir düşüş yaşamıştır.

Özet olarak anlatmamız gerekirse 1980'lerin başını kapsayan dönemden itibaren Türkiye, Avrupa ülkelerine doğru giderek artan miktarlarda sığınma göçü üreten bir ülke konumuna gelmiştir. Son 20 yıl içerisinde Türkiye'den Avrupa ülkelerine doğru göç eden her 5 kişiden 2 sığınmacı olmuştur.

Yurt dışında halihazırda yaşamakta olan Türk göçmen topluluklarının varlığı, bu ülkelere yönelen sığınma taleplerinin de aynı oranda artmasına neden olmuştur. Diğer bir deyişle Türkler, Türklerle beraber Türkiye dışında bir ülkede yaşamak istemektedirler.

Örneğin, 1999 yılını kapsayan dönem içerisinde Türkiye'den yurtdışına sığınma talebiyle göç edenlerin %55'i Almanya'ya, %8'i Fransa'ya, diğer bir %8'i İsviçre'ye, %3'ü ise Hollanda'ya giriş yapma talebinde bulunmuş ve bu talepleri kabul edilmiştir.

Oransal olarak değerlendirildiğinde gerçekleşen bu sığınma eğilimlerinin ve hareketlerinin yorumlanmasında sığınılan ülkelerdeki halihazırda var olan Türkiye kökenli göçmen sayısına paralel bir şekilde göç etmek isteyen insan sayısında da artış gösterdiği gözlenmektedir.

Türkiye'den başta AB ülkeleri olmak üzere yurt dışına doğru gerçekleşen bu göç hareketlerinin bir diğer çeşidi de kaçak işçi göçü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu göç tiplerinden karşımıza çıkan kaçak işçi göçü, göçmenlerin ülkelerinden çıkışını kayda geçirmeden yani yasa dışı bir şekilde ülkesini terk etmesi olarak tanımlayabiliriz.

Bu göçü alan ülkeye yasal olmayan yöntemleri kullanarak giren kaçak işçiler ziyaretçi vizesi olarak yasal yollardan girip vize sürelerinin dolmasından sonrasında da o

ülke içerisinde kalması ya da yasal olarak çalışma izni bulunmadan o ülkede çalışmaya başlaması veya çalışmaya devam etmesi gibi durumlarda kaçak işçi göçünden bahsedebiliriz.

Dünyanın her tarafında yaşandığı gibi Türkiye’den Avrupa ülkelerine ya da diğer bölgelere doğru gerçekleşen kayıt dışı göçün büyüklüğü ile ilgili kesin bir hesaplama yapılabilmesi ve net bir sonuca ulaşılması oldukça zordur. Bu konuda çerçevesinde ortaya konan rakamlar da şüpheyile analiz edilmelidir.

Yaklaşık 62 yıllık bir tarihi olan ve özellikle 1960-2010 yılları arasında oldukça çok yaşanan Türkiye’den Avrupa ülkelerine doğru gerçekleşen bu göç, oldukça sınırlandırılmış geçici bir işgücü göçü ile başlamış ve bugüne gelindiğinde ise hemen hemen her Avrupa ülkesinde oldukça önemli miktarlarda Türkiye kökenli göçmen topluluklarının oluşmasına vesile olmuştur. Bu dönüşüm üç temel sebep-sonuç ilişkisi ile açıklanabilir.

1. İlk olarak başta geçici olarak göç eden Türk işçilerinin gittikleri Avrupa ülkelerinde ilk safhada öngörülen süreden çok daha uzun kalmaları, hatta eşlerini ve çocuklarını da beraberlerinde gittikleri ülkelere getirmek istemeleri ve nihayetinde de getirmeleri bu göçü alan ülkelere yerleşik bir yaşama geçmeye başlamaları ve hatta bulundukları bu göçü alan ülkelerin vatandaşlıklarını almak için çalışmaları.
2. İkinci olarak ise 1980’li yılların başlarından itibaren giderek artan bir orana sahip olan sığınmacıların Türkiye’den çeşitli Avrupa ülkelerine geçmek için Türkiye’yi bir geçiş ülkesi olarak kullanmasıdır.

Bu durumun yaşanmasının arkasındaki en temel sebep ise bugün bile halen devam eden Türkiye’nin sınırları bakımından Doğu ile Batı’yı birbirine bağlayan, adeta bir köprü konumunda olan güvenli bir ülke olması yatmaktadır.

Hatta AB, günümüzdeki Suriye iç savaşı kaynaklı yaşanan bu göç dalgasını Türkiye içerisinde tutup diğer Avrupa ülkelerine bulaşmasını engelleme konusunda çalışmalar yapmaktadır. Bu çalışmalardan belki de en önemlisi Türkiye’ye düzenli olarak göçmenler için verilen yardım paralarıdır.

3. Üçüncü olarak ise geçici işlerin aile birleşmesi maksadıyla göç alan ülkelere hali hazırda yerleşmiş olan ailelerin çocuklarının da gidilen ülkelerde dünyaya gelmesi ve bunun sonucunda Avrupa'daki Türk nüfusunun zaman içerisinde giderek büyüyerek artmasına neden olmuştur.

Son 40 yılı kapsayan süreç çerçevesinde Avrupa'ya göç eden Türk vatandaşlarının büyük bir kısmının yani neredeyse %95'inin başlıca tercih ettiği ülkeler şunlardır: Avusturya, Belçika, Danimarka, Fransa, Almanya, Hollanda, Norveç, İsveç, İsviçre ve İngiltere.

Bu geçici işçi göçünün ilk 10 yıllık süreci içerisinde göç hareketleri konusunda ortalama yıllık artış oranı oldukça yüksek bir seviyede olmuştur. Öyle ki, bu oran 1980'lerin başlarında yaklaşık olarak yıllık 50.000 dolaylarında seyrederken 1990'ların sonlarına doğru 100.000 civarlarında yani yaklaşık olarak 2 katı diyebileceğimiz bir oranda yükseliş yaşanmıştır.

Sonrasındaki 10 yıllık süreç baz alındığında göç hareketlerinin büyüklüğünde göreceli bir miktarda düşüş gerçekleşmişse de 1990'ların 2. yarısında Türkiye'den yaklaşık olarak 50,000 civarında göçmen çeşitli Avrupa ülkelerine gitmeye devam etmiştir. Yani evet oran azalmıştır ancak görece halen daha fazladır.

2000'li yılların sonrasında ise Avrupa yönelik göç işçi göçünden ziyade daha çok zekâ göçü veya başta ekonomik olmak üzere daha iyi yaşam koşullarına sahip olma arayışına dayanmaktaydı. Göç eden Türkiyeli mülteci sayısı ise azalma eğilimini bu dönemlerde de sürdürmekteydi.

2010 yılı sonrasında bakacak ve değerlendirecek olursak özellikle 15 Mart 2011 tarihinde gerçekleşen Suriye İç Savaşı'nın ardından Türkiye'ye akın eden Suriyeli göçmenler hem Türkiye'deki vatandaşların Avrupa ülkelerine göç etmek için yeni sebepleri oldu hem de Suriyeli mültecilerin Türkiye'de çok daha ucuza yasal ve yasal olmayan yollarla çalışmayı kabul etmeleri Türk vatandaşlarının iş bulma imkanlarını da daralttı.

Bu sebeple tıpkı 1960 yılında Türk vatandaşlarının Avrupa ülkelerine göç etme sebebi olan işgücü kaynaklı göçlerin yeniden doğmasına neden oldu. Ancak ilk seferden dersini alan AB ve Avrupa ülkeleri artık hangi amaç doğrultusunda olursa olsun uluslararası göç konularında çok daha sert ve katı bir söyleme sahip olduğu için

Türkiye’den bu dönem içerisinde Avrupa ülkelerine yüksek miktarlarda bir göç yaşandığından söz edemeyiz.

Yine şu anda da içerisinde bulunduğumuz dönemde içerisinde de bu durum ne yazık ki devamlılığını sürdürmektedir. Yasal yolları kullanan sığınmacıların ve yasa dışı yollarla göç edenlerin yanı sıra bu göçmen gruplarının oldukça büyük bir çoğunluğunu aileleri ile birleşmek maksadıyla giden göçmen grupları oluşturmaktaydı.

Avrupa ülkelerine göç eden bu göçmenler Avrupa ülkelerindeki cezbedici unsurların baskınlığından ötürü seçim yapmakta çok da zorlanmadılar. Türkiye’nin özellikle 1960’lardaki göçe zorlayıcı tavrı, ekonomik ve siyasi sorunların dönem içerisindeki artışı ile birlikte dönemin Türkiye hükümeti toplumun çeşitli kesimlerindeki vatandaşlarını göçe eğilim göstermeleri konusunda cesaretlendirmiş ve desteklemiştir.

1980’lerin başlarından itibaren göç almakta olan ülkelerin hükümetlerinin sunmuş olduğu Destekli Geri Dönüş Programları bu sürecin hızlanmasına katkı sağlamıştır. Örneğin, 1983 ile 1984 yılları içerisinde yaklaşık olarak 310.000 tane göçmen Almanya’dan, 1985 ile 1986 yılları içerisinde ise yaklaşık olarak 10.000 tane göçmen Türkiye vatandaşı Hollanda’dan Türkiye’ye geri dönüş sağlamıştır.

1980’lerin sonuna gelindiğinde göç eden vatandaşların göç veren ülkelere geri dönüş oranlarında oldukça önemli miktarlarda düşüşler gözlemlenmiştir. Bu dönemlerde Almanya’dan geri dönüş yapan göçmenlerin oranı yıllık ortalama 37.000 civarında seyretmekteydi. Hollanda’dan geri dönüş yapan göçmenlerin oranı ise yıllık ortalama olarak 3.000 civarında seyretmekteydi.

1990’ların ilk yıllarına gelindiğinde ise ülkelere geri dönüş sağlayan göçmenlerin oranları benzer seviyelerde devamlılığını sürdürmüştür.

Bu Avrupa ülkelerinden geri dönüş sağlayan göçmenler ve bu ülkelere sığınma maksadıyla başvurularda bulunup reddedilen Türk vatandaşları dikkate alındığında yaklaşık 1.5 milyondan daha fazla göçmen ve sığınmacının 1980 ile 1999 yılları içerisindeki dönemde Türkiye’ye bir kısmı isteyerek bir kısmı ise zoraki olarak geri döndüğü düşünülmektedir.

Özellikle Türkiye’den oluşan bu göç dalgası birçok Avrupa ülkesinin ve AB’nin uluslararası göçü kısıtlayıcı politikalar uygulasa da başta ekonomik olan çeşitli itici ve

çekici unsurlardan ötürü Avrupa'ya göçün önünü kesmek adına uluslararası göç konularında çok daha sert bir tutum kazanmaları ile sonuçlanmıştır.

3.3.6. Türkiye Avrupa Birliği İlişkilerinde Mülteci Sorununun Yeri

Türkiye, mülteci krizinin uzun bir aradan sonra Türkiye-AB ilişkilerinin yeni bir ivme kazanmasında önemli bir rol oynayacağı anlaşılmaktadır. Türkiye tarafının görüşmelerde AB'den istediği ise Türk vatandaşlarına vize kolaylığı sağlanması, mültecilerin külfetinin maddi olarak paylaşımı ve güvenli ülke statüsüyle beraber müzakerelere hız kazandırılması, yani AB ile yeni fasılların açılmasıdır.

Mülteci konusunda Avrupa Birliğine üye olmayıp Gümrük Birliğine üye olan yani hem Avrupa Birliği'nin içerisinde olmayıp hem de bağları olan ve tek ülke olan Türkiye çok önemli hatta neredeyse tek aday konumuna gelmektedir. Bu arayışı bağlamında ise AB'nin önümüzdeki dönemlerde Türkiye'yi gözüne kestirdiğini ve herhangi bir mülteci grubu doğrudan Türkiye'ye yönlendirerek başından savmak isteyecektir.

Bu konu ile ilgili olarak Angela Merkel, Fransa Cumhurbaşkanı François Hollande ile birlikte Avrupa Parlamentosu'nun, Strasbourg'da düzenlenen genel kuruluna hitabında "Sığınmacı krizinin çözümünde Türkiye kilit ülkedir" açıklamasında bulunması ve mülteci krizi konusunda Türkiye ile yapılacak bir iş birliğinin altını çizmiştir. (Gündüz, 2015)

Bu noktada asıl sorulması gereken soru Türkiye'nin, AB için mülteci sorunlarını çözüme ulaştırabilecek olmasının ülkeye maliyeti ne kadar olacak ve buna gerçekten değecek mi?

Avrupa Birliği ve Türkiye arasındaki ilişkilerin AB'nin Türkiye'yi mülteciler için bir depo olarak kullanmak istemesinden ötürü gelişme göstereceğini, bu gelişme Türkiye'yi hiç istemeyeceği bir konuma da sokabilir. Türkiye'nin AB sevdası uğruna vazgeçmemesi gereken değerlerini ve konumunu zorlamaması gerektiği kanaati ağır basmaktadır.

Yani Türkiye sırf Avrupa Birliğine üye olma isteği uğruna ülke sınırlarından içeri daha fazla mülteciyi alıp içerisinde yaşayan halkın refah seviyesini ne sosyal ne de ekonomik açıdan daha da zorlamamalıdır.

3.3.7. Avrupa Birliği'nin Göçmenlere Yönelik Uyguladığı Politikaları Etkileyen Faktörler

3.3.7.1. Ekonomik Endişeler

Birincil olarak Avrupa Birliği'nin göçmenlere yönelik uyguladığı politikalarını etkileyen faktörleri değerlendirdiğimiz zaman çoğunlukla ekonomi temelli endişelerden etkilenilerek değişiklikler yapıldığını söyleyebiliriz.

II. Dünya Savaşı'nın ardından özellikle Avrupa ülkeleri harabeye dönmüş, birçok insan yaşamını yitirmiş ve üretim neredeyse durma noktasına gelmişti. Avrupa da ki üretimi canlandırmak için bir şeyler yapmak gerekiyordu. (Boeri, 2005: 633)

Bunun sonucunda Avrupalı devletler yabancı işçi göçünü ekonomiyi düzeltmek için bir araç olarak kullandılar ve bu dönemde Avrupa'ya yoğun göçler yaşandı. Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) Roma Antlaşması ile 1957 yılında kuruldu. AET ile işçilerin Avrupa içerisinde serbest dolaşımı hedefleniyordu. (Boeri, 2005: 633)

İlk başlangıcında 6 üye ülkenin katılımı ile başlayan bu AB düşüncesini taşıyan bu topluluklar daha sonra dönemin koşullarının etkisi ile pek çok kez genişlemiş ve en sonunda AB adını almıştır.

AB üyesi ülkelerin içerisindeki işçilerin serbest dolaşımının yolu her geçen gün daha da kolaylaştırılırken, üçüncü ülkelere gelen göçmen işçilerin AB üyesi ülkelere kabulü ekonomik endişeler sebebiyle her geçen gün daha zor bir hale getirilmiştir.

Almanya, II. Dünya Savaşı'nın hemen arkasından, gerek duyduğu işçi ihtiyacını karşılamak için İspanya, Yunanistan, Türkiye, Portekiz ve Yugoslavya ile ikili anlaşmalar yapma yoluna gitmiştir. (Dustman, 1996: 221)

Göçmenlerin Almanya'ya gelmesiyle beraber maliyetlerde düşüş, üretim alanındaysa bir artış gözlemlenebilmektedir. Almanya'da ki yabancı uyruklu işçilerin sayısı özellikle 1973 tarihinde 2.6 milyona ulaşarak zirveyi görmüştür.

Dönemin Alman yetkilileri, yabancı uyruklu işçilerin kısa süreli bir çözüm olabileceğini düşünmekteydi ve daha en baştan bu işçilerin ülkelere geri dönecekleri senaryolar üzerinde çalışmaya başlamışlardır. Ancak daha sonra gördükleri üzere bu

durumu bu kadar kolay bir şekilde düzeltmeyeceklerdir. Nitekim de durum planladıkları gibi de gelişmemiştir.

Göçmenler gittikleri ülkelere kalıcı olarak yerleşmeye ve hatta ailelerini de getirip bu ülkelerde hayatlarını kurmak için çalışmaya başlamıştır. Ekonomik olarak son derece zorlayıcı ve durgunluğun zirvelerde yaşandığı bu dönemlerde ülkelere geri dönenlerde olmuştur.

Ancak bu geri dönüşleri hızlandırmak ve arttırmak maksadıyla bazı ülkelerle ikili anlaşmalar yapılması yoluna gidilmiştir. 1972 tarihinde Türkiye ve Almanya arasında geri dönüşlerin kolaylaştırılması ve desteklenmesi konusunda bazı ikili anlaşmalar yapılmıştır.

Fransa tıpkı Almanya gibi 1974 tarihinden sonra göçmen alımını durdurmaya ve hatta göçmenlerin geri dönüşleri için hazırlıklarda bulunmaya başlamıştır. Çünkü bu tarihlere gelindiğinde, Avrupa ülkelerinde ki nüfusunun mevcut artışıyla birlikte işsizlik artmış ve iş fırsatları daha ucuza çalışmayı kabul eden göçmenlerden ötürü azalmaya başlamıştır.

2004 yılında AB en büyük genişlemesini yaşamış ve 10 tane Doğu Avrupa ülkesi birliğe katılmıştır. Eski Sovyet Bloğu ülkelerinin AB sınırları içerisine katılmasıyla beraber Doğu Avrupa'dan Batı Avrupa'ya doğru yoğun bir göç dalgası yaşanmıştır. (Boeri, 2005: 671)

İnsanlar yeni iş fırsatları ve daha iyi yaşam koşullarına ulaşabilmek için gelişmiş ülkelere göç etmeye başlamıştır. İlk başlarda Avrupa da ki pek çok ülke bu durumu ucuz iş gücü olarak fırsata çevirmiştir. (Boeri, 2005: 671)

Ancak göçmenlerin kalıcı olarak buralara yerleşmeye başlaması, yerli halk için iş gücü piyasasında zorluklara neden olmuştur. Özellikle düşük ücretlerle ve sigortasız çalışan göçmenler yüzünden, gelir dağılımı etkilenmiş ve kişi başına düşen milli gelir azalmaya başlamıştır. (Boeri, 2005: 671)

Uluslararası sistemin ortaya çıkmasında uluslararası göç konusunun büyük bir önemi vardır. Neo-liberallerin bu konuya yaklaşımı daha çok uluslararası ekonomiye etkisi düzeyinde olmuştur. (Heisler, 1992: 599)

Neo-liberal kuramsalcılar, devletler arasındaki askeri olmayan, çevresel ve ekonomik iş birliğine değinmiştir. Realistler ise ülkelerin gerekli önlemleri almadığını bu nedenle uluslararası göçün arttığını belirtmişlerdir. (Hollifield, 1992: 570)

Bunun sonucu olarak da ülkelerin başta ekonomik olmak üzere ulusal çıkarlarının zarar gördüğü düşüncesi ağır basmaya başlamıştır.

AB üyesi ülkeler için göçmenler bir süreliğine çok büyük bir açığı kapatıp oldukça ağır olan bir yükü üstlenmiş ve ekonominin kendini toparlaması için zaman kazanılmasını sağlamıştır.

Ancak Avrupa da ki bu nüfus artışı yeteri kadar iyi kontrol edilememiştir ve ekonomik durgunluklarla birlikte göçmenlerin varlığı Avrupa halkı için bir tehdit unsuru haline gelmeye başlamıştır. Belirli dönemler içerisinde göçmenlerin ülkelere geri dönmeleri maksadıyla çalışmalar düzenlenmiş ve gerekli teşviklerin sağlanması amaçlanmıştır.

Ancak bu kadar kalabalık bir nüfusun göç etmiş oldukları ülkelerin içerisinde yerleşik hale gelmesi bir yandan da ekonomiye ağır bir yük olmaya başlamıştır. Bu nedenle AB üyesi ülkeler göçmenlerle ilgili yapacakları veya geliştirecekleri bütün düzenlemeleri her geçen gün biraz daha sıkılaştırmaktadır. AB, birliğe üye olan ülkelerin vatandaşlarını özellikle ekonomik olarak yani refah seviyeleri olarak korumak için yeni düzenlemeler yapmak zorunluluğu doğmuştur.

Alman ekonomist Christian Dustmann Avrupa'ya doğru yaşanan bu ekonomi kaynaklı göç dalgalarını 4 farklı dönem içerisinde işlemektedir.

Birinci kategori: 1945-1960 arasında savaşın insanları yerlerinden etmesi. İkinci kategori: 1950-1973 arası ekonomik gelişmeler sonucu oluşan işçi talebi ve Kuzeydoğu Afrika, Türkiye ve Güney Avrupa'dan büyük işçi göçlerinin alınması. Üçüncü kategori: 1973 sonrası yaşanan iç savaşlar ve ayrılıkçı hareketleri sonrası ailecek göçler. Dördüncü kategori ise:1980 sonrası yaşanan Sovyet politikalarının liberalleşmesi ve Berlin Duvarı'nın 1989'da yıkılmasıdır. (Dustmann, 1996: 215-216)

Buradan hareketle anlaşılabileceği üzere göç hareketlerinin çoğunlukla iki taraf için de ekonomik temelli olduğu varsayımı ağır basmaktadır. Hem göç eden insanlar hem de bu göçü kabul eden ülkeler kendi ekonomik çıkarlarını gözeterek hareket etmişlerdir.

Christine S. Lipsmeyer ve Ling Zhu'ya göre; göç Avrupa'da ki gelişmiş devletler için hayati bir konu haline gelmiştir. Avrupa ülkeleri iş arayan göçmenler için büyük bir avantaj sağlamasına rağmen, bu durumun iç piyasaya yansması bazı olumsuz durumların oluşmasına neden olmaktadır. İç piyasada işsizliğin artması ve ülke vatandaşlarının refah seviyelerinin düşmesine neden olmaktadır. (Lipsmeyer & Zhu, 2011: 647)

II. Dünya Savaşı sonrası ortamda savaşın yaratmış olduğu ekonomideki olumsuz durumu bozmak adına ülkeler ekonomiyi düzeltmek için yabancı işçi göçünün gerçekleştirilmesi düşüncesine sıcak bakmışlardır. Çünkü Avrupa ülkeleri kabul etmese veya istemese de bu durum artık bir zorunluluk haline gelmişti.

Ancak ekonomi eski haline veya bazı ülkeler için eskisinden daha iyi bir hale geldiği zaman ve nüfus artmaya başlayınca bu göçmenlerin geri gönderilmesi için çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Çünkü II. Dünya Savaşı sonrası dönemde bir kurtarıcı olarak görünen göçmenler Avrupa ülkeleri için artık yük olarak görülmeye başlamıştır.

3.3.7.2. Güvenlik Endişeleri

Avrupa Birliği'nin göçmenlere yönelik uyguladığı politikalarını etkileyen ikincil faktörleri incelediğimizde çoğunlukla güvenlik temelli kaygıları görebiliriz.

Uluslararası göç, küreselleşmenin etkisiyle beraber uluslararası güvenlik bağlamında en önemli konu haline gelmiştir. Uzmanlar ve politikacılar, uluslararası göç ve milli güvenlik arasındaki ilişki ağının her geçen gün daha da güçlendiğini belirtmektedir. Hatta bu konudaki tartışmaların çoğu göç akınının uluslararası terörizm için bir aracı görevi gördüğünü dile getirmektedir. (Adamson, 2006: 165)

II. Dünya Savaşı ve sonrasındaki döneme baktığımız zaman bu göç dalgalarının çoğunlukla Doğu'dan Batı'ya doğru gerçekleştiğini söylemek mümkündür. II. Dünya savaşından sonra adeta harabe haline gelen Avrupa'nın yeniden onarılması için çok sayıda işçi gerekmektedir.

Ancak ne yazık ki savaşta çok sayı da insan öldüğü için Avrupa ülkeleri yoğun bir insan gücü ve işçi açığı yaşamaktaydı bu noktada Avrupa ülkeleri Doğu'daki ülkelere yaşayan insanlardan kısa vadede yararlanmak istemişti. Bu durum ise Doğu'dan Batı'ya doğru olan bu işçi göçünün temel sebebi olmaktadır.

AB için bu noktada Avrupa ülkelerinin ihtiyaçları ön planda olmuştur. Ancak AB'nin en büyük genişlemesini yaşadığı 2004 yılında gerçekleşen göç dalgasının nedeni; Doğu Avrupa da ki insanların daha iyi yaşam koşullarına ulaşma isteği olarak ön plana çıkmıştır.

Devletler, uluslararası göç politikaları söz konusu olduğunda özellikle milli güvenliklerini göz önünde bulundurarak şekillendirmektedir. Bilhassa kriz ve savaş dönemlerinde, ülkeler göçmenleri milli güvenliklerine çok büyük tehdit unsuru olarak görmektedirler.

Uluslararası güvenlik uzmanları da göç ve güvenlik arasındaki ilişkiyi reddetmenin imkânsız ve yanlış olduğunu dile getirmektedir. 2004 yılında Madrid'de ve 2005 yılında Londra'da patlayan bombalar, Avrupa'da ki; göç ve terörizm arasındaki bağ ile ilgili olan korkuları ve endişeleri arttırarak çoğaltmıştır.

Avrupa'da yaşanan bu gibi terör olaylarını göz önünde bulundurduğumuzda, bu eylemlerin çok büyük bir çoğunluğunun o ülkenin yaşayan yabancı uyruklu olan ülkelerin vatandaşları tarafından gerçekleştirildiğini görmekteyiz.

Bu durum aynı zamanda ne yazık ki Avrupa ülkelerinin Doğu ülkelerine karşı olan ön yargısını arttırmış ve olası göçler veya mülteci alımları konusunda şartları fazlasıyla zorlaştırmıştır. Bu noktada göçmenler ulusal güvenliğe ve ülkelerin kendi içlerindeki güvenliklerine karşı büyük bir tehdit unsuru olarak görülmeye başlanmıştır. Özellikle yasadışı yöntemlerle ülkeye giriş yapan göçmenlerin kontrolü sağlanamadığı için arz ettikleri tehlike çok daha fazladır.

AB, yıllardır birliğe üye olan ülkelerin sınırlarını korumak ve güvence altına almak maksadıyla pek çok çeşitli düzenlemeler yapmaktadır. Ancak özellikle insan kaçakçılarının da yardımları sayesinde göçmenler Avrupa'ya girebilmek için pek çok farklı yol kullanabilmektedir.

Avrupa'da artan yabancı düşmanlığının arkasında yatan asıl sebep güvenlik kaygısıdır. Son zamanlarda, birçok Avrupa ülkesinde göçmen karşıtı politikalar izleyen siyasi partilerin seçimlerdeki başarısını da Avrupalıların duyduğu korkuya bağlamak mümkündür. (Hollifield, 1992: 581)

Avrupalılar, AB sınırları içerisinde göçmen nüfus istememektedir. Hatta bu göçmenlerin ülkelerine geri dönmeleri için çalışmalar yapılan ülkeler bile vardır. Realistlere göre; devletler milli güvenliklerini korumak zorundadır ve bu nedenle göçmenlerin geçişine izin vermeyebilir. (Hollifield, 1992: 581)

Liberalere göre ise; serbest dolaşım insanların en doğal hakkıdır. Ancak birçok liberal devletin de göçmenlerin geçişini sınırlayıcı politikalar izlemesi milli güvenlik kavramı ile açıklanmıştır. (Hollifield, 1992: 581)

AB, II. Dünya savaşı sonrası dönemde Avrupa ülkelerinin işçi ihtiyacını karşılamak amacıyla göçmenlere karşı pek çok kez açık kapı politikası uygulamıştır. Ancak zamanla bu ihtiyacın da azalması ile birlikte göçmenlere karşı çok daha sert sınır politikaları uygulanmaya başlanmıştır.

Bu durumun temel sebebi ise göç eden insan sayısı ve işlenen terör saldırılarının büyük bir çoğunluğunda bu göçmenlerin yer alması yatmaktadır. Bu noktada Avrupa'nın güvenlik endişeleri ekonomik kaygıların önüne geçmiştir.

AB, daha güvenli ve korunaklı bir Avrupa yaratabilmek için çok çaba sarf etmektedir. AB'nin bu kapsamda en büyük ve temel önceliği Avrupa'nın sınırlarını daha güvenli ve daha sağlam hale getirmek yatmaktadır.

AB üyesi olan her devletin kendi milli çıkarları ve kendi güvenliği ayrı bir öneme sahiptir. Bu sebeple göçmenlere karşı olan tutumlar ve uygulanan politikaların sertliği veya yumuşaklığı ülkeler arasında farklılık göstermektedir.

AB için uluslararası göçe karşı kişilerin dini, dili ve ırkı ne olursa olsun ortak bir politikanın oluşturulması ve benimsenmesi esastır. Ancak özellikle ülkelerin güvenlikleri söz konusu olduğu zaman ülkeler bütün çıkarlarını ve bütün anlaşmaları bir kenara koyup öncelikle milli güvenliklerini sağlama yoluna giderler ve her ülke güvenliklerini sağlamak için aynı şekilde bir yol izlemez. AB'nin göçmenlere karşı uyguladığı bu sert politikaların altında yatan asıl sebepte budur. Yani AB diğer ülkelerin insafına kalmadan göç sorununun önüne geçmeye odaklanır.

Özellikle Schengen anlaşması ile oluşturulan tek sınır kontrolü sonrası üçüncü ülke vatandaşlarına karşı sınır kontrollerinin daha da sıkılaştırıldığı görülmüştür. Bunun sonucu olarak da yasadışı göç dediğimiz durum artış göstermiştir. AB sınırlarına kaçak

yollardan giren göçmenler, AB ülkeleri için büyük bir tehdit olarak algılanmaktadır. (Adamson, 2006: 166)

Fiona B. Adamson'a göre; 2004 yılında Madrid de 2007 yılında ise Londra da gerçekleşen bombalı saldırılar Avrupa da zaten var olan göçmen korkusunu daha da arttırmıştır. Terörizm ve göç arasındaki ilişki üzerinde daha çok durulmaya başlanmıştır. (Adamson, 2006: 166)

Uluslararası güvenlik uzmanları ve politikacılar da bu iki olgu arasındaki ilişkiyi reddetmenin zor olacağını dile getirmiştir. Özellikle sınırlardan kaçak giriş yapan göçmenlerin kontrolü sağlanamamakta ve ülkelerin iç güvenliğine direkt tehdit olarak görülmektedirler. Bunun nedeni ise bütün dünyada artan terör olayları olarak gösterilebilir. (Jandl, 2007: 311)

Michael Jandl çalışmasında Avrupa sınırları boyunca gerçekleşen düzensiz göç ve bunun Avrupa ülkelerine etkilerinden bahsetmiştir. Hatta daha önce de belirttiğimiz gibi düzensiz göç olayının özellikle doğudan batıya doğru gerçekleştiğiyle ilgili bulgular ele alınmıştır. (Jandl, 2007: 311)

3.3.7.3. Kültürel Çeşitlilik Endişeleri

Avrupa Birliği'nin göçmenlere yönelik uyguladığı politikalarını etkileyen üçüncül önemli faktörü incelediğimizde ise oluşacak veya oluşabilecek kültürel farklılıkları görebiliriz.

Göçmenlerin Avrupa ülkelerinde yarattığı etkiyi sadece güvenlik bunalımı ve ekonomik kaygılarla açıklamak yeterli değildir. Kültürel olarak konuya yaklaştığımız zaman, göçmenlerin Avrupa toplumunda yarattığı etkinin çok daha büyük olduğunu söyleyebiliriz. (51) (European Commission, 2006: 4)

Birbirinden tamamen farklı toplulukların bir arada yaşamaya çalıştığı bir ortamda iki tarafında bu durumdan hem olumlu hem de olumsuz şekillerde etkilenmesi kaçınılmazdır. Özellikle yeme-içme, tüketim gibi günlük hayatı etkileyen alanlarda çok büyük değişiklikler meydana gelmektedir. (51) (European Commission, 2006: 4)

Din, dil, ırk ve kültürel açılar gibi daha birçok konuda birbirinden neredeyse tamamen farklı özelliklere sahip toplulukların bir arada yaşaması pek çok problemi de beraberinde getirmektedir.

Pek çok yazar ve araştırmacıya göre AB'nin kurulma amaçlarından en önemlilerinden birisi ilk başlarda Hristiyan birliğini sağlamak olmuştur. Avrupa'nın çoğu farklı mezheplere sahip insanları içinde barındırsa da Hristiyanlar daha baskın bir şekilde yer almaktadır. Ancak diğer bir açıdan göçmenlere baktığımız zaman göçmenlerin büyük bir çoğunluğunun Müslüman ülkelerden geldiklerini görmekteyiz.

Bu durum da özellikle uzun yıllar Hristiyan mezhebinin baskın bir şekilde bulunduğu Avrupa'da oldukça ses getirmiş ve Avrupalı liderler tarafından, göçmenlerin artması ve yerleşik hale gelmeleriyle birlikte, Hristiyan birliğinin bozulacağı korkusunu taşımaktadır.

Avrupa'da gerçekleşen terör olaylarının büyük bir çoğunluğunun arkasından Müslüman göçmenlerin çıkması da Müslümanlara karşı olan tutumun sertleşmesine ve önyargıların oluşmasına neden olmuştur. Bunun sonucunda göçmenlerin AB ülkelerinin içerisindeki hayatları daha da zorlaşmış ve göçmenler birçok alanda ayrımcılık ve ırkçılıklar ile karşı karşıya kalmıştır.

Göçmenler, daha iyi yaşam koşulları için geldikleri Avrupa ülkelerine kalıcı olarak yerleşmeye başlamıştır. Bunun sonucunda aile birleşmeleri ve ikinci-üçüncü nesillerle birlikte göçmen sayısı çoğalmaya devam etmektedir. (Richard, 1996: 64)

Hayatlarını daha rahat sürdürebilmek için göçmenler Avrupa toplumuna entegre olmaya çalışmaktadır. Bunun için çeşitli uyum çalışmaları yapılmaktadır. Ancak Avrupa için entegre olmuş bir topluluktan çok asimile olmuş bir topluluk tercih sebebidir. Konuyu ahlaki boyutu ile ele aldığımız zaman, insanların özgürce dolaşmasının toplumsal bir hak olduğu konusunda uzmanlar hem fikirdir. (Richard, 1996: 64) Ancak şu durum da tartışılmaz bir gerçektir ki devletler ahlak ve güvenlik anlayışları arasında bir tercih yapmak zorunda kaldıkları zaman, ahlaklı bir devlet olma konusunda her zaman zorlanmaktadır.

Yapılan çeşitli araştırmalarda bir ülkeden bir başka ülkeye göç edip yerleşen bir topluluğun, ilerleyen dönemde kendisiyle aynı etnik kökenlere ve kültürel değerler sahip diğer insanları da bulundukları ülkeye çektiğinden bahsedilmektedir.

Özellikle sömürgecilik geçmişine sahip olan ülkelerin, göç etmek isteyen insanlar tarafından daha çok tercih edildiği bu teori ile açıklanmaya çalışılmaktadır. Ancak göçmenlerin, Avrupa ülkelerine yaptıkları etnik kökenlerinin yaratmış olduğu

etkilerin saptanmasına nazaran kültürel etkilerini saptamak çok daha zordur. Hatta küreselleşmiş dünya düzeni içerisinde oluşan kültürel farklılıklar içinde ayırım yapma konusunda ciddi zorluklar yaşanmaktadır.

Etnik farklılıklar ve kültürel değerler arasındaki uyumsuzluklar, göçmenlerin Avrupa'da ki hayatlarını her geçen gün daha da zorlaştırmaktadır. Özellikle bulundukları toplumsal hayata kabul edilmeleri yani entegrasyonları çok daha uzun zaman almaktadır.

Bu sorunlara birde Avrupalıların güvenlik ve ekonomik sebeplerden ötürü sahip olduğu göçmen korkusu da eklenince, ayrımcılık ve ırkçılık konuları iyice hat safhaya çıkmaktadır. Bu sebeplerden ötürü de AB, gün geçtikçe daha çok içe dönük ve muhafazakâr politikalar izlemeye başlamıştır.

Göçmenleri kendisi gibi görmeyen, farklı şeylere inandıklarını düşünen ve farklı dili konuşan insanlara karşı olan önyargılar gün geçtikçe Avrupa'da artmaktadır. Yürüttükleri aşırı korumacı ve muhafazakâr politikalar nedeniyle ülkeler, liberal devlet anlayışlarından neredeyse tamamen uzaklaşma noktasına gelmişlerdir.

Ülkelerin karar verici mekanizmalarının göçmenlere karşı olan politikaları direkt olarak toplumlarının da davranışlarını etkilemektedir. Bu sebeple göçmenlere karşı oluşan önyargıların yıkılması asıl olarak politikacıların ve siyasetçilerin inisiyatifine kalmaktadır.

Doğu'dan Batı'ya doğru gerçekleşen bu göç hareketleri sonucu pek çok farklı etnik kökene ve kültürel özelliklere sahip insan Avrupa sınırlarına akın etmiştir. Bu durum ilk aşamada olmasa da ilerleyen aşamalarda Avrupa ülkeleri için bir potansiyel tehdit unsuru olarak görülmektedir. Bu sebeple AB, sınırlarını korumak ve sağlamlaştırmak için her geçen gün önlemlerini arttırmaktadır.

Ancak bu savunma durumunun artmasına pek çok araştırmacı ve yazar insan hakları ve özgürlüklerine göre yanlış ve etik dışı bir tepki olarak da tanımlamaktadır. Bu çoğunluğu liberal olan araştırmacı ve yazarlara göre göç durumunda olan insanların özgürce dolaşma hakkı vardır. Bu araştırmacı ve yazarlara göre göçmenler hangi ülke vatandaşı olurlarsa olsunlar Avrupa sınırlarından içeri alınmalıdırlar.

Öte yandan realist araştırmacıları ve yazarların ise bu Doğu'dan Batı'ya karşı olan göç konusu ile ilgili daha farklı fikirleri vardır. Bu çoğunluğu realist düşüncüyü

savunan ve benimseyen yazar ve araştırmacılara göre öncelikle her ülkenin kendi ulusal çıkarlarını gözetme hakkı vardır. Bu nedenle Avrupa ülkelerinin sınırlarını güçlendirmek ve korumak için istedikleri ve yapabildikleri önlemleri alma hakkı vardır.

Ayrıca herhangi bir etik değeri çiğnemediği veya bir başkasının insanlık haklarına zarar verici bir davranışta bulunmadan ülkelerin potansiyel tehlikelerden vatandaşlarını korumak için eylemler almalarının yanlış olan bir yönünün olmadığını da düşünmektedirler.

Avrupa Birliği, 1 Mayıs 2004 tarihinde çoğunluğu SSCB'nin eski topraklarından olan tamı tamına 10 yeni üyeyi kapsayan gerçekleştirdiği genişleme dalgası ile kendi isteği ve rızası dahilinde yeni bir göç dalgasına neden olmuştur. Bunun sonucunda insanlar yeni iş, yeni fırsatlar ve daha iyi yaşam koşullarına dair beslemiş oldukları umutlar için Doğu Avrupa'dan Batı Avrupa'ya doğru bir göç hareketine başlamışlardır.

Doğu Avrupa ülkeleri etnik ve kültürel unsurlar bakımından Batı Avrupa ülkelerinden çok farklıdır. “Çeşitlilik içinde Birlik” sloganı ile yola çıkan AB ne yazık ki ilerleyen dönemlerde bu çeşitliliği korumakta ve sağlamakta zorlanmaya başlamıştır.

Hepsinde olmasa da bazı Avrupa ülkelerinde ırkçılık, milliyetçilik gibi düşünceler göçmenlerin barınmasını zorlaştırmaktadır. Kendi ülkelerinden daha iyisini umarak ayrılan bu insanlar çok geçmeden uygunsuz muamelelerden ötürü kendilerini rahatsız ve dışlanmış hissetmeye başlamıştır. Irk, dil ve din olarak farklı özellikleri taşımakta ve yansıtmakta olan bu göçmenler ya asimilasyona maruz kalmakta ya da geri dönmeleri konusunda sıkıştırılmaktadırlar.

Pek çok Avrupalı liderin konuşmalarından ve söylemlerinden de anlaşılabilceği üzere göçmenlere karşı sert ve yer yer rencide edici bir tutum söz konusu olabilmektedir. Özellikle çoğunluğu Müslüman insanlardan oluşan ülkelerin vatandaşlarına karşı bu ön yargı ve nefret barındıran söylemler daha fazla olmaktadır. Bunun arkasında yatan en önemli sebep ise Avrupa'da ki Hristiyan birliğinin zedelenebileceğine dair ülkelerin yaşadıkları korku ve Hristiyan dininin baskınlığını koruma çabasıdır.

Bu yapılan çalışma kapsamında da görebiliyoruz ki Avrupa Birliği'nin göçmenlere karşı uygulamış olduğu politikaları şekillendiren en önemli faktör II. Dünya Savaşı sonrası yaşanan ekonomi kaynaklı bunalım, güvenlik endişesi ve kültürel sorunları yaşanmadan çözmek veya hafif bir geçiş yaşanabilmesi için olmuştur.

Bu kapsamda çeşitli ülkelerden alınan ve başlangıçta ucuz işçi gücünden daha fazlası olarak görülmeyen ancak sonradan güvenlik tehdidi ve ekonomik yük olarak görülecek olan bu insanların göçü yani işçi göçü AB'nin günümüzdeki en temel sorunlarından birisi olan göç sorununun var olmasına konusunda temelleri atmıştır.

AB üyesi ülkelerin bu göç dalgalarına karşı yaklaşımı çoğunlukla ekonomi kaynaklı sebepler kapsamında değerlendirilerek açıklanmaya ve anlamlandırılmaya çalışılmaktadır. Ancak içinde bulunduğumuz küreselleşen dünya içerisinde ülkelerin güvenlik kaygıları ve kültürel uyumsuzlukların önüne geçilmesi de bu sürecin incelenmesinde oldukça önemli bir rol oynamaktadır.

Son yıllarda özellikle Suriye İç Savaşı'nın ardından yaşanan bu kapsamlı ve ani göç dalgasından sonra çeşitli yazar ve araştırmacılar göç ve mülteci konularına daha önce olmadığı kadar çok önem vermeye başlamıştır.

Özellikle son yıllarda AB üyesi ülkeler Avrupa'yı daha korunaklı hale getirmeyi ve Hristiyan Birliği'ni korumak için çalışmaktadır. Bu kapsamda değerlendirildiğinde AB üyesi ülkelerin güvenlik kaygılarının ve kültürel çeşitliliklerin, ekonomi temelli endişelerin önüne geçmeye başlanıldığı düşünülmektedir.

4. BÖLÜM

TÜRKİYE AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ MÜLTECİ SORUNU ÖNCESİ VE SONRASI

4.1. Türkiye ve Avrupa Birliği Sorunu

Özellikle ülkemiz açısından AB oldukça önemli bir hedeftir ve geçen yıllar içerisinde iktidara gelen bütün siyasal iktidarlar bu hedefi ve düşüncüyü paylaşmıştır. Türkiye'nin AB ile tarihi süreci incelendiğinde; AB macerası 1959'lu yıllara dayanmaktadır.

Türkiye'nin AB ile olan ilişkilerinin ilk dönemlerine baktığımızda ilişkilerimizin AET'ye 1959 tarihinde yapılan başvuru ile başlamış ve bugüne kadar değişik zeminlerde sürdürülen müzakerelerle devam ettiğini görmekteyiz.

Üye ve aday üye statüsündeki ülkelerin katılımıyla yapılan zirvelerle, üye ülkelerin devlet veya hükümet başkanlarıyla yürütülen bu ikili görüşmelerle ve üst düzeyde karşılıklı gerçekleştirilen ziyaretlerle dalgalı bir ilerleyişe sahiptir.

Aslında temeline indiğimizde Türkiye'nin Batı ile olan ilişkileri Avrupa Ekonomik Topluluğuna üye olmak istemesinden çok daha eskilere dayanmaktadır. Türkiye'nin Avrupalı bir devlet oluşu, 1856 Paris Kongresi ile gerçekleşmiştir. Bu dönem içerisinde özellikle Kırım Savaşı sonrası yapılan Paris Antlaşması ile Osmanlı Devleti, Avrupa'nın kendi iradesiyle Avrupalı olarak kabul edilmiştir. Her ne kadar günümüzde bunu kabul etmeseler de böyle bir durum yadsınamaz.

Türkiye'nin Avrupalı bir devlet oluşuna coğrafi konumu da uymaktadır. İki kıta arasında adete bir köprü fonksiyonu gören Türkiye, AB'ye üye olan ülkeler için Avrupa'nın Asya ile son sınırıdır. Ayrıca Türkiye, Avrupa'yı Asya'ya taşıyacak ve buradan her iki tarafın da kültürel ve ekonomik olarak yararlanmasını sağlayacak bir ülke konumundadır.

Bu gerçekler ne yazık ki tarihler ilerleyip Soğuk Savaş dönemine gelindiğinde tamamen Türkiye aleyhine dönmüştür. 1918 tarihinden bu yana Avrupa'nın dışında tutulan Türkiye, 1945 tarihinden itibaren AB'nin de desteğiyle birlikte önemli bir bölgesel güç haline dönmüştür ve AB'nin dikkatini çekmeyi başarmıştır. Doğal olarak de

söz konusu olan bu ortam Türkiye-AB ilişkilerinin 1950'lerden itibaren başlamasını sağlamıştır.

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile yaşadığı süreci değerlendirdiğimizde; Türkiye, Avrupa Ekonomik Topluluğu üyeliği başvurusunu özellikle Yunanistan'ın başvurusu üzerine gerçekleştirmiştir. Bunun en önemli nedeni;

Batı dünyası içinde Yunanistan'ın daha etkin bir konuma gelmesini engelleme politikasıdır. Bu nedenle Yunanistan'ın 15 Temmuz 1959 tarihli başvurusundan tam 15 gün sonra, 31 Temmuz 1959 tarihinde Topluluğa ortaklık başvurusunda bulunmuştur.

Soğuk Savaş'ın ardından gelen dönemde Avrupa Ekonomik Topluluğu'nun on yıllık bir süreç içinde hızlı bir şekilde büyümesi Türkiye'nin dikkatinden kaçmamış ve dönemin hükümetinin 31 Temmuz 1959 tarihinde Topluluğa ortaklık başvurusu yapması ile sonuçlanmıştır.

Bu gelişmelerin ışığında değerlendirecek olursak Türkiye'yi daha ilk kuruluş yıllarından itibaren Avrupa Ekonomik Topluluğu ile ilişki kurmaya iten etkenlerin en başında ekonomik ve politik sebeplerin ve motivasyonların yer aldığını söyleyebiliriz.

Bu durum, Türkiye'nin Batı dünyası içerisindeki konumunu arama, koruma ve geliştirme açısından önemli sayılacak bir gelişme olmakla beraber, henüz daha genç olan Cumhuriyetin yeniden şekillenen dünya haritasındaki güvenlik arayışının da bir göstergesidir.

Nitekim mevcut dünya sisteminde ortaya çıkan büyük değişiklikleri de göz önünde bulundurarak, Türkiye politik ve ekonomik sisteminde önemli değişiklikler yapma zorunluluğu duymuş ve çabalarını bu yönde yoğunlaştırarak ilerleyiş sergilemiştir.

1960'lara kadar geçen süre zarfında Türkiye, Avrupa kıtasında veya bu bölgeyi merkez alarak geliştirilen Avrupa'nın bütünleşmesi amacına dönük olarak kurulan ve yürütülen önemli kuruluşlardan, Avrupa Konseyi'ne, OECD'ye ve NATO'ya üye olmuştur.

Kendilerini Batı medeniyetinin özgürlükçü ve insan haklarına saygılı ailesinin bir parçası gören birçok devlet de ya kendi istekleri veya Konseyin çağrısı üzerine bu Birliklere üye olmuşlardır. (Aytaç, 1989: 9)

Türkiye'nin özellikle Avrupa Konseyi'ne üye olmasında ise, 1950'de yaşanan Kore Savaşı'nda BM kararına uyarak aktif biçimde yer almamızın payı büyük olmuştur. Aynı neden 1952 de NATO'ya girişimizde de etkili olmuştur. (Aytaç, 1989: 9)

İki büyük dünya savaşının yaşandığı bu dönem sonrasında Avrupa'nın ve AB'nin Türkiye'yi Batı Bloğu ve Avrupa'nın siyasal sınırları içinde kabul etmesinin ve yukarda belirtilen uluslararası birliklere Türkiye'nin de alınmasının, Avrupa bakımından temel gerçekleri şu şekilde belirtilmektedir. (Manisalı, 2002/a:21)

Türkiye, Doğu Bloğuna karşı bir kanat ülke görevini görecekti. En stratejik coğrafyanın üzerinde bulunuyordu. Türkiye'nin Avrupalılığının kararını AB'ye verdi. ABD Türkiye'yi, Avrupa'ya yardım programının (Marshall Yardımı) kapsamı içine aldı. (Manisalı, 2002/a:21)

Türkiye, NATO içine alınarak, Sovyetler Birliği'ne karşı, Avrupa savunma sistemine dahil edildi. Türkiye bir Avrupalı ülke gibi, Avrupa Konseyi'nin üyesi yapıldı. Diğer Avrupa kurumlarına da dahil oldu. (Manisalı, 2002/a:21)

Bütün dünyada görülen bu bütünleşme hareketleri ve Türkiye'nin bu süreçten kopmak istememesi, Türkiye'yi adeta AET'ye üyelik başvurusu yapmaya zorlamıştır.

Bu dönemde Türkiye'nin iktisadi, siyasi, askeri ve sosyal sorunlarının ne yazık ki üyelik söz konusu olduğunda işleri yokuşa sürüyor olması yine de Türkiye'nin bu sorunları aşma gayretleri içinde olması ama ne yazık ki net bir sonuca varamaması bu süreci zorlaştırmaktadır.

Ancak kurduğu ilişkilerde tarih boyunca önemli krizler yaşanan Yunanistan'ın, AET'ye katılabilmek için 15 Temmuz 1959'da resmen başvuruda bulunması, topluluğa üyelik başvurusu yapılması konusunda Türk kamuoyunu da tetikleyen unsur olmuştur.

Çünkü Yunanistan'ın başvurusu, Türkiye'nin AET dışında kalması halinde Batıdaki konumunu yitireceğini açıkça belli etmiştir. Bu durumun yaşanmasından çekinen ve Yunanistan'ın Batı kanadındaki gücünün artmasından endişelenen Türkiye üyelik konusunu adeta şeref meselesi haline getirmişti.

Yapılan değerlendirmelerin neticesinde Türkiye'nin ortaklık için AET'ye başvurusunun kaçınılmaz olduğunda karara varılmış ve Yunanistan'ın başvurusundan iki hafta sonra AET'ye ortaklık talebinde bulunulmuştur. 1960 tarihinde gerçekleşen askeri

müdahale, söz konusu bu süreci biraz olsun yavaşlatmış olsa da 1963 tarihinde Ankara Antlaşması imzalanarak AET ile Türkiye arasındaki ilişkilerin geliştirilmesi sürecinde önemli bir adım atılmıştır.

Türkiye ile üyelik koşulları gerçekleşinceye kadar geçerli olacak bir ortaklık anlaşması imzalanması öngörülmüş ve 12 Eylül 1963'te "Ankara Anlaşması" imzalanmıştır. Türkiye'nin AB'ye girme kararlılığında, o dönemde Yunanistan'ın karşı hamleleri çok etkili olsa da ekonomik açıdan sıkıntılar yaşayan Türkiye, 1960'lı yıllarda AET'nin yeni kurulmuş bir birlik olmasına rağmen gelişim çizgisinde çok başarılı olması, çok daha büyük rol oynamıştır. (Çayhan, 1997.61)

Çünkü bu dönemde Türkiye için AB, milli refah düzeyini artırma ve içsel krizlerden kurtulma aracı olarak görülmüştür. Buna karşılık Roma Antlaşması'nın 1958 yılında uygulamaya konulmasının ardından geçen 10 yıl içinde Topluluk iç ticaretinin her yıl %28,4'lük artışla dikkat çekmesi Türkiye'nin Birlik bünyesine girerek kendi ticaretini de canlandırmak konusunda büyük bir hevese kapılmasına yol açmıştır. (Çayhan, 1997.61)

Bu dönem içerisinde Türkiye'nin olabildiğince hızlı bir şekilde AET'ye girme isteğinin arkasında iki önemli nedenin bulunduğu düşünülmektedir. Bunlardan ilki Türkiye'nin uzun dönemde, Batı Avrupa içerisinde kurulabilecek siyasal bir birliğin dışında kalmak istememesi. İkinci olarak da ilk durumun yanı sıra Gümrük Birliği içinde Yunanistan'a verilecek ticari tavizlerden de yoksun kalmaması gerektiğini düşüncesi yer almaktadır.

AET'nin Türkiye ile olan ilişkileri bu şekilde önemli bir aşamaya gelmiş olduğu bu dönemde, Birlik diğer ülkelerle de ilişkilerini geliştirmekteydi. Yunanistan'ın ardından, 1961 yılında İngiltere, İrlanda ve Danimarka da Türkiye gibi ortaklığa katılım başvurusunda bulunmuştur.

Kısa bir sürecin ardından bu ülkelerin arasında Norveç de katılmıştır. Ocak 1963 tarihinde dönemin Fransa Cumhurbaşkanı General de Gaulle, İngiltere'nin AET'ye katılmaya hazır olmadığı yönünde görüş bildirince, müzakereler kesilmiştir.

İngiltere, Danimarka ve Norveç ile beraber katılma isteğini 1967 yılında ikinci ve son kez yineleyecektir. Ne var ki, Fransa'nın tutumunda değişiklik olmamış ancak

1969 yılında, General de Gaulle'nin istifasının ardından İngiltere ve diğer aday ülkeler ile görüşmeler hız kazanmıştır.

AB kendi iç sorunları ile bu şekilde uğraşırken Türkiye ile ilişkileri de üyelik müzakerelerinin 28 Eylül 1959'da başlamasıyla resmîlik kazanmıştır. 21 Ekim 1960 tarihine kadar devam eden görüşmeler sonunda, şu hususlarda anlaşmaya varılmıştır: (Yazgaç, 2005:65)

Ortaklık ilişkisi, gümrük birliği ilkesine dayalı olacaktır.

Türkiye, AET organlarında temsil edilecektir.

Türkiye, AET'ye karşı gümrüklerini 12 ve 24 yıllık sürelerde sıfırlayacaktır.

Kayıplarını karşılamak amacı ile Türkiye'ye 200 milyon dolarlık yardım yapılacaktır.

Nihai hedef, Topluluğa tam üyeliktir.

Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerin sonraki safhası, AT ile 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanan ve ancak 1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe giren Ankara Antlaşması'nın temel oluşturmuş olduğu ortaklık rejimi çerçevesinde, eskiye göre çok daha somut ve resmi bir şekilde gelişmiştir.

1 Aralık 1964 tarihinde yürürlüğe giren Ankara Antlaşması'nın nihai hedefi; 'Türkiye'nin üyeliği' olarak belirlenmiştir.

Türkiye-AB ilişkilerinde Ankara Antlaşması'nın ön gördüğü çerçevede yani hazırlık, geçiş ve son dönem aşamalarından geçmiştir. Hazırlık aşaması 1963-1970 arası dönemi kapsamakta olup tam olarak planlandığı gibi ilerleyip geçmiş olsa da sonraki aşamalar ne yazık ki bu kadar kolay ve beklenildiği gibi bir ilerleyiş sergileyemeyecektir.

Bu sebeple Türkiye-AB ilişkileri 1970'li yılların başından 1980'lerin ikinci yarısına kadar, siyasi ve ekonomik nedenlerden dolayı istikrarsız bir gelişim sergilemiştir.

Hazırlık aşamasını kapsayan dönem yani 1963-1970 arası çoğunlukla AB ile ilgili müktesebata uyumluluk konusunda yapılan hazırlık çalışmaları ile geçmiştir. 23 Kasım 1970 tarihinde imzalanan ve nihayetinde 1 Ocak 1973 tarihinde yürürlüğe giren Katma Protokol ile geçiş dönemi düzenlenmiştir.

Katma Protokol ile birlikte taraflar arasında sanayi ürünlerini kapsayan bir gümrük birliğinin zaman içerisinde oluşturulması, taraflar arası işçilerin serbest dolaşımının sağlanması, tarım ürünlerinde git gide genişleyecek bir ticaret rejiminin uygulanması, belirlenen kısımlar içerisinde Türkiye ile AB arasında mevzuatların ve politikaların yaklaştırılması ve hizmetlerin serbest dolaşımı süreçlerinin başlatılması öngörülmüştür.

Özellikle 1970 tarihinden itibaren Türkiye'nin içerisinde yaşamış olduğu pek çok hareketlilik Türkiye-AB ilişkilerinin ileriye doğru gitmek yerine beklenildiğinin aksine hareket göstermesine ve neredeyse durma noktasına gelmesine neden olmuştur. Bu hareketliliklerden en önemlileri;

12 Mart 1971 Askeri Muhtırası ve gelişmeler,

20 Temmuz 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı,

12 Eylül 1980 Askeri Darbesi ilişkilerin seyrinin bozulması,

1980'li yıllarda dünyanın ve Avrupa'nın hızla değişmesi ve 1985'ten itibaren doğu ve batı blokları arasındaki yumuşama, Avrupa'nın Türkiye'ye bakışını da değiştirmeye başlamıştır. Bunun yanında Batı Almanya'ya 1960'lı yıllardan itibaren başlayan Türk işçi gücü başta bu ülke olmak üzere Batı Avrupa ülkelerinde, Avrupa'nın Türkiye'ye bakışını hızla değiştirmeye başlamıştır. (Manisalı, 2002/b:28)

Avrupa'nın Türkiye'ye karşı olan bakışının kısmen yumuşaması, Türkiye'de ise ekonomik refahın olabilecek en üst düzeye çıkarılmasının yolunun AB'ye tam üyelikten geçtiğine olan inancın artış göstermesi ile beraber Türkiye'nin 14 Nisan 1987 tarihinde AB'ye tam üyelik başvurusu yapması ile sonuçlanmıştır.

14 Nisan 1987 tarihinde Türkiye, Topluluğa katılmak için üyelik başvurusunda bulunmuştur. Ancak Türkiye'nin, Topluluğa katılmaya ehil olmakla birlikte, ekonomik, sosyal ve siyasal alanda şartları yerine getirmesi gerektiği ifade edilmiştir.

1989 tarihinde Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan bir rapor vasıtasıyla Türkiye'nin esas itibarıyla üyeliğe uygun olduğu, ancak o dönem içerisinde Türkiye'nin üyeliği konusunda verilecek olan kararın ertelenmesinin daha uygun olacağı sonucuna varılmıştır.

4.2. Gümrük Birliği Nedir?

Birliğe taraf olan ölkelerin mallarının tek bir gümrük planı içerisinde ve eşdeğer vergilendirmelerden muaf tutulacak bir biçimde, serbestçe dolaşabilmeleri ve tarafların, üçüncü ölkelerden gelen ithalata yönelik olarak da aynı tarife oranlarını ve aynı ticaret politikalarını uygulamayı hedefleyerek taraf olan ölkelerin mevcut kârlarını arttırmayı hedefleyen bir sistemdir.

Gümrük Birliği'nin temel amacı üye ölkelerdeki ekonomik büyümeyi hızlandırmaktır. Birliğe katılan ölkelerin büyüme oranı etkilendir ve uzun dönemde kaynak dağılımı daha etkin bir hale gelmesi amaçlanır.

4.2.1. Gümrük Birliği'nin Ekonomik Etkileri

Türkiye, bunun üzerine, üyelik süreci açısından önemli bir adım oluşturacağı gerçeğinden hareketle, öncelikle Gümrük Birliği'ni tamamlamayı hedeflemiş ve bunun için gerekli çalışmalara hız vermiştir.

1990'ların başından itibaren tekrar canlanmaya başlayan Türkiye-AB ilişkilerinde, 6 Mart 1995 tarihli ve 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı ile Türkiye ile AT arasında, sanayi ürünlerini konu alan bir gümrük birliğinin tam olarak kurulması aşamasına gelinmiştir. Söz konusu bu karar ile 1 Ocak 1996'dan itibaren Türkiye ile AT arasında gümrük birliği işlemeye başlamıştır. (Devlet Planlama Teşkilatı, 2004:2)

1 Ocak 1996 tarihinde tamamlanan “Gümrük Birliği” ile Türkiye'nin AB ile bütünleşmesi için önemli adımlardan biri atılmıştır.

Genelde AB'ye tam üye olunduktan sonra girilen gümrük birliği ilişkisi, Türkiye için terse çevrilmiş ve önce gümrük birliği sonra AB'ye tam üyelik denilmiştir. Bu durum yapılan Zirve Toplantılarında da kendini göstermiş, Türkiye her defasında AB'ye üye olacak ölkeler arasında gösterilmiştir. (Yazgaç, 2005:72)

12-13 Aralık 1997'deki yapılan Lüksemburg Zirvesi'nde Türkiye'nin tam üyeliğe ehliyeti bir kez daha teyit edilmiştir. Ardından 15-16 Haziran 1998'deki Cardiff Zirvesi'nde Türkiye'nin konumu üye adaylı statüsüne getirilmiştir. (Yazgaç, 2005:72)

Daha sonra, 10-11 Aralık 1999'da Helsinki'de yapılan AB Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesi'nde, Türkiye oybirliği ile AB'ye aday ölkeler olarak kabul ve ilan

edilerek diğerk aday ÷lkelerle eşit konumda olacağı açık ve kesin dille belirtilmiştir. (Yazgaç, 2005:72)

Dinamik ve Statik olmak üzere 2 önemli etkisi vardır. Bu etkiler de kendi içerisinde yan başlıklara ayrılırlar.

Dinamik Etkiler:

1. Yatırım, Yaratıcı Etkisi
2. Ölçek Ekonomileri Etkisi
3. Rekabet Etkisi
4. Kutuplaşma Etkisi
5. Dışsal Ekonomiler Etkisi
6. Döviz Rezervlerini Arttırma Etkisi
7. Kaynak Hareketliliğı Etkisi
8. Kalkınma, Büyüme ve Sanayileşme Etkisi

Dinamik Etkiler, yeni yatırımların artışına yol açar, üretken kaynakların daha etkin kullanımına fayda sağlar ve rekabetin artmasıyla ekonomik etkinliğı arttırmayı amaçlar. (Hobikoğlu, 2007)

Fakat az gelişmiş veya gelişmekte olan ÷lkelerde negatif etkileri de vardır. Az gelişmiş ÷lkeler veya gelişmekte olan ÷lkelerde yatırımcı ve işgücünün Gümrük Birliğı'ne üye olan daha gelişmiş ÷lkelere kayması sonucu daha az gelişmiş veya gelişmekte olan ÷lkelerin fakirleşirmesi riski söz konusudur.

1. Yatırım, Yaratıcı Etkisi: Ekonomik entegrasyonla büyüyen piyasalar içerisinde firmalar yatırımlarını daha verimli bölgelere kaydırmak isterler. (Hobikoğlu, 2007)

Gümrük Birliğı, kaynakların etkinliğini dolayısıyla milli geliri yükseltmeyi amaçlar. Milli gelirdeki büyüme ve piyasa hacmindeki gelişme ve genişleme, birlik içinde

üretimin daha etkin ellerde toplanmasına ve birliğe üye olan ülkelere önemli ölçüde yabancı sermaye yatırımının çekilmesine neden olabilir.

Bu olumlu koşullar birlik dışında kalan ülkelerin de Gümrük Birliği'ne üye olan ülkelere yatırım yapmalarının nedeni olmaktadır.

2. Ölçek Ekonomileri Etkisi: Firmaların bağlı bulunduğu sektörlerde ortalama üretimin artması sonucu firmanın normal maliyetinin artmasına neden olur ve bu durum firmaların ortalama maliyetinin azalma eğilimi göstermesi olarak tanımlanabilir.

Birliğe katılımdan önce optimum kapasite ile çalışan firma ve işletmelerin kapasitelerini katılımın ardından arttırılması amaçlanır. Yani işletmelerin ve firmaların kapasitelerini arttırarak genel kârın arttırılması amaçlanmaktadır.

3. Rekabet Etkisi: Gümrük Birliği, kotalar ve diğer kısıtlamaların ulusal monopolleri (Tekelleri) ve küçük işletmeleri, büyük ve uluslararası monopollerle rekabetine imkân sağlar. Yani üye ülkelerin içerisindeki işletmelere uluslararası piyasada varlık gösterebilmeleri için bir şans tanır. (Hobikoğlu, 2007)

Birlik içinde kısıtlamaların kalkmasıyla verimliliği düşük üreticiler endüstriyi terk ederler ancak verimliliğini arttırarak rekabet edebilecek güce gelenler varlıklarını sürdürebilirler. Sadece bu rekabete dayanıp kendini adapte edebilen üreticiler varlık göstermeye devam edebilirler.

4. Kutuplaşma Etkisi: Farklı gelişme düzeyinde yer alan ülkelerin, mal ve faktör hareketlerinin serbest olduğu bir ortamda serbest piyasa düzeni üyeler arasındaki gelişme dengesizliğini artırır ve bu ülkeler arasındaki fark zamanla daha çok açılmaktadır. (Hobikoğlu, 2007)

Zengin ülkeler daha zengin, fakir ülkeler daha fakir duruma gelirler. Bu teoriyi ilk olarak Gunnar Myrdal ortaya Kutuplaşma Teorisi olarak atmıştır.

Sonuç olarak gelişmesini henüz tamamlayamamış veya gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkelerle Gümrük Birliği kurarlar ise kendilerine zararları dokunabilmektedir. Ancak aynı şekilde gelişmiş ülkelerin Gümrük Birliği'ne dahil olması durumunda kendi karlarını arttıracakları da kesindir.

5.Dışsal Ekonomiler Etkisi: Dışsal ekonomiler ilk olarak Marshall tarafından ele alınmıştır. Marshall bu etkiyi dışsal tasarrufların, firmaların üretim maliyetlerini incelerken artan gelirlerini açıklamak amacıyla kullanmıştır. (Hobikoğlu, 2007)

Dışsal ekonomiler; Endüstride üretimin artması, hammadde ve ara mal sağlayan faktörlerin daha ileri teknoloji ile daha büyük ölçeklerde üretim yapmasına fırsat tanımaktadır ve böylece hammadde ve ara malın bollaşması, kalitenin yükselmesine ve daha seri üretim yapıldığından fiyatların ucuzlamasına neden olur.

6.Döviz Rezervlerini Arttırma Etkisi: Gümrük Birliği'nde dövizin esas rolü kaynağa olan ihtiyacın olabildiğince aza indirgenmesidir. (Hobikoğlu, 2007)

Birlik içinde ihracat ve bölgeden ithalat artacağından ülkelerarası ikame yoluyla diğer ülkelerin birbirlerinden ihtiyaç duydukları sermaye mallarını sağlama imkânı bulunacaktır. Böylece döviz kaynağının zorunlu alanlarda değerlendirilmesine imkân tanınmış olacaktır.

7.Kaynak Hareketliliği Etkisi: Birlik çapında emek ve sermayenin hareketliliğindeki artış, bölge içindeki kaynakların daha etkin bir biçimde kullanımına vesile olmaktadır. (Hobikoğlu, 2007)

Kaynaklar düşük pay aldıkları ekonomiden daha yüksek pay bekledikleri ekonomilere doğru yönelirler.

8.Kalkınma, Büyüme ve Sanayileşme Etkisi: Birlik, ticaret hadlerini yani ihracat birim değer endeksinin ithalat birim değer endeksine oranını iyileştirerek kalkınmayı hızlandırmayı hedeflemektedir.

Gümrük Birliği, artan rekabet, azalan belirsizlik ve teknolojik gelişmeye bağlı olarak ekonomik etkinlikte artış sağlamayı amaçlamaktadır.

Daha önce mevcut olmayan bazı endüstri dallarının kurulmasına destek olarak büyüme hızının artmasına sebep olacaktır.

Statik Etkiler:

1. Ticaret Yaratıcı Etkisi

2. Ticaret Saptırıcı Etkisi

Ülkeler, Gümrük Birliği kapsamında bir ekonomik bütünleşmeye gittiklerinde, ekonomideki nispi fiyatlar değişecek ve bu durum üretim, tüketim ve ticaretin yapısı ile yönünü etkilemektedir.

Birlik sonrası teknolojinin ve ekonomik yapının sabit kaldığı varsayımı altında, üretim faktörlerinin yeniden dağılımı, dolayısıyla ortaya çıkan etkilere Statik Etkiler denmektedir.

1. Ticaret Yaratıcı Etkisi: Bir bölge içerisinde ticarete yönelik engeller kaldırılınca, bu bölgeyi oluşturan ülkeler arasında dış ticaret hacmi genişleme gösterir ve üretim daha etkin hale gelir. Bu durum Gümrük Birliği'nin ticaret yaratıcı etkisi olarak adlandırılır.

Birliğe üye olan ülkelerin faaliyetleri sonucunda üretimin olumlu yönde gelişmesi ve üretimin yüksek maliyet getiren iç mallardan düşük maliyetli üretimi sağlayabilen ülkenin mallarına kayması ve birlik içindeki ülkelerin ticaret hacimlerinin genişlemesi ticaret yaratıcı bir etkiyi ortaya çıkartmaktadır. (Hobikoğlu, 2007)

2. Ticaret Saptırıcı Etkisi: Birliğin içerisinde gümrüklerin kaldırılması, dışarıya ortak bir tarife uygulaması, bölge içinde gelişimi sağlarken, bölge dışı ticareti olumsuz etkilemektedir. Bölge dışından yapılan ticaretteki daralma Gümrük Birliği'nin ticareti saptırıcı etkisidir.

Verimli ve maliyeti düşük üretim yapan herhangi bir malı üreten ülkenin birlik dışında kalmasıyla birlik ülkeleri bu ülkeden yaptıkları ithalatı kesmek zorunda kalırlar. Birlik dışı ülkelerin mallarına karşı konan ortak tarife sonucu bu ülkelerin mallarının pahalı hale gelmesi yani maliyetinin yükseltilmesi ticaretin birlik içine kaymasına neden olur.

4.2.2. Türkiye'nin Gümrük Birliğine Giden Yolu

Türkiye'nin topluluğa tam üyeliğini bir nihai hedef olarak ortaya koyan “Ankara Anlaşması”, 12 Eylül 1963 tarihinde imzalanmış ve 1 Aralık 1964’de yürürlüğe girmiştir.

Ankara Anlaşması, tam üyeliğe giden yolu, “Hazırlık Dönemi”, “Geçiş Dönemi” ve “Son Dönem” olmak üzere üç evrede öngörmüştür. Geçiş döneminin sonunda, Gümrük Birliği’nin tamamlanması hedeflenmiştir.

Hazırlık Dönemi: Taraflar arasındaki ekonomik farklılıkları azaltmaya yönelik ‘Hazırlık Dönemi’ olarak belirlenen bu dönemde, Türkiye herhangi bir yükümlülük üstlenmemiştir.

Tesis edilen ortaklık ilişkisinin ilerleyişine yönelik olarak iki taraf arasında bazı kurumlar oluşturulmuştur. Bunlar arasında en önemli olan karar alma organı ise Ortaklık Konseyi’dir.

Ortaklık Konseyi, bir yandan Türk Hükümeti temsilcilerinden, diğer yandan ise AB Konseyi ile Komisyonu ve üye ülkelerin temsilcilerinden oluşmaktadır. Karar alma yetkisine sahip olan Ortaklık Konseyi, Anlaşma’nın hedeflerini göz önünde bulundurarak ortak rejimin sonucunu belirli aralıklarla incelemekle yükümlüdür.

Geçiş Dönemi: 13 Kasım 1970 tarihinde imzalanan ve 1973 yılında yürürlüğe giren Katma Protokol ile birlikte, Ankara Anlaşması’nda öngörülen "Hazırlık Dönemi" sona ermiş ve "Geçiş Dönemi"ne ilişkin koşullar belirlenmiştir. Bu dönemde taraflar arasında sanayi ürünleri, tarım ürünleri ve kişilerin serbest dolaşımının sağlanması ve Gümrük Birliği’nin tamamlanması öngörülmüştür.

Anlaşmada öngörülen "Hazırlık Dönemi"nin tamamlanmasıyla birlikte, "Katma Protokol", "Geçiş Dönemi"nin hükümlerini ve tarafların üstleneceği yükümlülükleri yeniden şekillendirmiş ve gerekli son düzenlemeler yapılmıştır. "Katma Protokol"ün yürürlüğe girmesiyle başlayan ve karşılıklı yükümlülükler esasına dayanan "Geçiş Dönemi", Türkiye ile AB arasındaki Gümrük Birliği’ni kademeli olarak oluşturmayı amaçlamaktadır

1971 yılı itibarıyla, Katma Protokol çerçevesinde, Avrupa Birliği, bazı petrol ve tekstil ürünleri dışında Türkiye’den ithal ettiği tüm sanayi mallarına uyguladığı gümrük vergileri ve miktar kısıtlamalarını tek taraflı olarak sıfırlamıştır.

Buna karşılık, Türkiye’nin AB kaynaklı sanayi ürünlerinde gümrük vergilerini giderek sıfırlaması öngörülmüş ve böylece Gümrük Birliği’nin fiilen de olsa yürürlüğe girmesi için 22 yılı kapsayan bir süre tanınmıştır.

Türkiye, üzerine düşen indirimleri 1978 yılına kadar gerçekleştirmiştir. Ancak, bu yıldan sonra, ekonomik sıkıntıların da artış göstermesiyle beraber, ülkemiz AB'ye karşı olan yükümlülüklerinin 5 yıl ertelenmesi talebinde bulunmuş ve bu talep 1979 yılında kabul görmüştür.

Türkiye ve AB arasındaki ilişkiler, 1970'li yılların başından 1980'lerin ikinci yarısına kadar siyasi ve ekonomi temelli sebeplerden dolayı istikrarsız bir ilerleyiş göstermiştir. 12 Eylül 1980'de yaşanan askeri darbenin ardından ilişkiler resmen askıya alınmıştır. 1980'lerde ülkemizin dışa açılma ve ithal ikameci politikalarına yönelmesiyle birlikte, Gümrük Birliği'ne bakış açımızda da değişimler yaşanmıştır.

1983 yılında Türkiye'de sivil idarenin yeniden kurulması ve 1984 yılından itibaren Türkiye'nin ithal ikameci politikalardan hızla uzaklaşmayı tercih etmesi ile birlikte, Türkiye'nin dışarıya açılma süreci başlamıştır. Böylece 12 Eylül 1980 tarihinden itibaren dondurulmuş bir durumda bulunan Türkiye ile AB arasındaki ilişkilerinin canlandırılması için süreç başlamıştır.

Sonuç Dönemi: Türkiye, bir yandan 14 Nisan 1987 tarihinde Avrupa Birliği'ne üyelik için müracaatta bulunmuş, diğer yandan ise ertelenmiş olan gümrük vergileri, uyum ve indirim takvimini 1988'den itibaren hızlandırılmış biçimde tekrar yürürlüğe koymuştur.

Türkiye, 14 Nisan 1987 tarihinde, Ankara Anlaşması'nda öngörülen dönemlerin tamamlanmasını beklemeden, üyelik başvurusunda bulunmuştur. Komisyon, bu başvuru ile ilgili görüşünü 18 Aralık 1989'da açıklamış ve kendi iç bütünleşmesini tamamlamadan topluluğun yeni bir üyeyi kabul edemeyeceğini belirterek Türkiye'nin başvurusunu kibarca reddetmiştir. (Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi, 2013)

Ayrıca topluluk, Türkiye'nin katılmaya ehil olmakla birlikte, ekonomik, sosyal ve siyasal alanda gelişmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu nedenle, üyelik müzakerelerinin açılması için bir tarih belirlenmemesi ve Ortaklık Anlaşması çerçevesinde ilişkilerin geliştirilmesi önerilmiştir.

Bu öneri Türkiye tarafından da olumlu değerlendirilmiş ve Gümrük Birliği'nin Katma Protokol'de öngörüldüğü şekilde 1995 yılında tamamlanması için gerekli hazırlıklara başlanmıştır. 2 yıl süren müzakereler sonunda 5 Mart 1995 tarihinde yapılan

Ortaklık Konseyi toplantısında alınan karar uyarınca Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki Gümrük Birliği 1 Ocak 1996 tarihinde resmen yürürlüğe girmiştir. (Kurtbağ, 2015)

Böylece, Türkiye ve AB ortaklık ilişkisinin "Son Dönemi" ne geçilmiştir. Gümrük Birliği, Türkiye'nin Avrupa Birliği ile bütünleşme hedefine yönelik ortaklık ilişkisinin en önemli aşamalarından biridir ve Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerinde ayrı bir boyut kazanılmasına neden olmuştur.

4.2.3. Gümrük Birliği'nin Türkiye Ekonomisi Üzerindeki Etkileri

Türkiye, AB üyesi olmadan Gümrük Birliğine girmiş tek ülkedir.

Gümrük Birliği her ne kadar ekonomik entegrasyon anlamında artılar getirirse de AB'nin üzerine düşen görevleri yerine getirmemesi sonucu Türkiye açısından işler pek verimli yürümektedir.

Türkiye, Gümrük Birliğine katıldıktan sonra AB ile yapmış olduğu dış ticaretinde gümrük ve fon gelirlerinde yılda ortalama 2.6 milyar dolar gelir kaybına uğramaktadır. (Kurtbağ, 2015)

Türkiye için Gümrük Birliği, sadece sanayi ürünlerini ve işlenmiş tarım ürünlerini kapsamaktadır. Geleneksel tarım ürünleri ise kapsam dışı tutulmaktadır. İşlenmiş tarım ürünlerinde gümrük vergileri tespit edilirken, tarım payı ile sanayi payı ayrılmakta ve sadece sanayi payı vergi muafiyetine tabi tutulmaktadır.

Türkiye, Gümrük Birliğine katılmadan önce Türk malları AB mallarına karşı %18, diğer ülkelerde ise %23'lük bir tarife uyguluyordu. 1996'da Gümrük Birliğine girmemiz ile birlikte AB ülkelerine karşı konulan tarifeler kaldırılmıştır. Diğer ülkeler konulan tarifiede %6'lara kadar düşürülmüştür. (Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi, 2013)

Gümrük Birliği, Türkiye'nin ekonomisini Avrupa Birliğinden gelecek rekabetle karşı karşıya bırakmıştır. Orta vadede bu rekabet şartları kaynakların daha etkin ve verimli kullanımını arttırır ve üretim maliyetlerinin düşmesine vesile olup daha başarılı bir ekonominin var olmasına kaynaklık edebileceği gibi, rekabet karşısında darboğaza girme riskini de beraberinde getirmektedir. Gümrük Birliği, AB rekabet politikalarının

çok büyük bir bölümünü uygulamaya koymasıyla beraber, Türk ekonomisinde kapsamlı ve kurumsal değişiklikler meydana getirmek istemiştir.

Özellikle rekabet kuralları ile beraber fikri mülkiyet haklarının korunması, devlet tarafından oluşturulan tekellerin rekabet şartlarına göre yeniden düzenlenmesi için Rekabet Kurulu'nun kurulması ihracatta haksız rekabetin önlenmesi adına önemli bir adım olmuştur.

Gözetim ve Koruma Önlemlerini Değerlendirme Kurulları oluşturularak ithalatta haksız rekabetin önlenmesi kapsamında önem teşkil etmekteydi. Bu kurulların var olması ile Türkiye'de ekonomik faaliyetlerin gelişebilmesi için daha uygun bir yasal çerçeve oluşturmak hedeflenmiştir.

Gümrük Birliği sayesinde çoğunlukla AB üyesi ülkeler ile yaptığımız dış ticaretin yüksek oranda artış göstermesinden ötürü Asya, Rusya ve Ortadoğu bölgelerinde meydana gelebilecek potansiyel ekonomik temelli krizler ve problemlerden daha az etkilenmeye başladık.

Gümrük Birliğine katılımdan sonra neredeyse Türk ekonomisinin bel kemiğini tamamen Avrupa Birliği oluşturmaya başladı. Bu sebeple Türkiye'nin bundan sonraki hedefi ilişkileri oluşturmak, mevcut ilişkilerin güvenliğini sağlamak ve bu çerçevede ilişkilerde bir ilerleyiş sergilemek için adımlar atmak olmuştur. Bu sebeple de Türkiye'nin üzerinde ekonomi temelli bir siyasi baskı kurulduğunu söyleyebiliriz. Türkiye'nin gelecekte alınacak olan kararlarda veya yaşanan olaylarda Avrupa Birliği'nin aleyhine konuşması veya hareket etmesinin neredeyse tamamen önüne geçilmiştir.

Gümrük Birliği'nin tamamlanmasıyla Türkiye, Avrupa Birliği'nin 1971'den bu yana tek taraflı olarak uyguladığı biçimde, AB'den gelen sanayi ürünlerine yönelik tüm gümrük vergilerini ve eş etkili tedbirlerini ortadan kaldırmıştır. Ayrıca, uygulanan miktar kısıtlamalarına da son verilmiştir. (Kurtbağ, 2015)

Bu kapsamda, sanayi ürünleri itibarıyla üçüncü ülkeler için Gümrük Birliği öncesinde %16 seviyesinde olan ortalama koruma oranı, 2011 yılı İthalat Rejimi kapsamında %4.2 seviyesine gerilemiştir. (Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi, 2013) 2019 yılında ise yine İthalat Rejimi kapsamında %5.4 seviyesinde ufak bir yükseliş olmuştur.

Gümrük Birliği kapsamında Geçiş Dönemi bittiği halde Türkiye tarafından halen daha Gümrük Birliğinden doğan yükümlülükler titizlikle yerine getirilmesine rağmen henüz hepsi tamamlanamamıştır. Türkiye açısından tek yanlı uygulamaların kaldırılmasıyla Gümrük Birliği'nin statik ve dinamik etkileri olumlu sonuçlar doğuracaktır.

Serbest dolaşım hakkı askıya alınmıştır. Türk iş adamlarına vize uygulaması devam etmektedir.

4.2.4. Türkiye'nin Gümrük Birliği Üyeliği Sonrası

Türkiye, ilk olarak 1996 tarihinde, AB tarafından başlatılan yeni genişleme sürecinde yer almak istediğini AB'ye iletmıştır. 1998 tarihinde gerçekleşen Cardiff Zirvesi'nde, Türkiye de diğer bütün adayların dahil olduğu rapor sistemi içerisine dahil edilmiş ve Türkiye'nin Kopenhag kriterleri açısından performansını inceleyen ve değerlendiren ilk İlerleme Raporu 1998 yılında yayımlanmıştır. 10-11 Aralık 1999 Helsinki Zirvesi, Türkiye-AB ilişkilerinde bir dönüm noktası olmuş, bu zirve sonucunda Türkiye'nin AB'ye adaylık statüsü teyit edilmiştir.

Türkiye-AB ilişkileri çerçevesinde çok önemli olarak kabul edilen Helsinki Zirvesi, oldukça ayrıntılı bir biçimde Türkiye'nin adaylık sürecinin çerçevesini belirlemiştir. Helsinki Zirvesi'nin metninde Türkiye'nin, diğer aday ülkelere uygulanan kriterler çerçevesi içerisinde aday ülke olduğunun ilan edilmesinin yanı sıra, üyelik bakımından gerekli olarak görülen ve kabul edilen reformların gerçekleştirilmesine yönelik olarak AB tarafından Türkiye için bir katılım öncesi strateji geliştirileceği söylenmiştir.

Ayrıca Türkiye'nin topluluğa katılımı sürecinde de Topluluk programlarından faydalanabileceği ve AB ile aday ülkeler arasında yapılacak toplantılara katılım gösterebileceği ifade edilmiştir. Bu kapsam içerisinde Zirvede, AB Komisyonundan üstlenilmesi gereken AB mevzuatına ilişkin bir çalışma düzenlenmesi ve katılımın öncesinde sağlanacak olan tüm ekonomik yardımların koordinasyonuna ilişkin bir yol haritası oluşturulması talep edilmiştir.

Türkiye'nin resmi olarak Helsinki Zirvesi'nde aday ülke statüsünde olduğu ilan edilmesinin ardından, Avrupa Komisyonu vasıtasıyla hazırlanan, AB Konseyince onaylanan ve Türkiye'nin AB müktesebatına uyum yükümlülükleri dahil olmak üzere

Kopenhag Kriterlerine uyum çerçevesinde kısa ve orta vadeli öncelikleri ve sağlanacak ekonomik yardımları kapsayan Katılım Ortaklığı Belgesi, 24 Mart 2001 tarihinde Avrupa Toplulukları Resmî Gazetesi'nde yayımlanmıştır.

Bu belge ile beraber AB müktesebatına uyum sağlanması maksadıyla Türkiye'nin mevzuatında yapılacak değişikliklerin ve yeni düzenlemelerin, uyum için gerekli beşerî ve ekonomik kaynakların, AB müktesebatının üstlenilmesi maksadıyla gerekli olarak kabul edilen idari kapasitenin geliştirilmesinin, kısa ve orta vadeli öncelikler takviminin yer aldığı AB Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı 19 Mart 2001 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilmiştir.

12-13 Aralık 2002 tarihlerinde özellikle aday ülkeler için önemli kriterler belirleyen en önemle AB Zirvesi, Danimarka'nın başkenti Kopenhag'da gerçekleştirilmiştir. Zirvede, Türkiye'nin Kopenhag kriterlerine uyum yönünde 2002 yılı içinde kaydettiği ilerlemelerin olumlu karşılandığı belirtilmiş, ancak siyasi kriterlere uyum bakımından uygulamanın da önem taşıdığı vurgulanmıştır. (Devlet Planlama Teşkilatı, 2004:2)

Zirvede, Komisyon'un görüş ve tavsiyeleri ışığında, Aralık 2004'te toplanacak Zirvenin yapacağı değerlendirmeler sonucu Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirdiği yönünde bir karar alması halinde, tam üyelik müzakerelerin hemen başlatılacağı ifade edilmiştir. (Devlet Planlama Teşkilatı, 2004:2)

Ayrıca, Kopenhag Zirvesi'nde, Türkiye için Katılım Ortaklığı Belgesi'nin gözden geçirilmesi ve Türkiye'ye sağlanacak mali yardımın artırılması yönündeki yaklaşım kabul edilerek, Komisyon, Türkiye için yeni bir Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB) hazırlamaya davet edilmiştir. Bu doğrultuda, Komisyon tarafından hazırlanan yeni belge, 14 Nisan 2003 tarihinde AB Konseyi tarafından kabul edilmiştir. (Devlet Planlama Teşkilatı, 2004:2)

Bu gelişmelerin ardından sonra söz konusu yeni KOB'a paralel olarak 2001 tarihli Ulusal Program revize edilmesi gerekmiştir. AB Konseyi tarafından kabul gören 2003 tarihindeki KOB'a göre Hükümet tarafından elzem bir şekilde gerekli revizyon sağlanan Ulusal Program, 23 Haziran 2003 tarihinde Bakanlar Kurulu tarafından kabul edilmiştir.

19 Mayıs 2003 tarihinde kabul gören bu yeni KOB'da kısa ve orta vade ayırımına yine yer verildiği gözlemlenmektedir. Kısa vadenin 2003-2004 yılları arasındaki tarihi kapsayarak gerçekleştirilmesi beklenen hususları, orta vadenin ise 2003-2004 yıllarını kapsayan dönemde aşama sağlansa bile bir yıldan uzun sürmesi öngörülen hususları kapsadığı, belgede ayrıca belirtilmektedir.

Bu çerçevede en önemli husus, siyasi önceliklerin tümünün kısa vade başlığı altında toplanmış olmasına istinaden ekonomik kriterler ve müktesebatın üstlenilmesi kapasitesine ilişkin önceliklerin kısa ve orta vadeler arasında pay edilmiş olduğudur.

2001 tarihli ilk KOB'da öngörülmüş olduğu gibi Kıbrıs sorununun çözümü maksadıyla BM Genel Sekreteri'nin girişimlerine kararlı bir destek sağlanması ve özellikle komşu ülkelerle olan sınır anlaşmazlıklarının barışçıl yöntemlerle çözümü için çaba gösterilmesi konularına siyasi kriterler ve güçlendirilmiş siyasi diyalog bölümünde yer vermiştir.

Özellikle dolaylı yöntemlerle de olsa Güney Kıbrıs Rum Yönetimi'nin (GKRY) tanınması hususunu odağına yerleştiren 2003 tarihindeki KOB, birçok siyasi konuda da Türkiye'yi pek çok eleştiri ile baş başa bir hale getirmiş ve reform yapılması amaçlanan alanları tek tek sıralamıştır. Zaten bu gibi konular gelecek yıllarda da Türkiye için hazırlanacak tüm AB belge ve raporlarında da tekrar tekrar gündeme getirilmiştir, hatta tam üyelik müzakerelerin yapılmış olduğu 2006, 2007 ve 2008 tarihlerinde de bu durum devamlılığını sürdürmüştür.

Bu durumların genel ifadeleri itibariyle Katılım Ortaklığı'nı karşılamakta olduğu söylenebilse de iki önemli hususa dikkat çekmekte yarar vardır. İlk etapta üzerinde durulması gereken, Katılım Ortaklığı ile Ulusal Program arasında yer alan birkaç önemli farklılıktır.

KOB'da siyasi kriterler arasında yer alan Kıbrıs ve Ege uyuşmazlıklarının siyasi kriter olarak kabul edilmediğini vurgulamak maksadıyla bu durumlara sadece Ulusal Programın "Giriş" bölümünde değinilmesi gerektiğini savunan yaklaşımın sürdürüldüğü gözlemlenmektedir. Bu açıdan yeni bir Ulusal Program eskisinden çok daha önemli bir farklılık arz edememektedir.

Yeni KOB'da "anadil eğitimi" konusunun "anadilde eğitim" olarak ifade edilmekte olduğu göze çarpmaktadır. AB'nin 2001 yılında öngördüğü "anadilin

öğrenilmesi alanında yasal engellerin bertaraf edilmesi" koşulunu açıklığa kavuşturduğu mu, yoksa bir adım daha ileri mi taşıdığı bu açıdan tartışmaya açık bir hale gelmiştir. Bu konu kapsamında beklenildiği üzere Ulusal Programda herhangi bir taahhüt yer almamıştır.

Bu yeni KOB içerisinde, üzerinde durulan "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları dolayısıyla yargılamanın yenilenmesi ve AİHM içtihatlarının dikkate alınması zorunluluğuna uyulmasının güvence altına alınması" koşulları kapsamında da Ulusal Program yeni ve açık bir taahhüt içermemektedir.

Milli Güvenlik Kurulu hakkında KOB'da yer verilen "MGK'nın işleyişinin Birliğe üye ülkelerdeki askeri işlerin sivil kontrolüne ilişkin uygulamalarla uyumlu olacak şekilde uyarlanması" koşulu Ulusal Program kapsamında MGK'nın danışma organı niteliği ve Anayasa ile ilgili yasa değişiklikleriyle yeniden yapılandırılmıştır.

MGK'nın ve MGK Genel Sekreterliği'nin işlevleri bu nitelikler kapsamında uyumlu hale getirilecektir. Ancak, bu durum çerçevesinde önemli olan Kopenhag kriterleri kapsamındaki tüm konular için geçerli olduğu üzere hukuki metinlerden çok uygulama olduğu unutulmamalıdır.

Ayrıca KOB'da öngörülen kriterlerin mevzuata geçirilmesi gerekli olmakla birlikte yeterli olmadığı şeklinde de değerlendirmeler yapılmaktadır. Bu kriterlerin uygulamaya da etkili biçimde geçirilmesi gerekecektir. (Baykal, 2003:4)

Bu şartın yerine gelip gelmediğini denetleme ve saptama yetki ve görevi ise teknik olarak Komisyona ait olup bu görev İlerleme Raporları ile yerine getirilmektedir. Siyasi karar ise, bu teknik değerlendirmeyi temel alarak yıl sonundaki zirvede Avrupa Birliği Konseyi tarafından yapılmaktadır. (Baykal, 2003:4)

Bu süreç içerisinde Türkiye'den öncelikli olarak Kopenhag kriterlerini tam anlamıyla yerine getirmesi istenmekte ve beklenmektedir. Türkiye, hem sunduğu fırsatlar açısından hem de çözümünde yol açabileceği sorunlar açısından bu kriterleri tam anlamıyla yerine getirmek ve Avrupa Birliği'nin beklentilerini karşılayabilmek oldukça zor hatta özellikle bazı konular kapsamında neredeyse imkânsız olacaktır.

Ancak burada önemli olan, Türkiye'nin girmiş olduğu bu yolda verilen taahhütleri yerine getirmesi ve gerekli reformları gerçekleştirmesidir. Türkiye, kendi

üzerine düşeni yapmasının ardından çok rahat bir şekilde Avrupa Birliği'nin karşısına dikilebilecek ve tam üyelik yolunda adım atılmasını bekleyecektir.

Bugün bile Türkiye ile Avrupa Birliği arasındaki ilişkiler bir yandan ortaklık rejimi, diğer bir yandan ise adaylık süreci ekseninde sürmektedir. Türkiye, ortaklık rejiminden ötürü oluşan yükümlülüklerini Helsinki Zirvesi'nin ardından başlayan adaylık sürecinde de yerine getirmeye devam etmiştir.

Türkiye'nin ortaklık rejimi ve Gümrük Birliği çerçevesinde gerçekleştirmekte olduğu mevzuat uyumu, diğer aday olan ülkelerden çok daha farklı olarak Türkiye'yi henüz müzakereler dahi açılmadan, belli müktesebat başlıkları açısından oldukça ileri bir aşamaya getirmiştir.

Türkiye-Avrupa Birliği arasındaki ortaklık rejiminin nihai hedefi Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliğidir. Zaten Türkiye, ortaklık ilişkisinin ileri bir aşamasını simgeleyen Gümrük Birliği'ne de üyeliği hedefleyerek girmiştir. (Devlet Planlama Teşkilatı, 2004:3)

Ayrıca, Türkiye'nin ortaklık rejiminden bağımsız olarak 1987 yılında yaptığı üyelik başvurusu ve Helsinki Zirvesi'nde alınan karar çerçevesinde girdiği adaylık sürecinin nihai hedefi de tam üyeliktir. Dolayısıyla gerek ortaklık rejiminin gerek adaylık sürecinin geldiği aşama itibarıyla Türkiye'nin tam üyelik dışında bir statüye razı olması düşünülemez. (Devlet Planlama Teşkilatı, 2004:3)

Avrupa Birliği Antlaşması'nın 6.maddesi ile birlikte Avrupa Birliği, temel değerlerini hürriyet, demokrasi, insan hakları, temel özgürlüklere saygı ve hukukun üstünlüğü ilkeleri olmak üzere kabul etmiştir.

Türkiye ile AB arasında 1963 yılından beri süregelen bu ortaklık ilişkisi ve daha sonraki adaylık süreci de sağlam hukuki temellerin üzerine kurulmuş ve bu ilkelere dayanmaktadır. Bu kapsamda nihai amacı birliğe tam üyelik olan Türkiye, bu ilişkilerin farklı bir zemine oturtulması sebebiyle AB'nin en temel ilkelerinden biri olan hukukun üstünlüğü ilkesini zedeleyecek olması AB'nin temel çekincelerindendir.

Bu kapsamda Türkiye'nin gerek birliğe üyeliğin dışında özel bir statüyle tabi tutulması gerekse diğer aday ülkelerden farklı ve geniş düşüncelerin çerçevesinde değerlendirilmesi ve hukukun üstünlüğü ilkesi ile çelişecektir. Türkiye tarafından

Kopenhag kriterlerini yerine getirmesi adına sarf edilen mücadeleler, demokratikleşme adına kritik noktanın geçilmesine ve demokrasinin farkındalığına varılması daha da yerleşmiştir. Türkiye tarafından son zamanlarda gerçekleştirilen değişikliklerin gerek AB gerekse Avrupa Konseyi tarafında olumlu yansımaların olduğuna dair yorumlar yapılmaya başlanmıştır.

17-18 Haziran 2004 tarihinde gerçekleştirilen AB Brüksel Zirvesi'nde, Mayıs ayında gerçekleştirilen kapsamlı Anayasa değişiklikleri de dahil olmak üzere Türkiye'nin uyguladığı reformlar sürecinden bugüne kadar kaydettiği ilerleme olumlu bir şekilde karşılandığı ve dönemin Türk Hükümetinin bu yöndeki mücadelelerinin kat ettiği yolların desteklendiği belirtilmiştir.

17-18 Haziran 2004 Brüksel Zirvesi'nde alınan kararla, Türkiye-AB ilişkileri yeni bir aşamaya taşınmıştır. Avrupa Birliği kamuoyundaki bu olumlu tavrı destekleyen diğer önemli bir gelişme de Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi'nin, 22 Haziran 2004 tarihinde Türkiye üzerindeki denetim sürecinin kaldırılmasına karar vermesi olmuştur. (Devlet Planlama Teşkilatı, 2004:4)

Parlamenterler Meclisi'nin bu kararı vermesinde, Türkiye'nin son iki yılda gerçekleştirdiği reformların etkili olduğu belirtilmiştir. Bu kapsamda, özellikle 2001 ve 2004 tarihli Anayasa değişiklikleri, ölüm cezasının kaldırılması, Hükümetin işkenceye karşı "sıfır tolerans" politikası, ifade, dernek kurma, din ve vicdan özgürlüğüne ilişkin pek çok kısıtlamanın kaldırılması, DGM'lerin kaldırılması, kültürel hakların tanınması konusunda kaydedilen gelişmeler vurgulanmaktadır. (Devlet Planlama Teşkilatı, 2004:4)

Kararın kabulü, ilgili çevrelerce, Kopenhag siyasi kriterlerinin Türkiye tarafından yerine getirildiğinin tescilli olarak değerlendirilmektedir. Ayrıca, Türkiye'nin AİHM kararlarını yerine getirme konusunda kaydettiği ilerleme, Parlamenterler Meclisi tarafından memnuniyetle karşılanmıştır. (Devlet Planlama Teşkilatı, 2004:4)

Bugüne kadar yaşanan bu gelişmelerin olumlu ya da olumsuz tarafları tam üyelik süreci söz konusu olduğunda çok önemli olan üyelik müzakereleri sırasında iyice ön plana çıkacağı düşünülmektedir. Birliğe aday olan tüm ülkelerin çok iyi bir şekilde hazırlanarak ve oldukça kapsamlı bir ekiple girdikleri müzakere süreçlerindeki başarıları tam üye olmalarındaki sürecini kısaltmaktadır.

4.2.5. Müzakereler ve Katılım Süreci

AB mevzuatı içerisinde müzakereler ve katılım süreci aday statüsüne sahip olan ülkenin Kopenhag Kriterleri'nin en az siyasi kısmını yerine getirmiş olduğu İlerleme Raporu ile de onaylanmış olması halinde müzakere için Avrupa Zirvesi'nde verilecek olan tarih ile beraber başlamakta ve Avrupa Birliği'ne üyeliğin onaylanması ile birlikte sona ermektedir.

Bir kapsamda ele alındığında bu dönem müzakerelerden onay sürecine doğru gittiği şeklinde tanımlanmaktadır. AB bu süreç içerisinde birliğe katılmaya aday olan her ülke için aynı biçimde çalışmaktadır. Diğer bir ifadeyle müzakere ve katılım süreçleri birliğe aday olan her ülke için aynı aşamalardan oluşmakta ve eşit şans sunmaktadır.

Görüldüğü üzere birliğe katılım süreci, öncelikle Kopenhag Kriterleri'nin "Siyasi Kriterleri" içerisinde yer alan kısımların eksiksiz biçimde yerine getirilmiş olmasını gerektirmektedir. Komisyon tarafından oluşturulan ve birliğe aday olan ülkelerin söz konusu kriterleri yerine getirmekteki performanslarını inceleyen yıllık olarak hazırlanan durum raporları bu konuda esas alınan belgeler olmaktadır.

Birliğe aday olan ülkenin siyasi kriterleri yerine getirmiş olduğunun onaylanmasının ardından müzakerelerin başlaması konusundaki ilk adımı atılmaktadır.

Avrupa Zirvesi, oluşturulan bu raporların vermiş olduğu tavsiyeler doğrultusunda birliğe aday olan ülkeler ile müzakereye başlanması konusunda karar alır ve başlama tarihi belirlenir. Katılım süreci, müzakerelerin tamamlanmasının ardından AB'ye üyeliğin gerçekleşmesi ile sonuçlanır.

Katılım müzakereleri içerisinde ilk önce aday ülkelerin müktesebatı benimsemesinin ardından uygulayacağı koşullar değerlendirilir. Ardından birliğe aday olan ülkelerin müktesebatın uygulanması için plânlı bir şekilde geçmesi gereken aşamalar tanımlanmış olur ve geçici düzenlemeler incelenmeye başlanır.

Burada farklılık ilkesine dikkat edilmesi gerekir. Yani birden fazla aday ülke ile aynı anda müzakerelere başlanmış olmasının, aynı anda müzakerelerin tamamlanacağı anlamına gelmediğinin aday ülke tarafından bilinmelidir. (Deltur, 2006:1)

Her aday ülke ile müzakereler ayrı ayrı yürütölmekte ve müzakerelerin hızı, aday ölkenin hazırlık derecesine ve sorunları çözümlene becerisine göre değışmektedir. Ayrıca müzakere sürecinde arayı kapatma ilkesine de uyulmalıdır. (Deltur, 2006:1)

1999 yılındaki Helsinki Zirvesi Sonuç Bildirgesi'nde "müzakere sürecine gelmiş olan aday ölkeler, hazırlıklarında yeterli ilerleme kaydedebilirlerse, makul bir zaman içinde müzakerelere daha önce başlamış olan ölkelerle aralarını kapatma imkânına sahip olacaklardır" şeklinde bir hüküm bulunmaktadır. Böylece, her aday ölkenin kendi çabasına uygun değerlendirilmesi sağlanmaktadır. (Deltur, 2006:1)

Müzakereler, AB'ye üye olan ölkeleri ve her bir aday ülke arasında iki taraflı olarak hükümetlerarası konferanslar şeklinde gerçekleşmektedir.

Müktesebatın içerisindeki farklı başlıkların ayrıntılı bir şekilde incelendiğı ve tarama sürecinden geçirilmesinden sonra her başlığın ayrı ayrı ele alındığı müzakereler başlatılmaktadır.

Müzakereler içerisinde varılan sonuçlar Konsey tarafından oybirliği sağlanarak onaylanmak zorundadır. Müzakere oturumları bakanlar veya bakanların yardımcıları tarafından yapılmakta ve üye ölkeler, daimî temsilciler tarafından, aday ölkeler ise büyükelçiler veya baş müzakereciler tarafından temsil edilmelidir.

Müzakere edilen bir başlık daha fazla müzakereye gerek görölmediğı taktirde "geçici olarak" ibaresi ile kapatılmaktadır. Ancak aday olan ülke bu başlık ile ilgili yükümlölüklerini yerine getirmedeğı taktirde müzakerelerin ilerleyen aşamalarında bile aynı başlığa geri dönüş yapılması konusunda talepte bulunabilmektedir.

1 Mayıs 2004 tarihinde AB'ye yeni katılan 10 yeni üyenin müzakereleri, 31 Mart 1998 tarihinde Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Polonya, Slovenya ve Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ile beraber başlamıştır. Bu aday olan ölkeler yaklaşık 6 yıllık bir sürecin ardından AB'ye tam üye olmuşlardır.

Bunun peşine 15 Şubat 2002 tarihinde Romanya ve Bulgaristan'ın da dahil olduğı 6 aday ülke ile başlayan müzakereler, 13 Aralık 2002 tarihinde Kopenhag Zirvesi'nde 10 ülke ile beraber tamamlanmıştır. Bunlardan Bulgaristan ve Romanya ancak 1 Ocak 2007 tarihinde birliğe tam üye olabirmiştir.

Türkiye ile tam üyelik müzakerelerine başlama tarihi ise 17 Aralık 2004 tarihinde Brüksel’de düzenlenen Avrupa Zirvesi’nde 3 Ekim 2005 tarihi olarak belirlenmiştir. Aynı zirve içerisinde Hırvatistan ile sürdürülecek olan müzakerelerin Mart 2005 tarihinde başlanması konusu kararlaştırılmıştır.

Bugün tanıtıcı ve ayrıntılı tarama toplantılarını kapsayan müzakere süreci Avrupa Birliği üyesi 27 devletle Türkiye arasında geçmektedir. Üye devletler Avrupa Birliği’nin ortak pozisyonunu oybirliğiyle kararlaştırırlar. (Uğur, 2005:157)

Komisyounun müzakerelerle ilgili görevi iki alanla sınırlıdır. Bunlardan birincisi müzakere çerçevesini hazırlayıp Konsey’e sunmaktır. Bu görev 29 Haziran 2005’te yerine getirilmiştir. (Uğur, 2005:157)

Komisyounun diğerk görevi ise, üye devletlerarasında arabuluculuk yapmak, üye devletlerin ortak pozisyonlarını dile getiren taslak metinleri hazırlamak ve müzakere sürecinin gelişimini izleyip düzenli raporlar hazırlamaktır. (Uğur, 2005:157)

Görüldüğü gibi, Komisyon daha çok bir sekreteryaya görevi görmektedir. Avrupa Birliği tarafında müzakereleri yapan esasında üye devletlerdir. (Uğur, 2005:157)

AB devlet ve hükümet başkanları, Türkiye’nin siyasi kriterleri karşıladığını tespit etmiş ve Türkiye ile katılım müzakerelerin 3 Ekim 2005 tarihinde başlatılmasına karar vermişlerdir.

Müzakerelerde başarılı olmanın sırrı en başta müzakere sürecinin arkasında yatan mesajın çok açık olmasına bağlıdır. Yani AB ve birliğe katılmak isteyen ülkelerin birbirlerine karşı dürüst olmaları ve karşılıklı çıkarlarını açıkça belli etmelerine bağlıdır. Bu mesaj üç boyutlu olmalıdır.

Her şeyden önce Türkiye’nin Avrupa değerlerine bağlı olmak istemesinin arkasında yatan sebep bu değerlerin Türkiye halkının yararına olacağının düşünülmesinden kaynaklandığı açıkça belli edilmeli ve bu ilke çerçevesinde bir uzlaşmaya varılmaya çalışılmalıdır.

İkinci plânda ise Avrupa değerlerini diğerk AB üyesi olan ülkeler ile birlikte savunma sürecinde Türkiye’nin bu değerlere pozitif katkı sağlamak istediğı belirtilmelidir.

Üçüncü aşamada ise Türkiye'nin Avrupa değerlerine sahip olmasıyla birlikte kendi çıkarlarını gözeterek savunması arasında bir çelişki olmadığı vurgulanmalıdır. Tabi tüm bu değişimler yapılırken mesajları çok net bir şekilde iletmek ve mutlaka gerekli tarafa zamanında ulaştırmak gerekmektedir.

Müzakerelerde başarılı olmanın ikinci koşulu, müzakere sürecindeki pazarlıklarda ahlaki üstünlüğünü elde tutmak için, Türkiye'nin taleplerini mümkün olduğu kadar Avrupa Birliği'nin kendi ilke ve değerleri çerçevesinde meşrulaştırmasının gerekliliğidir. (Uğur, 2005:160-161)

Örneğin; insanların serbest dolaşımına kısıtlama getirilirken sermaye ve mal dolaşımını savunmanın etik bir yaklaşım olmadığı savunulmalı ve hem Avrupa Birliği hem de Avrupa Birliği kamuoyunu bu konuda tartışmanın içine çekilmelidir. (Uğur, 2005:160-161)

Uygulamada Türkiye ile AB'nin arasında devam etmekte olan tam üyelik görüşmelerinde her an bir kriz anı yaşanabilir. Esasında yürütülen be müzakerelerin asıl amacı her aday olan ülkenin AB'ye hangi şartlar içerisinde üye olacağını tespit etmektir. Yani AB'ye üyelik bazı alanlarda pazarlığa açık bir yapıya sahiptir. Ancak bu alan pazarlığa açık olsa da aday olan ülkelerin müktesebatı kabul etmeleri bir zorunluluktur.

31 fasıldan oluşmakta olan AB müktesebatı, AB'nin kurucu antlaşmaları olarak kabul edilmiş olan Roma, Maastricht, Amsterdam ve Nice Antlaşmalarının içermiş olduğu teferruatlı kanunlardan ve kurallardan oluşmaktadır.

Müzakereler, aday statüsüne sahip olan ülkenin müktesebatını nasıl uyarlayacağı, uygulayacağı ve uygulamayı nasıl denetleyeceği konularına odaklanmaktadır. Süre ve kapsam açısından sınırlı olması kaydıyla geçici düzenlemeler ve değişiklikler yapılabilmektedir. AB'ye üye olan her ülke, başka bir ülke ile sürdürülen adaylık müzakereleri durdurabilir, ancak müzakerelere başlayan her aday ülke, AB mevzuatının 31 faslına yönelik ilişkin kendi duruşunu tespit ederek müzakerelere başlamaktadır.

Her bir bölümün sonuçlandırılması, oybirliği sağlanarak gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla 27 AB üyesine ayrı ayrı istedikleri her an müzakereleri durdurma hakkı verilmektedir. Ancak 10 ülkenin birden üye olduğu 5. genişleme dalgası içerisinde böyle bir durum söz konusu olmamıştır.

AB'nin etik standartları açısından da üyelerin bu tarz konularda tek başlarına hareket edip, aday olan ülke ile müzakerelerin kesilmesini talep etmesi beklenmemektedir. Ancak Norveç'in 1973 tarihinde müzakerelerinin sonuçlandırılmasının ardından üyeliği reddetmesi veya İngiltere'nin 31 Ocak 2020 tarihinden kendi rızasıyla AB üyeliğinden resmi olarak ayrılması gibi, herhangi bir aday ülke, kendi üyeliğini istediği zaman reddedebilmektedir.

Bugün AB'nin önde gelen liderleri Türkiye ile müzakerelere 10 ile 15 yıl süre biçmektedirler. Ayrıca, müzakere sürecinde adaylar, AB düzenlemeleri ile kendilerinin arasındaki farklılık durumuna göre ek talep listesi de sunmaktadırlar. Söz konusu ek talep sayısı bazı durumlarda oldukça fazla olmaktadır. Müzakerelerin önemli bir özelliği de müktesebatın tamamı üzerinde anlaşmaya varılmadan, bölümler üzerinde anlaşmaya varmanın kabul edilmemesidir. (Yazgaç, 2005:105)

Bu arada aday ülkeler için müzakere sürecini başarı ile atlatmanın, tam üyelik yolunu hemen açmadığını da dikkatlerden kaçırmamak gerekir. Çünkü kamuoyumuzda böyle bir inanç oluşmuştur. (Yazgaç, 2005:106)

Çok zor geçen müzakere sürecinden başarı ile çıkılsa bile, tam üyelik yolu Türkiye'ye hemen açılmayacaktır. Yani müzakerelerin başarı ile bitmesi teorik olarak üyeliği garanti etmemektedir. Türkiye müzakereleri başarı ile bitirse de üye bir ülke tarafından veto edilebilir. (Yazgaç, 2005:106)

Örneğin; İngiltere, 1963 ve 1967 yıllarında müzakereleri tamamlamasına rağmen dönemin Fransa Cumhurbaşkanı Charles de Gaulle tarafından iki kez veto edilmişti. İngiltere, ancak 1972 yılındaki referandumda Fransızların evet demesiyle AB'ye girebilmiştir. (Yazgaç, 2005:106)

Ne yazık ki aynı şekilde Türkiye'nin üyelik süreci de en başta Güney Kıbrıs Rum Kesimi, Fransa, Yunanistan ve Avusturya olmak üzere çeşitli AB üyeleri tarafından veto tehdidi içindedir. Tabi ki siz ülke olarak ne kadar başarılı bir müzakere sürecinden çıkmış olursanız olun bu gibi durumlar aday ülkenin birliğe tam üyelik yolunda önemli bir engel olarak durmaktadır. Maalesef yürütülen müzakerelerden başarılı bir şekilde çıkılması, tam üyelik süreci içerisindeki tüm sorunları çözememektedir. Aday statüsüne sahip olan ülkelerin en başta çok iyi bir katılım stratejisi benimsemeleri ve bunu başarılı bir şekilde uygulamaya koymaları gerekmektedir.

Ayrıca AB'nin ilk kurucuları olarak görülen ve AB içerisinde ağırlıkları fazla olarak herkes tarafından kabul edilen ülkelerin de aday konumunda olan ülkenin müzakere sürecinin başarısını, gerçekleştirdiği reformların tutarlılığı ve sürdürülebilirliği, tam üyelik konusundaki iradesini görmesi ve takdir etmesi gerekmektedir.

Türkiye için AB'nin ağır toparlarının desteğini almadan AB'ye tam üye olmak ne yazık ki pek mümkün görünmemektedir.

4.2.6. Türkiye'nin Avrupa Birliğine Katılım Süreci

Türkiye için birliğe katılım sürecinin başlaması kapsamındaki en önemli olay Katılım Ortaklığı Belgesi olmaktadır. Katılım Ortaklığı Belgesi AB Konseyi tarafından ilk olarak 2001 yılında kabul edilmiştir. Amacı Türkiye'nin birliğe katılımına yönelik kriterleri karşılamak konusundaki çabalarına destek olmak olan bu belgenin benzerleri, daha sonraki yıllarda da yayınlanmıştır.

AB Komisyonu tarafından verilen Katılım Ortaklığı Belgesi'nin öncelikleri aday statüsüne sahip olan ülkenin gelecek birkaç yıllık planı içerisinde önceliklerini tamamlamasının veya kayda değer şekilde ilerletmesinin beklenmesi, gerçekçi olması temeline dayandırılarak seçilmiştir.

Bir, iki yıl içinde gerçekleştirilmesi talep edilen ve istenen kısa vadeli öncelikler ile üç, dört yıl gibi görece daha uzun vadeli olarak gerçekleştirilmesi beklenen orta vadeli öncelikler arasında bir ayrıma gidilmiştir. Türkiye, sürekli gözden geçirilmiş bu katılım ortaklığı içerisinde tanımlanan öncelikleri gerçekleştirmek adına yeterli çabayı sarf etmektedir.

Genelde bunun gibi alanlarda bazı ilave ilerlemeler kaydedilmiş olmakla birlikte öngörülen önceliklerin tamamlanması adına önemli ölçülerde fazla çaba gösterilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde gözden geçirilmekte olan öncelikler o tarihe kadar kat edilen ilerlemeyi yansıtmakta ve daha fazla ilerlenmesi gereken alanlara ışık tutmaktadır.

AB Komisyonu, Türkiye'nin AB'ye üyelik için katılım sürecini değerlendirirken daha çok güçlendirilmiş siyasi diyaloglar ve siyasi kriterlere ilişkin önceliklerin üstünde durmaktadır.

Çoğu zaman sınırlı miktarlarda ilerleme kaydedilen alanların üzerinde durulmakta ve ardından uygulamalardaki sıkıntılar dile getirerek siyasi reformların daha da pekiştirilmesi ve genişletilmesi gerektiği tavsiye edilmektedir.

AB'nin özellikle KOB ve İlerleme Raporları vasıtasıyla yaptığı Türkiye değerlendirmelerinde, katılım sürecine yönelik ortak hususlar şu şekilde belirtilmiştir:

1.Ekonomik kriterlerle ilgili öncelikler bakımından, kısa vadeli öncelikler kısmen karşılanmıştır. Mevcut enflasyon karşıtı program etkin bir şekilde uygulanmaya devam edilirken, mali sektördeki reformlar da sürdürülmüştür. (Özer, 2009: 102)

Doğrudan yabancı yatırımları mümkün kılacak yasal çerçeve iyileşmiştir ve Avrupa Birliği ile makroekonomik konularda diyalog tatmin edicidir. Ancak, özelleştirme konusunda daha fazla çalışma gerekli görülmektedir. (Özer, 2009: 102)

Kayıtşı ekonomiyi hedef alan çabalara başlanmış ve tarım sektöründeki reformlar sürdürülmüştür. Balıkçılık alanında kayda değer bir gelişme meydana gelmemiştir. (Özer, 2009: 102)

2.Önceki KOB'larda belirtilen orta vadeli öncelikler bakımından Türkiye ekonomik kriterler kapsamındaki bazı konuları ele almaya devam etmiştir. Özellikle enflasyonu belirgin bir şekilde azaltmaya imkân tanıyan yapısal reformları uygulamayı sürdürmüştür. Bununla birlikte, 2003 yılında belirlenen öncelikler tam olarak karşılanmamıştır ve çabanın sürdürülmesi gereklilik arz etmektedir. (Özer, 2009: 102)

3.Bağımsızlığına ve etkinliğine katkıda bulunacak birçok yeni kanunun kabulü ve yürürlüğe girmesi ile yargı alanında önemli ilerleme sağlanmıştır. Bunlar özellikle yeni Ceza Kanunu, yeni Ceza Muhakemeleri Usul Kanunu, İstinaf Mahkemeleri Kanunu ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Kanunudur. (Özer, 2009: 102)

Yargıtay gibi yüksek adli mercilerin birçok kararlarını verirken reformları AİHM standartlarını göz önüne alarak yorumlamış olmalarına rağmen içtihatlar açısından bu yönde kesin bir eğilim olduğunu ayırt etmek güçtür. (Özer, 2009: 102)

Hakimler ve savcılar özellikle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne yönelik olmak üzere yoğun eğitim almaya devam etmişlerdir. Türkiye, Hâkim ve Savcılar Yüksek Kurulu'nun bağımsızlığının güçlendirilmesi ve hâkim ve savcı atamalarının siyasi etkiden arındırılması konusunda ilave adımlar atmaya teşvik edilmektedir. (Özer, 2009: 102)

4. Kıbrıs konusunda, Türkiye BM çerçevesinde ve Birliğin kuruluş ilkeleri doğrultusunda sorununun kapsamlı çözümüne yönelik çabaları desteklemeye devam etmiştir. (Özer, 2009: 102)

5. Sınır anlaşmazlıklarının barışçıl çözümü ilkesi bağlamında, Yunanistan'la ilişkiler olumlu yönde gelişmeye devam etmiş ve bu alanda ilave güven artırıcı önlemler benimsenmiştir. (Özer, 2009: 102)

6. Türkiye, ilgili uluslararası ve Avrupa sözleşmelerine katılma konusunda ilerleme kaydetmiş ve AİHM kararlarının uygulanması konusunda çabalarını artırmıştır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 14no'lu Protokolü ve Avrupa Sosyal Şartı'na değişiklik getiren Protokol de dâhil olmak üzere birçok protokol imzalanmıştır. (Özer, 2009: 102)

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi Önündeki Yargılama Sürecine Katılan Kişilere İlişkin Avrupa Sözleşmesi 6 Ekim 2004 tarihinde onaylanmış ve 1 Şubat 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme 1 Şubat 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. (Özer, 2009: 102)

7. Sivil-Asker ilişkilerinde, Milli Güvenlik Kurulu'nun yeniden yapılandırılması konusunda ilave adımlar atılmıştır. (Özer, 2009: 103)

8. Temel özgürlüklerin kullanılmasına yönelik genel çerçevenin Avrupa standartlarıyla uyumlaştırılmasında biraz daha ilerleme kaydedilmiştir. (Özer, 2009: 103)

9. Din özgürlüğü konusunda, özel durumlara ilişkin bazı önlemler dışında, mevcut sorunların çözümüne yönelik yasal düzenlemelerin yapılması konusunda sadece çok sınırlı ilerleme kaydedilmiştir. (Özer, 2009: 103)

10. İfade özgürlüğüne ilişkin olarak, Ceza Kanunu'na getirilen değişiklikler sadece sınırlı ilerleme sağlamıştır. Birçok konu uygulamada, bazı maddelerin yargı

tarafından nasıl yorumlanıp uygulanacağına bağlıdır. Yeniden yargılamayı mümkün kılan kurallar halen ilgili tüm Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarına uygulanmamaktadır. (Özer, 2009: 103)

11. Dernek kurma ve barışçı toplanma özgürlüğüne ilişkin olarak, sivil toplumun gelişmesine yönelik önemli bir adım teşkil eden yeni bir kanun Kasım 2004'te yürürlüğe girmiştir. Ancak, Mart 2005'te kabul edilen bir yönetmelikle derneklerin kuruluşunu ve işleyişini uygulamada zorlaştıran bazı kısıtlamalar getirilmiştir. (Özer, 2009: 103)

12. Hapishane sistemi iyileşmeye devam etmiştir. Türk makamları İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, jandarma ve polis teşkilatlarında görevli ilgili personeli hedef alan çeşitli insan hakları eğitim programları düzenlemiştir. (Özer, 2009: 103)

13. Türkiye, güvenli geri dönüşü özendirmek konusundaki çabalarını, yetersiz altyapı, kara mayınları ve köy korucuları gibi engellerin kaldırılması yolları da dahil olmak üzere, yoğunlaştırmaya özendirilmiştir. (Özer, 2009: 103)

14. Azınlıkların korunması ve kültürel hakların kullanımı konusunda, bir devlet kuruluşu olan İnsan Hakları Danışma Kurulu'nun bu konuda yayınladığı bir rapor üzerine Türkiye'nin azınlık haklarına yaklaşımı konusunda canlı bir tartışma ortamı oluşmuştur. (Özer, 2009: 103)

15. Hükümet, işkenceye karşı sıfır tolerans politikasını sürdürerek, işkence ve kötü muameleyle mücadeleyle ilgili kalmıştır. (Özer, 2009: 103)

16. Üyelik yükümlülüklerini üstlenebilme yeteneği ile ilgili öncelikler bakımından bir kısım fasılda kısa vadeli önceliklerin karşılanması konusunda ilerleme kaydedilmiştir. Malların serbest dolaşımını tamamlamak için yapılan yasal çalışmalarda ilerleme sağlanmış, ancak henüz bitirilmemiştir. Ancak, rekabete ilişkin olarak, bir devlet yardımları izleme makamı kurulması hususunda ilerleme sağlanamamıştır. (Özer, 2009: 103)

17. Özellikle kadın hakları, ayrımcılık yapılmaması ve işkence ve kötü muameleyle mücadele ile ilgili iyileştirmeler getiren yeni Ceza Kanunu 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. (Özer, 2009: 103)

SONUÇ

Özellikle ülkemiz açısından AB oldukça önemli bir hedeftir ve geçen yıllar içerisinde iktidara gelen bütün siyasal iktidarlar bu hedefi ve düşünceyi paylaşmıştır. Türkiye'nin AB ile tarihi süreci incelendiğinde; AB macerası 1959'lu yıllara dayanmaktadır. Türkiye'nin AB ile olan ilişkilerinin ilk dönemlerine baktığımızda ilişkilerimizin AET'ye 1959 tarihinde yapılan başvuru ile başlamış ve bugüne kadar değişik zeminlerde sürdürülen müzakerelerle devam ettiğini görmekteyiz.

Üye ve aday üye statüsündeki ülkelerin katılımıyla yapılan zirvelerle, üye ülkelerin devlet veya hükümet başkanlarıyla yürütülen bu ikili görüşmelerle ve üst düzeyde karşılıklı gerçekleştirilen ziyaretlerle dalgalı bir ilerleyişe sahiptir. Aslında temeline indiğimizde Türkiye'nin Batı ile olan ilişkileri Avrupa Ekonomik Topluluğuna üye olmak istemesinden çok daha eskilere dayanmaktadır. Temeline inildiğinde Türkiye'nin Avrupalı bir devlet oluşu, 1856 Paris Kongresi ile gerçekleşmiştir.

Özünde Sığınmacı ve Mülteci aynı anlama gelir. Yani bir kişinin ülkesinden çeşitli sebeplerden ötürü ayrılan ve başka ülkeye sığınmak istemelerine kadar bu iki kavram henüz oluşmaz. Ancak bu sığınma talebinde bulunan kişiye, kişinin sığınma talebinde bulunduğu ülkenin verdiği tepki veya yanıt bu iki kavramın oluşmasına neden olur.

Mülteci, sığınma başvurusu onaylandığında kullanılabilir. Öte yandan bir kişinin Sığınmacı olarak hitap edilmesini sağlayan şey sığınılmak istenen ülkenin kişiye ait olan sığınma başvurusunu soruşturma altına aldığı durum da ancak kullanılabilir.

AB'nin tarihi incelenerek özellikle göç konularındaki sahip oldukları tutum ve mevcut politikaların üzerinde durularak incelendiğinde AB'nin günümüzde de halen daha düzgün bir göç politikasına sahip olmaması ve insanların ülkeler arasındaki geçişi gibi konularda özellikle Suriye İç Savaşı ardından oluşan uluslararası göç ile beraber iyice bu konu kapsamındaki eksiklikleri ortaya çıkmıştır.

AB'nin tarihi boyunca üstlendiği roller ve almak zorunda olduğu sorumluluklar özellikle göç sorunları ve nüfus kontrolü konusundaki çalışmalardan yararlanılarak değerlendirmeler yapılırken aynı zamanda göç konusunda Türkiye'nin tarihi boyunca oynadığı rol ve AB yolculuğu tarafsız bir dil ile irdelenmiş ve Türkiye'nin AB üyesi

olmak için yapmış olduğu değişiklikler ve aldığı kararlar neticesinde günümüzdeki Türk-AB ilişkileri tartışılmıştır.

AB'nin ilk kuruluşu ve amacı ekonomi ve güvenlik temellerine dayanan bir birlik iken günümüzde özellikle SSCB'nin yıkılışının ardından bu birlik veya topluluk algısını sürdürmek adına dünya üzerindeki bir uluslar üstü otorite merciine dönüşmesi ancak yine de özellikle insanların dolaşımı gibi basit bir konu da yıllardır düzgün bir politika ortaya çıkaramaması pek çok ülkenin AB'ye karşı olan tutumunu ve bakış açısını değiştirmesine neden olmuştur.

Yani ülkeler arasındaki ilişkilerin kontrolünü sağlamak ve kurulan ilişkilerin etik çerçevelerde devam etmesini sağlamak gibi zor bir işi fazlasıyla iyi denebilecek bir şekilde yerine getirebilen AB, konu göç ve mülteci sorunları olduğu zaman berbat bir iş çıkartmakta ve Türkiye gibi AB ile ilişkilerini geliştirmek isteyen ülkeleri kullanmaya çalışmaktadır.

AB, 1960 yılı ile birlikte başlayan Türklerin Avrupa ülkelerine olan işgücü temelli göçlerini kontrol altına alamamış ve bu kontrolsüz göçler neticesinde ilerleyen yıllarda çok daha sert ve katı göç politikaları yönetmeye başlamıştır. Bu katı politikalar özellikle 2011 yılından yani Suriye İç Savaşı'nın başlamasının ardından gerçekleşen oldukça fazla miktarda olan Suriye kökenli vatandaşların göçlerini kontrol altına almak zorunda kaldıklarında yeniden ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkmıştır çıkmasına ancak aynı zamanda AB'nin bunun gibi bir duruma karşı ne kadar hazırlıksız olduğu ve sahip oldukları göç politikalarının ne kadar zayıf kaldığı da ortaya çıkmıştır.

Türkiye, günümüz itibariyle AB'ye üyelik için en fazla çaba sarf eden ve bu konuda en fazla mücadele eden ülke konumundadır. Türkiye, AB'nin düşünce hatta fikir olarak var olduğu günlerinde bile bu topluluğun bir parçası olmak için kendisini de zor duruma sokmadan gereken her şeyi yerine getirmek için mücadele vermiştir. AB ise Türkiye'nin birliğe tam üyeliği konusundaki bunca yürütmüş olduğu çalışmasına rağmen bu tezin içerisinde de pek çok kez bahsedilen sebeplerden ötürü yani Türkiye'nin nüfusunun fazla olması, yapılan dayatmaların bazılarının asla kabul edilebilecek veya sineye çekilecek gibi olmaması ve en başta Yunanistan olmak üzere AB üyesi olan bazı ülkelerin Türkiye'nin birliğe tam üyeliğini istememesi ve Türkiye'nin birliğe tam üyeliğinin önüne taş koymaları gibi sebeplerden ötürü Türkiye'nin birliğe tam üyeliği

henüz gerçekleşmemiş ve ne yazık ki yakın bir zamanda da gerçekleşecekmiş gibi de durmamaktadır.

Öte yandan Türkiye'nin AB üyesi olmasının önemi AB üyesi ülkeler ve AB için her geçen gün artmaktadır. Tez içerisinde de bahsedildiği üzere günümüzde AB'nin hala daha hakkında iyi şeyler söyleyebileceğimiz veya dersler çıkartabileceğimiz bir göç politikasına sahip olduğundan asla bahsedemeyiz. AB özellikle 2011 yılındaki Suriye İç Savaşı sonrasında yaşanan oldukça büyük miktarlarda olan göç dalgası ile asla baş edebilecek bir konuma sahip değildi. Bunun sebebi AB'nin yetersiz olmasından ziyade bu göç dalgası ile kendisi baş ederse zorlanacağını bilmesi ve bu göç dalgasının yükünü Türkiye'ye atarak kendi başını ağrıtmadan bu işin içinden çıkabileceğini biliyor olmasıdır.

AB, bu göç dalgasını Türkiye üzerinden durdurmayı ve kısa bir süreliğine de olsa kendi sorunu olmaktan çıkarmayı başarmıştır. Türkiye'nin bu Suriye İç Savaşı'nın ardından üstlendiği rol yıllardır neredeyse hiçbir ilerleme kaydetmeyen ve neredeyse durma noktası gelen Türk-AB ilişkilerinde adeta yeni bir sayfa açtı. Ancak bu açılan sayfa Türkiye'nin kendisini bir göçmen deposu veya Avrupa ülkeleriyle Orta Doğu arasındaki son bir sınır hattı olarak kullandırmasını kapsamaktadır.

Tabi ki özellikle Suriyeli mültecilerin mevcut durumları Türkiye'nin gerek iç gerekse dış siyasetinde oldukça önemli değişimleri ve yeni söylemleri de beraberinde getirmiştir. Örneğin; son dönemlerde Türkiye'nin iç siyasetindeki dinamikler ekonomi üzerine değil tamamıyla bu mülteci sorununa dönmüştür. Özellikle Türkiye'nin bu Suriye kökenli göçmenler konusunda verdikleri bilgilerin şeffaflığı, Türkiye'nin ülke sınırının yetersizliği söyleminin artış göstermesi, içeriye alınan Suriyeli mültecilerin tavırları ve yasalara uygun bir şekilde hareket etmeleri için yapılan kontroller konusundaki eksiklikler gibi pek çok yeni gündem var olmuş oldu.

Türkiye, Suriyeli mülteci sorununu adeta AB'nin sırtından alıp kendi sırtına yüklemiştir. Bu durum da AB'nin göç politikaları konusundaki eksikliğinin görünürlüğünü azaltmış ve otoritesinin zarar görmesinin önüne geçmiştir. AB'de bu durumun farkında olduğu için eskiden Türkiye ile sadece ekonomik ilişkilerini korumayı, geliştirmeyi ve çeşitlendirmeyi düşünürken, bugüne geldiğimizde Türkiye'nin kendisinin üzerindeki bu yükü hafifletmesinden ötürü daha sıcak kanlı ve tam üyelik konusunda daha iyimser bir tutuma sahiptir. Ancak yukarıda ve tez içerisinde de yer verildiği gibi AB'nin

Türkiye’den pek çok beklentisi ve bu beklentilerin de ötesinde kabul ettirmek istediği pek çok unsur yer almaktadır. Bu konularda Türkiye’nin ödün vermemesi ama bir yandan da AB tam üyeliğine devam etmeyi istemesi olayların gidişatını ön görmeyi ve değerlendirmeyi oldukça zor bir hale getirmektedir.

Türkiye’nin bir yandan AB ile kurduğu ilişkilerini geliştirmek istemesi bir yandan da AB’nin Türkiye’yi kendi çıkarları doğrultusunda kullanmanın peşinde olması Türkiye ve AB ilişkileri konusunda sağlıklıdan çok uzak bir noktada seyrettiğini görebilmekteyiz. Türkiye’deki mevcut iktidar Suriyeli mülteciler konusunda tam da AB’nin istemiş olduğu gibi politikalar izliyor olması günümüzdeki ilişkilerin nispeten iyi görünmesini sağlamış olsa da yarın Türkiye’deki iktidarın değişmesi durumu söz konusu olursa bu durumda gelişebilecek Türkiye-AB ilişkileri tam anlamıyla bir çıkmazın içerisine girebilir.

Bu tez, AB’nin tarih içerisindeki dönüşümü ve ideallerindeki değişimi, Türk-AB ilişkilerinin zaman içerisinde hangi safhalardan geçtiği ve ne gibi değişimlerden geçtiğini, 1960 yılında Türk vatandaşlarının Avrupa ülkelerine doğru gerçekleştirdikleri işgücü temelli kontrolsüz göçün AB’nin göç politikalarını nasıl şekillendirdiğini, 2011’de yaşanan Suriye İç Savaşı kaynaklı oldukça çok miktarda gerçekleşen göçün dünya ülkeleri üzerinde yarattığı endişe, AB’nin göç politikaları konusundaki hazırlıksızlığı ve yetersizliğinin ortaya çıkmasının günümüzdeki bu kaotik ortamı nasıl yaratışını ve Türkiye-AB ilişkilerinin göç sorunlarından önce ve sonrasını karşılaştırarak değerlendirilmiştir.

KAYNAKÇA

- Adamson, F. B. (2006) "Crossing Borders: International Migration and National Security", MIT Press, Vol. 31, No.1, Summer 2006, s.166.
- Alan, G. (2003), Syria: Neither Bread nor Freedom, London: ZedBooks.
- Alkan, M. N. Türkiye-AB İlişkileri Sunumu ve Ders Notları.
- Ankara Üniversitesi Avrupa Toplulukları Araştırma ve Uygulama Merkezi (ATAUM). (2013). Gümrük Birliği: 15 Yılın Muhasebesi. Gümrük Birliği: 15 Yılın Muhasebesi (s. 1-132) (<https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/69402/Gümrük-Birliği-15-Yılın-Muhasebesi-1996-2011.pdf?sequence=1&isAllowed=y>).
- Apap, J. (2002). Rights of Immigrant Workers in the European Union: An Evaluation of the EU Public Policy Process and the Legal Status of Labour Immigrants from Maghreb Countries in the New Receiving States. Leiden, NLD: Brill Academic.
- Arslan, M.İ. (2012). "The Paradoxes of European Union Immigration Policy and Its Repercussions on Turkish-EU Relations". (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara, ODTÜ, Ankara.
- Aytaç, F. (1989), "Avrupa Konseyi ve Mahalli İdareler", Türk İdare Dergisi, S.384.
- Baykal, S. (2003), "Yeni Hukuki Metinlerin Işığında Türkiye-AB İlişkileri: Gözden Geçirilmiş Katılım Ortaklığı ve Ulusal Program, İşveren, Ağustos.
- Behar, C. (2006). "Demographic Developments and 'Complementarities': Aging, Labour, and Migration". Turkish Studies, 17-31.
- Black, I. (2010), "Syrian Human Rights Record Unchanged under Assad, Report Says".
- Boeri, T. Herbert, B. Gourinchas, P. & O. Pierre, C. (2005) «Why Are Europeans So Though on Migrations?» Economic Policy, Vol. 20, No.44, October 2005: 629+631-703.
- Boeri, T. (2005) "Why Are Europeans So Though on Migrants?", Wiley on behalf of the Center for Economic Policy Research, Center for Economic Studies ve the Maison des Sciences de l'Homme, Great Britain, Vol. 20, No.44, October 2005, s. 633.
- Canyurt, D. (2015). "Suriye Gelişmeleri Sonrası Suriyeli Mülteciler: Türkiye'de Riskler" Akademik Bakış Dergisi Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi sayı:48 Mart- Nisan 2015.
- Carrera, S. (2009). In Search of the Perfect Citizen?: The Intersection Between Integration, Immigration and Nationality in the EU, Immigration and Asylum Law and Policy in Europe.

- Coleman, D. A. (2004). "Population since 1990: New developments, old trends, uncertain futures" in Turkish Family, Health and Planning Foundation, Population Challenges, International Migration, and Reproductive Health in Turkey and the European Union: Issues and Policy Implications, İstanbul: TAP Publication.
- Çayhan, E. (1997), Düünden Bugüne Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri, Boyut Yay., İstanbul.
- Deltur (2008), "AB Haberleri", (<http://www.deltur.cec.eu.int>).
- Deutsche Welle Türkçe, (2020) (<https://www.dw.com/tr/ab-türkiyeye-6-milyar-euroluk-ödeme-tamamlandı/a-55973935>).
- Devlet Planlama Teşkilatı (2004), Türkiye'nin Üyeliğinin AB'ye Muhtemel Etkileri, DPT, Ankara.
- Dilek, B. S. (2018). Suriyeli Göçü. (1.Baskı). Ankara: Kripto Basım Yayım Dağıtım.
- Dustmann, C. Bentolila, S. Faini, R. (1996) "Return Migration: The European Experience", Center for Economic Studies ve the Maison des Sciences de l'Homme, Great Britain, Vol. 11, No. 22, April 1996, s. 215-216.
- Dustmann, C. (1996) «Return Migration: The European Experience.» Economic Policy, Vol. 11, No. 22, April 1996: 213-250.
- Eker, S. (2017). Soğuk Savaş ve Arap-İsrail Çatışmalarının Gölgesinde Suriye-ABD ilişkileri. (1.Baskı). İstanbul: Kültür Sanat Yayıncılık.
- Elbir, H. Ç. (2017), Avrasya İncelemeleri Merkezi (<https://avim.org.tr/tr/Yorum/ABD-MEKSIKA-SINIRINA-DUVAR-OREN-TRUMP-I-ELESTIREN-AB-NIN-CELISKILI-DURUMU-1>).
- Erdoğan, M. (2020), Panorama (<https://www.uikpanorama.com/blog/2020/03/09/acik-kapi-politikasindan-acik-sinir-politikasina-turkiyedeki-suriyeliler-murat-erdogan/>).
- Erdoğan, M. & Ünver, C. (2015) "Türk İş Dünyasının Türkiyedeki Suriyeliler Konusunda Görüş Beklentisi ve Önerileri" Kasım 2015 Türkiye İşveren Konfederasyonu Yayın No:35.
- Ergül, C. (2017), Anadolu Ajansı (<https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/basbakan-yardimcisi-akdag-suriyeliler-icin-harcanan-toplam-maliyet-84-milyar-880-milyon-lira/990509>).
- Erol, M. S. (2019). Uluslararası İlişkilerde Güncel Sorunlar. (1.Baskı) Ankara: Akçağ Yayınları.
- Euronews, (2020) (<https://tr.euronews.com/2020/02/28/dunyada-en-fazla-multeciye-ev-sahipligi-yapan-ulke-turkiye-ilk-10-da-avrupa-sadece-almanya>).
- European Commission, "An Introduction to the EMN Pilot Research Study on the Impact of Immigration on Europe's Societies", European Migration Network, Luxembourg, 2006, s. 4.

- Fargues, P. (2005). "Temporary Migration: Matching Demand in the EU with Supply from the MENA". European University Institute, RSCAS
- Gaddes, A. (2001). International Migration and State Sovereignty in an Integrating Europe,. International Migration.
- Genç, D. (2009). Europeanization of National Immigration Policies. Bahçeşehir Ün.
- Gençler, A. (2005). Avrupa Birliği Göç Politikası. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, 49.
- Gül, K. (2021), Anadolu Ajansı (<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ab-salgin-doneminde-birlik-olmayi-basaramadi/2103919>).
- Gündüz, R. (2015), Anadolu Ajansı (<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkiye-siginmaci-krizinin-cozumunde-kilit-ulke/436180>).
- Heisler, M. O. (1992) "Migration, International Relations and the New Europe: Theoretical Perspectives from Institutional Political Sociology", Center for Migration Studies of New York, Inc. , New York, Vol. 26, No. 2, Special Issue: The New Europe and International Migration, Summer 1992, s. 599.
- Hobikoğlu, A. G. (2007). Gümrük Birliklerinin Ekonomik Etkileri ve Türkiye Ekonomisi: Gümrük Birliği Yansımaları. Sosyal Bilimler Dergisi, 65-82. (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/100833>).
- Hollifield, J. F. (1992) "Migration and International Relations: Cooperation and Control in the European Community." The International Migration Review, Vol. 26, No.2, Special Issue: The New Europe and International Migration, Summer 1992: 568- 595.
- Independent Türkçe, (2020) (<https://www.indyrturk.com/node/222946/siyaset/iyi-partili-ozdag-suriyeli-multecilerin-gercek-maliyetinin-80-milyar-dolarin>).
- Jandl, M. (2007) "Irregular Migration, Human Smuggling and the Eastern Enlargement of the European Union", Center for Migration Studies of New York, Inc., New York, Vol. 41, No.2, Summer 2007, s. 311.
- Karabulut, B. (2016). Uluslararası İlişkiler Kavramlar-Teoriler-Kurumlar. (1.Baskı). Ankara: Barış Kitapevi.
- Kaya, A. ve Kentel, F. (2005). Euro-Türkler: Türkiye ile AB Arasında Köprü mü, Engel mi?, İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Koç, E. (2001), Bağımsız İletişim Ağı (<https://bianet.org/biamag/bianet/2953-multeci-siginmaci-gocmen-nedir>).
- Kurtbağ, C. C. (2015). Türkiye-AB Gümrük Birliğinde Yaşanan Güncel Sorunlar ve Bunlara Olası Çözüm Önerileri. Akademik Yaklaşımlar Dergisi, 1-29 (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/269341>).

- Lipsmeyer, C. S. & Zhu, L. (2011) “Immigration, Globalization and Unemployment Benefits in Developed EU States”, Midwest Political Science Association, Texas, Vol. 55, No.3, July 2011, s. 647.
- Manisalı, E. (2002/a), Türkiye-Avrupa İlişkilerinde Sessiz Darbe, Derin Yayınları, İstanbul.
- Manisalı, E. (2002/b), İçyüzü ve Perde Arkasıyla Avrupa Çıkmazı, Otopsi Yayınları, İstanbul.
- Mülteciler Derneği, (2022) (<https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>).
- Okur, M. A. Salık, N. (2016). Bağımsızlıktan Arap Baharına Suriye İç ve Dış Politika. (1.Baskı). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- ORSAM (2012). Küresel Göç ve Avrupa Birliği ile Türkiye’nin Göç Politikalarının Gelişimi. Rapor No:22, 2012.
- Özdemir, Ç. (2016), Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/301340>).
- Özer, M. A. (2009), Avrupa Birliğine Tam Üyeliğin Eşiğinde Türkiye, Celal Bayar Üniversitesi, Yönetim ve Ekonomi dergisi. (<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/146008>).
- Paksoy, A. F. (2018). Algılar ve Gerçekler Arasında Türk Basınında Suriyeli Sığınmacılar. (1.Baskı). Ankara: Atlas Akademik Basın Yayıncılık.
- Ramadan, T. (2014), “The Syrian Maelstrom: How Repression, Drought & Climate Change Drove the Civil War”.
- Richard, B. (1996) “Immigration and Social Justice: Towards a Progressive European Immigration Policy?”, Royal Geographical Society (with the Institute of British Geographers), 1996, s. 64.
- Samur, H. (2008). Avrupa Birliği’nde Göçe Yönelik Global Yaklaşım. Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi
- Somuncu, B. (2006). Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne Tam Üyelik Sürecinde Uluslararası Göç Politikası. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Sönmezoğlu, F. Güneş, H. Keleşoğlu, E. (2021). Uluslararası İlişkilere Giriş. (8. Baskı). D&R Yayınları.
- Sönmezoğlu, F. (2017). Uluslararası İlişkiler Sözlüğü. (5. Baskı). İstanbul: Der Yayınları.
- Türk Sanayicileri ve İş Adamları Derneği, (1999). “Türkiye’nin Fırsat Penceresi: Demografik Dönüşüm ve İzdüşümleri”. İstanbul: Tüsiad Yayını.
- Uğur, M. (2005), Müzakerelerden Üyeliğe: AB-Türkiye Gündemindeki Sorunlar (Söyleşi: Osman Akınhay), Agora Kitaplığı, İstanbul.

Vardar, N. (2015), Bağımsız İletişim Ağı (<https://m.bianet.org/bianet/toplum/167434-multeci-gocmen-siginmaci-arasindaki-farklar>).

Yazgaç (2005), Suavi Kemal; AB, İnsan Yay., İstanbul.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Burakcan YILMAZ

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi : Ufuk Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Yüksek Lisans Öğrenimi : Ufuk Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce (orta düzey)

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar : Bakider Vakfı

Projeler : Konrad Vakfı'nın düzenlemiş olduğu 119., 120., 121., 129., ve 130. AB sertifika programları

Tarih : 04/07/2022